

Regnpengen - VA-taxa med dagvattenavgift som styr mot hållbar dagvattenhantering

Maria Eklund

Svenskt Vatten Utveckling

Svenskt Vatten Utveckling (SVU) är kommunernas eget FoU-program om kommunal VA-teknik. Programmet finansieras i sin helhet av kommunerna. Programmet lägger tonvikten på tillämpad forskning och utveckling inom det kommunala VA-området. Projekt bedrivs inom hela det VA-tekniska fältet under huvudrubrikerna:

Dricksvatten
Rörsnät & Klimat
Avlopp & Miljö
Management

SVU styrs av en kommitté, som utses av styrelsen för Svenskt Vatten AB. För närvarande har kommittén följande sammansättning:

Anna Linusson, Ordförande
Daniel Hellström, Utvecklingsledare
Lena Blom
Tove Göthner
Bertil Johansson
Johan Olanders
Lisa Osterman
Petra Viklund
Hans Bertil Wittgren
Carl-Olof Zetterman

Svenskt Vatten
Svenskt Vatten
Kretslopp och vatten, Göteborgs Stad
Sveriges Kommuner och Landsting
Norrsvatten
Örnåkers kommun
Örebro kommun
Luleå kommun
Sweden Water Research/VA SYD
SYVAB

Författaren är ensam ansvarig för rapportens innehåll, varför detta ej kan åberopas såsom representerande Svenskt Vattens ståndpunkt.

Svenskt Vatten Utveckling
Svenskt Vatten AB
Box 14057
167 14 Bromma
Tfn 08-506 002 00
Fax 08-506 002 10
svensktvatten@svensktvatten.se
www.svensktvatten.se
Svenskt Vatten AB är servicebolag till föreningen Svenskt Vatten.

Rapportens titel:	Regnpengen - VA-taxa med dagvattenavgift som styr mot hållbar dagvattenhantering
Title of the report:	Rainmoney - a charges scheme with stormwater fee supporting sustainable stormwater management
Författare:	Maria Eklund, Vatten & Miljöbyrå AB, ingår numera i ÅF Infrastructure AB
Rapportnummer:	2017-17
Antal sidor:	122
Sammandrag:	Förslag ges på en metod att konstruera en enkel och rättvis VA-taxa med dagvattenavgift, samt hur den kan utvecklas för att stödja hållbar dagvattenhantering. VA-taxorna i 180 kommuner har studerats. Relevanta delar av vattentjänstlagen kommenteras och förklaras.
Abstract:	This report proposes a method of constructing a simple and fair charges scheme for water services, including stormwater fee, as well as a method of how the charges scheme can be developed to support sustainable stormwater management. The fees for water services in 180 municipalities were studied. Relevant parts of the Water Services Act in Sweden are commented and explained.
Sökord:	VA-taxa, dagvattenavgift, VA-lagstiftning, ansvar, finansiering, ekonomi
Keywords:	Charges scheme, stormwater fee, water legislation, responsibility, finance, economy
Målgrupper:	Kommuner, VA-huvudmän, konsulter
Omslagsbild:	Foto: Maria Eklund, augusti 2017
Rapport:	Finns att hämta hem som PDF-fil från Svenskt Vattens hemsida www.svensktvatten.se
Utgivningsår:	2017
Utgivare:	Svenskt Vatten AB © Svenskt Vatten AB
Om projektet	
Projektnummer:	15-117
Projektets namn:	Regnpengen
Projektets finansiering:	Svenskt Vatten Utveckling och Vatten & Miljöbyrå AB

Förord

Projektet som redovisas i denna rapport har genomförts av Vatten & Miljöbyrå AB, som numera ingår i ÅF. Det har finansierats av Svenskt Vatten Utveckling (SVU) samt de kommuner/VA-huvudmän som deltagit i referensgruppen och Vatten & Miljöbyrå AB. Uppdragsledare var Magnus Bäckström och projektledare Maria Eklund, båda Vatten & Miljöbyrå AB. Datainsamling och utvärdering genomfördes gemensamt med en projektgrupp, som förutom nämnda två personer har bestått av Kjell Lundqvist, Vatten & Miljöbyrå AB, och Gunnar Mellström från VASS analysgrupp. Kapitlet om juridik har stämts av med Rita Lord, Rita Lords Advokatbyrå AB.

Daniel Hellström har i egenskap av utvecklingsledare för Svenskt Vatten haft ansvar för godkännande av slutrapportering av projektet.

För att bidra med erfarenheter, idéer och synpunkter under hela projektet har en referensgrupp varit knuten till projektet. I gruppen har följande personer medverkat: Gilbert Nordenswan och Hans Bäckman, Svenskt Vatten, Stina Farje och Jonas Holmberg, Trafikverket, Joakim Kyräs, Bodens kommun (gata/park), Conny Persson, VAKIN, Åsa Peetz, NSVA, Tobias Wiefors, Kalmar Vatten, Gert-Inge Claesson, Alingsås kommun, Marie Falk, Göteborg Stad och Eva Vall, Stockholm Vatten.

Referensgruppen hade tre möten innan arbetet med rapportskrivandet påbörjades, varefter hela gruppen fick möjlighet att lämna synpunkter vid två tillfällen på olika versioner av rapporten.

Under projektets gång har även ett flertal andra insatser gjorts för att synliggöra projektet för Svenskt Vattens medlemmar i syfte att ge dem möjlighet att bidra med synpunkter och inspel. Bland annat presenterades projektet kort på två konferenser arrangerade av Svenskt Vatten 2016, Rörnät och klimat samt Vattenstämman.

Författaren vill tacka alla som bidragit med synpunkter i arbetet. Ett stort tack till Gunnar Mellström, som även bidragit med en hel del text. Ett särskilt tack också till Magnus Bäckström, Kjell Lundqvist och Ulrika Larsson, som granskat rapporten och kommit med värdefull återkoppling. Tack också till Rita Lord, till Svenskt Vattens representanter och till alla i referensgruppen, vilka bidragit till intressanta diskussioner på mötena och nyttig återkoppling avseende rapportens olika versioner.

Maria Eklund

Innehåll

Sammanfattning	6
Summary.....	7
Begrepp och förkortningar	8
Begrepp och definitioner	8
Förklaring av förkortningar	9
1 Bakgrund och syfte.....	10
1.1 Bakgrund allmänt	10
1.2 Problembild och kunskapsbehov	10
1.3 Syfte	12
1.4 Projektet.....	12
2 Material och metoder	13
3 Dagvattenhantering.....	14
3.1 Allmänt om dag- och dränvattenhantering.....	14
3.2 Hållbar dagvattenhantering	14
3.3 Samverkan mellan samhällsaktörer för att nå hållbar dagvattenhantering.....	15
4 Litteraturstudie.....	16
4.1 SVU-rapporter	16
4.2 Övrig litteratur.....	16
5 Vad säger lagen?.....	18
5.1 Lagen om allmänna vattentjänster	18
5.2 Prövningar av LAV 27 § avgift för APH i VA-nämnd och domstol.....	35
5.3 Trafikverkets rutin att stämma av begärd avgift mot LAV	41
6 Nulägesanalys.....	42
6.1 Nulägesanalys inledning: Allmänt om fördelningsmodeller	42
6.2 Fyra exempel på VA-huvudmän som valt olika modeller	43
6.3 Fördelningsnyckel kostnad för dagvattentjänst Df och Dg.....	47
6.4 Resultat från analys av 180 kommuners taxor och svar på frågor i VASS	47
6.5 Fyra huvudtyper av modeller för fördelning mellan avgiftsskyldiga.....	47
6.6 Resultat från fördjupad analys av beräkningsgrund för dagvattenavgift	49
7 Slutsatser och förslag utifrån nulägesanalysen av 180 taxor	51
7.1 Undersökta taxor i förhållande till lagstiftningens krav	51
7.2 Vad händer om en domstolsprövning visar att avgiftsuttaget varit för stort?	53
7.3 Behov av tydligare information till Svenskt Vattens medlemmar	54
7.4 Förslag för att kunna redovisa intäkter och kostnader för dagvattentjänster	56

8	Förutsättningar för en enkel och rättvis VA-taxa.....	60
9	Förslag på metod att konstruera en enkel, rättvis VA-taxa med dagvattenavgift.....	61
9.2	Detaljerad arbetsgång och beteckningar på beräkningsparametrar.....	61
9.3	Arbetsgång om verksamhetens kostnad för D_g är känd	62
9.4	Arbetsgång om verksamhetens kostnad för D men inte D_g är känd	63
9.5	Arbetsgång om verksamhetens kostnad för avlopp A ($S+D_f+D_g$) men inte D_g är känd	64
9.6	Beräkningsexempel om verksamhetens kostnad för D men inte D_g är känd	65
9.7	Olika metoder att analysera ytor och bebyggelseområden	67
10	Hållbar dagvattenhantering för fastighetsägare och APH	69
10.1	Väg med dike jämfört med väg som direktavvattnas via brunnar och rör	69
11	Exempel på VA-taxor som stödjer hållbar dagvattenhantering	73
11.1	Exempel Umeå.....	73
11.2	Exempel Växjö.....	74
11.3	Exempel Härryda	76
11.4	Erfarenheter.....	77
12	Förslag på sätt att utveckla VA-taxan så att den stödjer hållbar dagvattenhantering	79
13	Diskussion.....	81
13.1	Vad är nödvändiga kostnader för dagvattentjänster?	81
13.2	Förslag på fördelningsnycklar för att kunna redovisa kostnad D_g	82
13.3	Avgiftsskyldighet för skogsmark och parkmark?.....	85
13.4	Vad betyder valet av modell för fördelning mellan avgiftsskyldiga?	85
13.5	Slutsatser.....	87
14	Referenser.....	90
	Bilagor	91
	Bilaga 1 • Trafikverkets bedömningsrutin	91
	Bilaga 2 • Borlänge	98
	Bilaga 3 • Alingsås.....	103
	Bilaga 4 • Bjuv	108
	Bilaga 5 • Sammanställning resultat, analys av 180 kommuners VA-taxor.....	111
	Bilaga 6 • Checklista för VA-taxa	117

Sammanfattning

I rapporten ges förslag på en metod att konstruera en enkel och rättvis VA-taxa med dagvattenavgift, samt hur den kan utvecklas för att stödja hållbar dagvattenhantering. Relevanta delar av vattentjänstlagen kommenteras och förklaras. VA-taxorna i 180 kommuner har studerats och kopplats ihop med kommunernas svar på vissa frågor ställda i Svenskt Vattens statistikdatabas VASS. En fördjupad analys av intäkter, kostnader och avgiftsfördelning gjordes i ett 30-tal kommuner. Projektet har genomförts av Vatten & Miljöbyrå AB, som numera ingår i ÅF.

Ingen av de i projektet studerade kommunerna redovisar i ekonomiutvalet VA-verksamhetens kostnader för bortledning av vatten från gator och andra allmänna platser (ändamålet Dg), trots att det framgår tydligt i vattentjänstlagen §30 sista stycket att VA-huvudmannen ska göra det. Dg bör betraktas som en egen separat verksamhet med egen ”plånbok”, skild från övrig VA-verksamhet (det vill säga tjänsterna vatten V, spillvatten S och dagvatten fastighet Df). Ett hinder för att kunna göra detta skulle kunna vara att man saknar lämpliga fördelningsnycklar. I rapporten beskrivs därför förslag på olika fördelningsnycklar för att beräkna kostnader för Dg.

Kommunerna bör kontrollera att de inte har en taxekonstruktion som innebär att ändamålet Dg finansieras genom avgifter för V, S och Df. Om kommunen har bestämt att ändamålet Dg inte ska finansieras genom VA-avgifter så behöver dess politiker bli medvetna om att kommunalskatte-medel måste tillföras VA-verksamheten motsvarande VA-verksamhetens beräknade kostnad för bortledning av dagvatten från gator.

Ett sätt att själv kontrollera sin taxekonstruktion och stämma av den mot vattentjänstlagen är att ställa några enkla kontrollfrågor. Alla bör ställa sig frågorna 1 och 2. Om fråga 2 besvaras med Ja så går man vidare med 3 och eventuellt med 4.

1. Är bokföringen och den ekonomiska redovisningen utformad så att det går att räkna ut hur stor årlig kostnad VA-verksamheten har för bortledning av dagvatten från alla gator?
2. Står det Ja eller Nej angående bruksavgift i VA-taxans §4 (Svenskt Vattens basförslag) eller motsvarande paragraf i kommunens VA-taxa eller taxeföreskrift när det gäller avgiftsskyldighet för ändamålet Dg?
3. Om föregående fråga besvaras med Ja – går det att räkna ut hur stor bruksavgiften för Dg är för både fastighetsägare och dem som ansvarar för allmän platsmark genom att läsa bestämmelserna i kommunens VA-taxa eller taxeföreskrift (t.ex. finns tabell motsvarande §14.2 och avgift angiven i motsvarande §15 enligt Svenskt Vattens basförslag)?
4. Om föregående fråga besvaras med Ja – är totala uttaget av avgifter för Dg (sammanlagt från alla fastighetsägare och dem som ansvarar för allmän plats) högst lika med VA-verksamhetens kostnader för bortledning av vatten från gator och andra allmänna platser, räknat som ett genomsnittsvärde under den senaste treårsperioden?

Summary

This report proposes a method of constructing a simple and fair charges scheme for water services, including stormwater fee, as well as a method of how the charges scheme can be developed to support sustainable stormwater management. Relevant parts of the Water Services Act (Lag 2006:412) in Sweden are commented and explained. The fees for water services in 180 municipalities were studied and linked with the municipalities' answers to questions posed by the Swedish Water Database VASS. An in-depth analysis of revenues, costs and fee allocation was made in about 30 municipalities.

None of the municipalities studied in the project has reported the specific costs for the removal of stormwater from streets and other outdoor public places, although it is clear from § 30 of the Water Services Act that the municipality should do so. The removal of stormwater from streets should be considered as a business with its own "wallet", separate from the services of water, waste water and stormwater from properties. An obstacle to separate the different costs could be the lack of appropriate distribution keys. Therefore, the report describes proposals for different cost distribution keys to calculate the costs for the removal of water from streets and other outdoor public places.

The report includes examples of three municipalities offering reduced fees for customers who reduces the load to the public stormwater system by, for example delaying the discharge, reducing the top flow or treating the stormwater within their property.

The project was carried out by Vatten & Miljöbyrå AB, which is now included in ÅF.

Begrepp och förkortningar

Begrepp och definitioner

Avlopp: bortledande av dagvatten och dränvatten från ett område med samlad bebyggelse eller från en begravningsplats, bortledande av spillvatten eller av vatten som har använts för kylning,

Bortledande: all hantering som VA-huvudmannen gör, såväl avledning som rening,

Dagvatten: tillfälliga flöden av exempelvis regnvatten, smältvatten, spolvatten och framträngande grundvatten,

Dränvatten: sådant vatten i marken som avleds genom dränering,

Dagvattentjänst: bortledande av dagvatten och dränvatten från ett område med samlad bebyggelse eller från en begravningsplats,

Vattentjänster: vattenförsörjning och avlopp (va),

VA-anläggning: en anläggning som har till ändamål att tillgodose behov av vattentjänster för bostadshus eller annan bebyggelse,

Allmän VA-anläggning: en VA-anläggning över vilken en kommun har ett rättsligt bestämmande inflytande och som har ordnats och används för att uppfylla kommunens skyldigheter enligt denna lag,

Enskild anläggning: en VA-anläggning eller annan anordning för vattenförsörjning eller avlopp som inte är eller ingår i en allmän VA-anläggning,

Verksamhetsområde: det geografiska område inom vilket en eller flera vattentjänster har ordnats eller ska ordnas genom en allmän VA-anläggning,

Huvudman: den som äger en allmän VA-anläggning,

Fastighetsägare: den som äger en fastighet inom en allmän VA- anläggnings verksamhetsområde eller innehar sådan fast egendom med tomträtt, ständig besittningsrätt, fideikommissrätt eller på grund av testamentariskt förordnande,

VA-installation: ledningar och därmed förbundna anordningar som inte ingår i en allmän VA-anläggning men som har ordnats för en eller flera fastigheters vattenförsörjning eller avlopp och är kopplade eller avsedda att kopplas till en allmän VA-anläggning,

Förbindelsepunkt: gränsen mellan en allmän VA-anläggning och en VA-installation,

Allmän platsmark: mark som i detaljplan enligt plan- och bygglagen (2010:900) redovisas som allmän plats eller, om marken inte omfattas av detaljplan, väg eller mark som funktionellt och i övrigt motsvarar sådan mark,

Anläggningsavgift: engångsavgift för täckande av en kostnad för att ordna en allmän VA-anläggning,

Brukningsavgift: periodisk avgift för täckande av drift- och underhållskostnader, kapitalkostnader för investeringar eller andra kostnader för en allmän VA-anläggning som inte täcks av en anläggningsavgift,

Duplikatsystem: separerat avloppssystem med skilda ledningar för spillvatten och dagvatten,

Kombinerat system: avloppssystem med gemensam ledning för spillvatten, dagvatten och dränvatten,

Hållbar dagvattenhantering: hållbar dag- och dränvattenhantering, ett samlingsbegrepp för det som tidigare benämndes Lokalt Omhändertagande av Dagvatten (LOD),

Infiltration: inträngning av vätska i poröst eller sprickigt material, till exempel vatten som tränger in i jord eller berg,

Avrinningskoefficient: avrinningskoefficienten (φ) är ett mått på den maximala andel av ett avrinningsområde som kan bidra till avrinningen. Den beror förutom på exploateringsgrad och hårdgörningsgrad även på områdets lutning samt regnintensiteten. Ju större lutning och ju högre intensitet, desto större avrinningskoefficient.

Förklaring av förkortningar

A = Avlopp

APH = Allmän platshållare, d.v.s. den som ställt i ordning och underhåller allmän platsmark, även benämnd allmän platsförvaltare

D = Dagvatten

D_{APH} = Dagvattentjänster för allmän platshållare, omfattar dagvattentjänster för huvudgator, genomfartsleder och andra större allmänna platser som inte finns för ett lokalt behov, finansieras genom VA-avgift för APH enligt LAV §27

D_{lg} = Dagvatten lokalgator och andra allmänna platser som finns för lokalt behov, finansieras genom VA-avgift för fastighetsägarna enligt LAV §26

Dg = Dagvatten gata, omfattar både D_{APH} och D_{lg}

Df = Dagvattentjänst fastighet, finansieras genom VA-avgift för fastighetsägarna

LAV = Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster

LOD = Lokalt omhändertagande av dagvatten

S = Spillvatten

SV = Svenskt Vatten

TRV = Trafikverket, statligt verk som sköter statens vägar och järnvägar

V = Vatten

Ytterligare förkortningar förklaras i avsnitt 9.2, närmare bestämt de speciella beräkningsparametrar som används i det avsnittet.

1 Bakgrund och syfte

1.1 Bakgrund allmänt

Dagvattenhanteringen i många kommuner står inför stora utmaningar och intresset kring VA-ledningsnäten ökar generellt. Förnyelse av befintliga ledningsnät och framtidssäkring för att klara framtida behov och myndighetskrav diskuteras alltmer. Några av drivkrafterna inom dagvattenområdet är förväntade effekter av klimatförändring, samhällsutveckling med ökad exploatering / urbanisering samt miljöpåverkan från dagvattenföroreningar.

Dagvatten är per definition regn- och smältvattenavrinning från urbana ytor. En stor del av dagvattnet härrör således från bebyggd fastighetsmark, men ansevärliga dagvattenmängder uppstår även inom mark som i detaljplan enligt plan- och bygglagen (2010:900) redovisas som allmän plats. Exempel på allmän platsmark är trafikleder, vägar, parker och torg. Banfastigheter inklusive järnvägsstationer är inte allmän plats. En entydig definition av parkeringsytor är svår att göra i detta sammanhang, även om behovet av dagvattenhantering bör vara liknande för en parkering som är allmän respektive enskild/privat (kopplad till fastighet).

Enligt Vattentjänstlagen 24–27 §§ gäller att fastighetsägare och den som ansvarar för att allmän platsmark ställs i ordning och underhålls skall betala en avgift för en allmän VA-anläggning. Enligt 27§ skall ansvarig för allmän platsmark betala avgift om 1/ den allmänna platsmarken finns inom VA-anläggningens verksamhetsområde, och 2/ bortledning av vatten från den allmänna platsmarken behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön. Avgiften skall avse bortledning av vatten från den allmänna platsmarken, från det att huvudmannen har ordnat de anordningar som behövs för bortledandet och informerat den som är avgiftsskyldig om detta. Vattentjänstlagen 28§ slår fast att kostnader för avledning enligt 24–27 §§ även ska täcka kostnader för rening. Enligt 30 § får avgifterna inte överskrida det som behövs för att täcka de kostnader som är nödvändiga för att ordna och driva VA-anläggningen och enligt 31 § skall avgifterna bestämmas så att kostnaderna fördelas på de avgiftsskyldiga enligt vad som är skäligt och rättvist. Avgifter enligt 26 och 27 §§ skall fördelas mellan de fastighetsägare som avses i 26 § och de avgiftsskyldiga allmän platshållare som avses i 27 § enligt vad som är skäligt med hänsyn till den berörda allmänna platsmarkens omfattning och fastighetsägarnas nytta av vattentjänsten.

1.2 Problembild och kunskapsbehov

Svenskt Vatten och Nils Holgersonprojektet sammanställer årlig taxestatistik baserad på årskostnaden för typhus A och B. Dessa sammanställningar jämte den rörliga förbrukningsavgiften utgör viktiga instrument när kommuner och politiskt ansvariga gör jämförelser mellan kommunerna. I många kommuner strävar man efter att ha låga avgifter och det kan utgöra ett styrinstrument för verksamheten vilket inte är baserat på önskvärt behov för att

upprätthålla önskvärd status på ledningsnät och verk. I dessa jämförelser tas inte hänsyn till om verksamheten är skattefinansierad till vissa delar eller inte har avgiftsskyldighet för alla ändamål, främst dagvattentjänster. Annat som inte beaktas är om alla kostnader verkligen belastar verksamheten, t.ex. overheadkostnader. Jämförelser mellan olika kommuner kan därför vara missvisande.

VASS är Svenskt Vattens statistikdatabas. VASS analysgrupp har gjort diverse analyser av data som rapporteras i VASS taxa och VASS drift som berör bl.a. dagvattenproblematiken samt studerat ett urval av taxor som hämtats på hemsidor. Analys och preliminära slutsatser har dokumenterats i form av PM / arbetsmaterial det senaste året. Resultatet visar på en hel del olikheter och därmed behovet av en utökad undersökning om hur intäkter och kostnader hanteras vad gäller bl. a. dagvattenhanteringen.

Mot bakgrund av ovanstående är frågan om kostnadsfördelning för dagvattenhantering i en kommun en viktig men ofta komplicerad fråga att reda ut eftersom de olika brukarna inom VA-kollektivet bör betala ”rätt” avgift som baseras på en skälig och rättvis fördelning av VA-huvudmannens kostnader. När det gäller dagvatten finns två tydliga kundtyper; fastighetsägarna samt förvaltarna av allmän plats. En komplicerande faktor är att vissa ytor, såsom lokalgator, normalt fördelas på fastighetsägarna inom det aktuella området. Kostnaden för dagvattenhantering inom dessa lokalgator tas följaktligen ut som en dagvattenavgift riktad till fastighetsägarkollektivet. Det är viktigt att bestämma kostnadsgrundande yta och allmän platsavgift för dagvatten per kvadratmeter på ett konsekvent sätt i hela kommunen och för samtliga kunder.

Förarbetet till en rättvis dagvattentaxa som täcker de faktiska kostnaderna för dagvattenhantering inom väl definierade verksamhetsområden är omfattande. Vattentjänstlagen ger dock inga tydliga tolkningsregler men praxis håller på att utformas, bland annat med stöd av aktuella VA-nämndsärenden (t.ex. Statens VA-nämnd Beslut 2015-02-10 Va 9/11, Göteborg vs. Trafikverket).

Rättsläget kring kommunal dagvattenhantering redovisas i en relativt nyutgiven rapport från Svenskt Vatten Utveckling (Alm och Åström, 2014; SVU-rapport 2014-07). Ett antal frågeställningar och möjliga angreppssätt avseende de finansiella aspekterna av dagvattenhantering tas upp, men ytterligare analys och mer konkret beskrivning av olika finansieringsmodeller och dess konsekvenser är nödvändig.

I avsaknad av allmänt gällande principer och nationella riktlinjer skapas idag en mängd varianter på dagvattenavgifter. Trots stora ansträngningar från VA-huvudmännen finns sannolikt en mängd olösta frågor och ett stort behov att förtydliga hur avgifterna underbyggs. Ökad samsyn mellan berörda parter och gemensamma riktlinjer behövs generellt. Det är även önskvärt att dagvattentaxan kan vara ett styrmedel för att minska framtida miljöpåverkan och översvämningsrisker, d.v.s. att förbättringsåtgärder i form av lokalt omhändertagande, utjämning och rening nära källan lönar sig.

1.3 Syfte

Projektet syftar till att göra en nulägesbeskrivning av hur svenska kommuner hanterar intäkter och kostnader för dagvattenhantering idag samt taxekonstruktioner, diskutera praktiskt tillämpbara finansieringsmodeller för dagvattenhantering utifrån lagstiftningens intentioner samt bidra till att höja kunskapsnivån inom området. Relevanta delar av vattentjänstlagen kommer att kommenteras och förklaras. Projektet kommer att fokusera på de frågeställningar som gör att kommunerna får svar på hur kostnaderna och avgiftsuttaget bör hanteras samt taxan konstrueras utifrån vattentjänstlagen.

Projektresultatet förväntas redovisa en analys av ett antal olika metoder att beräkna dagvattenkostnader och olika fördelningsmodeller för dagvattentjänster. Resultatet ska ge en vägledning till kommunerna hur de bör hantera dagvattenavgifterna utifrån vattentjänstlagen och dess förarbeten. Projektresultatet är tänkt att senare kunna användas av Svenskt Vatten för att ta fram kommande branschrekommendationer (t.ex. en framtida bilaga till Svenskt Vattens normalförslag för VA-taxa).

Följande frågeställningar är vägledande för arbetet och förväntas besvaras (varvid svaren redovisas på en generell, icke kommunspecifik, nivå):

- Hur hanterar kommunerna dagvattenhantering när det gäller taxekonstruktioner?
- Har kommunerna särskilda verksamhetsområden för dagvattentjänster?
- Hur sker finansiering av dagvattenhantering i de fall ändamålet ej är avgiftspliktigt enligt taxan?
- Hur görs redovisning av kostnader och intäkter för dagvattentjänster?
- Är taxans avgifter baserade på de verkliga kostnaderna för omhändertagandet av dagvatten?
- Görs generellt en rättvis och skälig fördelning av avgifterna mellan de avgiftsskyldiga?
- På vilka sätt anser kommunen att man utgått från intentionerna i vattentjänstlagen och dess förarbeten, praxis samt Svenskt Vattens råd och rekommendationer när man konstruerat taxan?
- Behöver Svenskt Vattens normalförslag i de delar som avser dagvatten kompletteras?

1.4 Projektet

Projektet syftar till att ge stöd åt kommunerna att utveckla en VA-taxa med dagvattenavgift som är *enkel och rättvis* samt som stödjer *hållbar dagvattenhantering*. Projektet fokuserar alltså på dagvattentjänster. Resultatet är tänkt att kunna användas av Svenskt Vatten som underlag för framtida branschrekommendationer och råd till medlemmarna.

Projektgruppen utgörs av Maria Eklund, Kjell Lundqvist och Magnus Bäckström, Vatten- och Miljöbyrån AB; Gunnar Mellström, representant från VASS analysgrupp samt Rita Lord, Lords Advokatfirma AB.

2 Material och metoder

I syfte att få en bild av hur VA-huvudmännen gör i nuläget för att hålla reda på vilka kostnader och intäkter man har för dagvattentjänster, har underlag från ett stort antal kommuner analyserats, i första hand utifrån de frågeställningar som nämndes i avsnittet Syfte.

Frågeställningarna har undersökts dels genom analys av 180 kommuners taxor och svar på VASS-frågor rörande dagvatten, VA-ekonomi och VA-avgifter, dels genom att lite djupare studera ett 30-tal kommuners beräkningsgrund för uttag av dagvattenavgifter, kompletterat med några intervjuer.

För att förstå vilket stöd kommunerna kan behöva för att utforma lagenliga och rättvisa VA-taxor, så har de undersökta taxorna stämts av mot vad Vattentjänstlagen och dess förarbeten säger inkl. domar i några relevanta rättsfall. För att belysa detta har även Svenskt Vattens publikation P96 om VA-taxan (Svenskt Vatten, 2007) och VA-chefens verktygslåda på Svenskt Vattens hemsida (svensktvatten.se, läst 2015-12-07) gått igenom.

Under projektets gång har frågeställningar uppkommit vilka sökts svar på i relevant forskningslitteratur och andra rapporter. En sådan fråga var om det finns någon objektiv naturvetenskaplig och teknisk grund för att avgöra vilken skillnad i nytta som olika slags abonnenter har av den allmänna VA-anläggningen när det gäller dagvattentjänster.

Till stöd för projektet har tillsatts en referensgrupp med representanter för sex VA-huvudmän, två väghållare och ett universitet. Representanter för Svenskt Vatten är Gilbert Nordenswan och Hans Bäckman. Tre möten har hållits med referensgruppen och representanterna för Svenskt Vatten, varav ett fysiskt möte i Göteborg och två webbmöten.

Två webbmöten har även hållits med SVU-projektet som benämnts ”hushållsdagvatten”.

3 Dagvattenhantering

3.1 Allmänt om dag- och dränvattenhantering

Dagvattentjänster omfattar bortledning av både dag- och dränvatten, d.v.s. både vatten från ytor som ligger ”i dagen” och som det alltså faller nederbörd på, och dränvatten från t.ex. husgrunder.

Dagvattenavrinning från ytor som det faller nederbörd på, framför allt kvantitet, d.v.s. volym per tidsenhet, men även till viss del kvalitet (föroreningsinnehåll), är starkt kopplad till omfattningen av hårdgjorda ytor, d.v.s. exempelvis tak, asfalt- eller betongytor och ytor med heltäckande plattor. När nederbörd faller på en hårdgjord yta så rinner den snabbt av och ett kortvarigt intensivt regn medför en hög flödestopp nedströms som är koncentrerad i tiden. När nederbörd faller på en vegetationsklädd yta avrinner vattnet i stället långsamt, avrinningsförloppet blir mer utdraget i tid och flödestoppen nedströms mindre. Markägarens markanvändning har således stor påverkan på avrinningsförloppet och belastningen med dagvatten på nedströms liggande fastigheter och på den allmänna VA-anläggningen om dagvattnet leds dit.

3.2 Hållbar dagvattenhantering

Hållbar dagvattenhantering omfattar många olika typer av åtgärder. Den kännetecknas av en ”trög” avrinning, infiltration så långt som möjligt, stor flödeskapacitet för extrema situationer via öppna dagvattenlösningar samt en höjdsättning som skyddar bebyggelsen från översvämningar.

Huvudbudskapen i Svenskt Vattens publikation P110 (Svenskt Vatten, 2016) sammanfattas i bl.a. följande punkter när det gäller övergripande krav och förutsättningar för samhällenas avvattnings:

- Dagvatten är en fråga för samhällsplaneringen och inte enbart en teknisk rörfråga. Dagvattenfrågan måste lösas med en hållbar dagvattenhantering som utformas i nära samarbete över de olika kommunala förvaltningarna; bygglov, samhällsplanering, park, gata, miljö och VA.
- Det ligger på kommunledningen att vid nyexploatering besluta om den övergripande säkerhetsnivån för skydd mot översvämningar så länge det inte finns regionala eller nationella myndighetsföreskrifter. Säkerhetsnivån bör fastställas i en dagvattenstrategi eller annat övergripande styrdokument och antas av kommunledningen.
- Samhällenas avvattnings måste lösas med s.k. hållbar dagvattenhantering för att kunna hantera krav på minskade risker för skador vid översvämningar samt minskade utsläpp av dagvattenföroreningar. Kraftiga skyfall måste hanteras med en säker höjdsättning av bebyggelsen. Dessutom kan det krävas möjligheter att fördröja stora regnvolymer på planerade översvämningssytor. Dessa extrema regnvolymer går ej att hantera enbart med slutna rörsystem.

- Hållbar dagvattenhantering minskar momentana flödestoppar. Kraftiga flödestoppar är svåra att rena och kan skada känsliga recipienter med erosion eller ge ökad översvämningsrisk i nedströms liggande samhällen. Om dagvattenfrågan skulle lösas med större rördimensioner förvärras istället dessa problem. Dessutom medför ökad avledning i rör en försämring av den lokala vattenbalansen med risk för sänkta grundvattennivåer.
- Ur föroreningssynpunkt är hållbar dagvattenhantering att föredra då såväl avrunna dagvattenflöden och därmed även föroreningsbelastningen minskar till recipient. Om man fördröjer och hanterar lokalt de första 10 mm av varje regntillfälle så innebär detta att hela 75 % av årsvolymen hanteras. Om 15 mm fördröjs hanteras motsvarar detta hela 85 % av årsvolymen av dagvatten.
- Ansvarsfördelningen är mycket komplicerad där alla olika aktörers handlande påverkar dagvattenavrinningen inom ett avrinningsområde. Ingen aktör har egen rådighet över hela dagvattenfrågan (Svenskt Vatten, 2016).

Fastighetsägare och väghållare har goda möjligheter att påverka dagvattenavrinningen från sin mark och därmed vilken nytta man har av den allmänna dagvattenanläggningen. Detta innebär en möjlighet för VA-huvudmannen att, om kommunen anser det önskvärt, sätta en lägre avgift i taxan för fastighetsägare och väghållare som genom sin markanvändning och egna anordningar minskar dagvattenbelastningen och därmed vilken nytta man har av den allmänna anläggningen, d.v.s. omfattningen av de tjänster som VA-huvudmannen ska tillhandahålla. En lägre avgift kan på så vis fungera som ett incitament för att uppmuntra fastighetsägare och väghållare att medverka i arbetet för att uppnå hållbar dagvattenhantering.

3.3 Samverkan mellan samhällsaktörer för att nå hållbar dagvattenhantering

Samverkan inom kommunen över förvaltningsgränserna är viktig för att driva arbetet med hållbar dagvattenhantering framåt. En ofta underskattad möjlighet till samverkan när det gäller dagvattenfrågor är mellan va och allmänplatshållarna, framför allt kommunens gatu- och parkförvaltningar samt Trafikverket, som ju alla också är samhällsaktörer med uppdrag att verka för en framtida hållbar dagvattenhantering. Potentialen att nyttja allmän platsmark för att minska belastningen på den allmänna VA-anläggningen är mycket stor. Ett gott råd till VA-huvudmännen är att försöka aktivt verka för att få med allmänplatshållarna i arbetet för hållbar dagvattenhantering. Samverkan och samarbete med de större aktörerna i verksamhetsområdet är förmodligen en mer lättframkomlig väg än att försöka reglera med komplicerad taxekonstruktion som är administrativt svår att både ta fram och underhålla.

4 Litteraturstudie

Under projektets gång har frågeställningar uppkommit vilka sökts svar på i relevant forskningslitteratur och andra rapporter. En sådan fråga var om det finns någon objektiv naturvetenskaplig och teknisk grund för att avgöra vilken skillnad i nytta som olika slags abonnenter har av den allmänna VA-anläggningen när det gäller dagvattentjänster, särskilt vilken avgiftsreduktion som är rimlig för kund som ordnat hållbar dagvattenhantering på sin fastighet eller väg.

4.1 SVU-rapporter

Alm och Åström (2014), SVU-rapport 2014-07, har varit en utgångspunkt för den här rapporten. Alm och Åström sammanfattar juridiken kring dagvatten, men den här rapporten innehåller en fördjupning med förklaringar och kommentarer, för att ge ytterligare stöd för VA-huvudmännen när det gäller att utforma en lagenlig VA-taxa med dagvattenavgift.

Data från Tegelberg och Svensson (2013), SVU-rapport 2013-15, har vidarebearbetats och sammanställts i den här rapporten, se avsnitt 9.7.

Blecken (2016), SVU-rapport 2016-05, sammanfattar det aktuella kunskapsläget om dagvattendammar och andra sedimenteringsanläggningar, våtmarker, filtertekniker, diken, infiltrationssystem och gröna tak. Rapporten behandlar anläggningarnas funktion, reningseffekt, skötselbehov och förslag på dimensioneringskriterier.

4.2 Övrig litteratur

Berggreen-Clausen (2011) utvärderade effekten av montering av strypplåtar på rännstensbrunnar i Malmö. Flödesbegränsningen åstadkoms genom att en stålplåt med två intagshål à 10 cm² monteras ovanpå ett antal rännstensbrunnar. Plåten fördröjde avrinningen och samlade tillfälligt dagvattnet på markytan runt brunnen. Den kalibrerade modellen, före strypning av brunnarna, tilldelades avrinningskoefficienten 0,61 för vägarna i båda områdena. Med införandet av brunnsstrypningen sjönk maxflödena drastiskt och avrinningskoefficienten för vägar sänktes till 0,05 för båda områdena, medan tillrinningstiden höjdes från 7 till 20 minuter. Svaren från en enkätundersökning visade att de flesta hushåll ställer sig positiva till åtgärden. Genom att maxflödet minskar, minskar även risken för källaröversvämning vid intensiva regn. En annan positiv följd var att bräddning av avloppsvatten inte behöver göras i samma utsträckning. I utvärderingsområdet placerades 60 strypplåtar ut till en kostnad av 25 000 kr, vilket endast utgör 0,1 % av kostnaden för en omläggning av ledningsnätet. Med avseende på strypplåtarnas kostnad och effekt samt hushållens attityder är strypning av rännstensbrunnar en åtgärd som kan rekommenderas för att förbättra kapaciteten hos äldre kombinerade avloppssystem.

De Vleeschauwer m.fl. (2014) utvärderade effekten av tre olika anpassningsstrategier för dagvattenhantering för staden Turnhout i Belgien. Resultaten visade att genom att kombinera öppna, gröna zoner i staden med dagvattenmagasinerings och infiltration för bara 1 % av stadens totala avrinningsyta, skulle leda till mellan 30 och 50 % minskning av avloppsvolymer för återkomsttider på 10–100 år.

5 Vad säger lagen?

I syfte att bidra till att höja kunskapsnivån inom området följer här ett relativt omfattande kapitel om juridik i samband med dagvattenavgifter. Inom ramen för det här projektet har framför allt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (förkortad LAV) studerats och förklarats, men det har även varit relevant att beskriva och förklara några begrepp som är definierade i andra lagar, vilket görs inledningsvis nedan.

Vad är vägrätt och vägområde?

Staten/Trafikverket är i allmänhet inte ägare av den mark (fastighet) där statliga vägar ligger, utan oftast har vägen anlagts på annans mark med s.k. vägrätt. Vägrätt, väganordning och vägområde definieras i väglagen (1971:948). Det står bland annat:

Till väg hör vägbanan och övriga väganordningar. Anordning, som stadigvarande behövs för vägens bestånd, drift eller brukande och som kommit till stånd genom väghållarens försorg eller övertagits av denne, är väganordning. Vägområde utgörs av den mark eller det utrymme som har tagits i anspråk för väganordning. Väghållning omfattar byggande av väg och drift av väg. Trafikverket handhar väghållningen för statens räkning och har tillsyn över kommunernas väghållning.

Är staten väghållare inom ett område med detaljplan där kommunen är huvudman för allmänna platser, skall kommunen tillhandahålla den mark eller det utrymme som behövs för väg inom området. Vägrätt innefattar rätt för väghållaren att nyttja mark eller annat utrymme som behövs för en väg, trots den rätt som någon annan kan ha till fastigheten. Vägrätt uppkommer genom att väghållaren tar mark eller annat utrymme för en väg i anspråk med stöd av en fastställd vägplan eller [...] en skriftlig överenskommelse. Vägrätt uppkommer även genom att väghållaren övertar mark eller annat utrymme med stöd av beslut om förändring av enskild väg till allmän.

Det faktum att Trafikverket inte äger vägmarken gör att de inte kan hanteras såsom fastighetsägare i VA-taxan. Därför finns särskilda paragrafer och bestämmelser för de som ansvarar för att allmän platsmark ställs i ordning och underhålls, allmänplatshållarna (APH), i såväl vattentjänstlagen som Svenskt Vattens basförslag till VA-taxa (P96).

Trafikverket ansvarar för att ställa i ordning statliga vägar och underhålla vägområdet, såsom det är avgränsat i beslut om vägplan eller motsvarande. Trafikverket är därför avgiftsskyldigt enligt LAV §27 för den yta inom vägområdet som har behov av och nyttjar allmän dagvattentjänst.

5.1 Lagen om allmänna vattentjänster

I detta avsnitt citeras (*kursiv text*) ett urval paragrafer ur lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster, förkortad LAV, samt text ur lagens förarbeten, propositionen (Prop. 2005/06:78). Lagtexten kommenteras och förklaras

med verkliga rättsfall eller andra exempel från verkligheten, baserat på författarnas/projektgruppens erfarenheter och tolkning av lagen. Rättsläget hur lagen bör tolkas är emellertid fortfarande oklart i vissa delar då det saknas färdigprövade rättsfall. Det anges särskilt när det är så.

Angående lagens syfte

I propositionen till LAV, avsnittet Skäl för regeringens förslag, står:

”Ett preciserat och utvidgat ansvar att ordna en allmän VA-anläggning

Utgångspunkten för den nya lag om allmänna vattentjänster som vi nu föreslår bör – utöver säkerställandet av att VA-anläggningar kommer till stånd i den omfattning som behövs för hälsoskyddet – vara att lagstiftningen bidrar till en hållbar utveckling och en god resurshushållning. Lagen bör därför utformas så att den möjliggör VA-lösningar som tillgodoser moderna krav på miljöhänsyn. Dessutom bör relevanta delar av miljöbalkens definition av avloppsvatten införas.

Miljöhänsyn

Det råder stor enighet om att miljöintressena skall ha ett större utrymme i en modern VA-lag än de har i dag. Därför föreslår vi att skyddet för miljön skall införas vid sidan om skyddet för människors hälsa som ett skäl för kommunens ansvar att ordna en allmän VA-anläggning. För att miljöskyddsrekvisitet skall anses vara uppfyllt krävs att det kan förväntas att den allmänna VA-anläggningen förhindrar eller åtminstone väsentligt motverkar påtagliga olägenheter för miljön.”

Definition av dag- och dränvatten samt avloppsvatten

I propositionen till LAV står:

”Med dagvatten avses tillfälliga flöden av exempelvis regnvatten, smältvatten, spolvatten och framträngande grundvatten. Dränvatten är sådant vatten i marken som avleds genom dränering. [...] I de fall dag- och dränvatten från exempelvis husgrunder, tomter, trädgårdar och trafikleder inom en detaljplan avleds genom en för området eller del av området gemensam ledning är det dock i regel att anse som avloppsvatten och när avledandet sker genom en allmän avloppsanläggning är det alltid avloppsvatten.”

I propositionen till LAV, avsnittet Skäl för regeringens förslag, står:

”Beträffande dag- och dränvatten som avleds från sådana områden som inte omfattas av en detaljplan är den tidigare VA-lagen däremot inte tillämplig. Det lär visserligen vara vanligt att allmänna avloppsanläggningar i praktiken också används för avvattning av mark utanför planlagt område. Innan en detaljplan för området har kommit till stånd, fanns det dock inte någon på den tidigare VA-lagens bestämmelser grundad skyldighet för huvudmannen att svara för denna vattentjänst eller för användarna att betala avgifter för den.”

I propositionen till LAV, Regeringens förslag, står:

”Avloppstjänsterna avser att leda bort spillvatten och vatten som har använts för kylning samt att från ett område med samlad bebyggelse eller från en begravningsplats leda bort dagvatten och dränvatten. Skyldigheten att leda

bort avloppsvatten skall inte längre vara kopplat till förekomsten av en detaljplan.”

Förklaring och kommentar: Dagvattentjänster omfattar bortledning (vilket inkluderar rening om det behövs för att skydda miljön) av både dag- och dränvatten genom en allmän avloppsanläggning. Avloppstjänster omfattar både bortledning av spillvatten och dag- och dränvatten.

Definition av allmän plats i LAV

Allmän plats definieras i LAV §2:

Mark som i detaljplan enligt plan- och bygglagen (2010:900) redovisas som allmän plats eller, om marken inte omfattas av detaljplan, väg eller mark som funktionellt och i övrigt motsvarar sådan mark

Förklaring och kommentar: Definitionen har utvidgats genom LAV jämfört med den tidigare VA-lagen, där dagvattentjänster begränsades till att gälla detaljplanelagd mark. Numera ingår även vägar och liknande som ligger utanför detaljplanelagt område.

Det bör noteras att järnväg, till skillnad från vägar, inte är allmän plats. Vilken avgift ska då erläggas för järnväg? Järnväg ligger i princip alltid på en separat fastighet som Trafikverket (f.d. Banverket) är ägare av. Trafikverket ska därför betala VA-avgifter enligt precis samma principer som andra fastighetsägare för sina järnvägsfastigheter. Om det inte finns någon byggnad på järnvägsfastigheten som behöver allmänna VA-tjänster, utan den behöver bara tjänsten dagvatten fastighet, så ska Trafikverket erlägga den Df-avgift som anges i taxan för ”annan fastighet” d.v.s. en fastighet som inte är jämförbar med bostadsfastighet.

Till skillnad från järnvägarna, så är Trafikverket sällan ägare av den fastighet som dess vägar ligger på. Trafikverkets vägar ligger oftast med vägrätt på annans fastighet, vanligtvis är kommunen fastighetsägare. Det är därför avgiften för APH måste ha en egen paragraf i VA-taxan, §15 enligt Svenskt Vattens basförslag i P96. Avgiften för APH kan inte anges i §14.1 då den avser bruksavgifter för fastigheter, som ska betalas av dess ägare.

Kommunens skyldighet att ordna vattentjänster

6 § Om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse, skall kommunen

- 1. bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och*
- 2. se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän VA- anläggning.*

I förarbeten till lagen (Prop. 2005/06:78) står:

”Vattentjänsterna är bebyggelseanknutna. Till bebyggelsen i det här sammanhanget räknas inte bara byggnader och liknande anordningar utan också sådan tomtmark och gator och andra allmänna platser som finns i bebyggelseområdet.”

Vidare står det:

”Utbyggnadsskyldighet bör alltså gälla om det i ett område med en samlad bebyggelse finns ett faktiskt behov av en samlad lösning av dag- och dränvattenfrågorna, dvs. när avvattningen av bebyggelseområdet med hänsyn till VA-lagstiftningens skyddsintressen behöver lösas i ett större sammanhang.”

”En av miljöhänsyn motiverad utbyggnadsskyldighet kan medföra att bebyggelsen i större utsträckning kommer att försörjas med allmänna vattentjänster. Det kan exempelvis gälla omvandlingsområden och rena fritidsområden där hälsoskyddsskäl av någon anledning hittills inte har räckt till för att få en sådan försörjning till stånd. Miljöhänsynen får sannolikt också betydelse för utbyggnaden av allmänna dagvattenanläggningar – särskilt i tätbebyggda områden som inte omfattas av en detaljplan och där kravet på en sådan planreglering tidigare ansetts hindra en utbyggnad. Miljöhänsynen kommer förmodligen också att öka utrymmet för andra tekniska lösningar för dagvattenanläggningen än det konventionella bortledandet. Olika former av lokalt omhändertagande kan förväntas bli allt vanligare i områden utanför den centrala stadsbebyggelsen.”

Förklaring och kommentar: Ett viktigt syfte med LAV är att tydliggöra att kommunerna ska ta ett helhetsansvar när VA-försörjningen behöver ordnas i ett större sammanhang för att skydda människors hälsa eller miljön, samt att kommunen har rätt att täcka nödvändiga kostnader för att ordna detta genom att ta ut avgifter. Kommunerna behöver ta ett helhetsgrepp när det gäller dagvattenhanteringen. Man behöver kartlägga alla områden med samlad bebyggelse, inventera allas faktiska behov av bortledning av dag- och dränvatten genom en allmän anläggning samt se till att inrätta ett verksamhetsområde som omfattar samtliga fastigheter, vägar och annan allmän platsmark inom bebyggelseområdet som har behov att bortleda vatten via den allmänna VA-anläggningen.

Det är naturligt att börja med att kartlägga behoven inom befintliga verksamhetsområden för avlopp, men kommunerna kan inte nöja sig med det utan behöver så småningom kartlägga de faktiska behoven överallt där det finns samlad bebyggelse för att bedöma vilka ytterligare behov som kan finnas att ordna bortledning av dag- och dränvatten i ett större sammanhang för att skydda människors hälsa eller miljön. Därefter behöver verksamhetsområdet revideras utifrån de faktiska behov som finns. I samband med detta behöver det även övervägas om befintliga gator och vägar, som i nuläget avvattnas via väghållarens egna anordningar, ska fortsätta att avvattnas på det sättet även i framtiden eller om det finns anledning att av miljöhänsyn eller andra skäl samordna bortledningen av vatten från gator och fastigheter inom bebyggelseområdet.

Då det i förarbeten till lagen står: *”Vattentjänsterna är bebyggelseanknutna. Till bebyggelsen i det här sammanhanget räknas inte bara byggnader och liknande anordningar utan också sådan tomtmark och gator och andra allmänna platser som finns i bebyggelseområdet.”* Det bör tolkas så att när en väg finns i bebyggelseområdet, med bebyggelse på båda sidor, så ska vägen ingå i verksamhetsområdet och kommunen är skyldig att ordna så att dess behov av vattentjänster tillgodoses. Däremot är lagen inte helt tydlig när det gäller en väg som ligger precis utanför bebyggelsen, med bebyggelse förhållan-

devis nära men bara på ena sidan av vägen. Vanligtvis är det inga problem eftersom väghållaren i dessa situationer oftast redan har löst eller kan lösa dagvattenhanteringen själv. När vägen ligger i utkanten av samhällen finns ofta tillräckligt utrymme att ta hand om vägens vatten inom vägområdet vid sidan av vägen eller går att göra avtal med ägare av angränsande obebyggd mark, så är det oftast också redan ordnat för befintliga vägar, men ibland förekommer det oenighet mellan VA-huvudman och Trafikverket kring detta vid ny- eller ombyggnad av väg. Ett gott råd är att alltid se till att ta upp dagvattenfrågan i samrådsprocessen mellan väghållare och kommun i samband med planeringen av vägbyggen, så att frågan är löst innan vägplanen fastställs. Då ingår det i planeringen att tillse att vägområdet avgränsas så att Trafikverket genom vägrätt får tillgång till erforderlig mark för att kunna lösa dagvattenhanteringen själv om kommunen har svårt att ta emot det.

I förarbeten till LAV står:

”Enligt praxis kan vattentjänsterna tillgodose såväl vanliga hushållsändamål som de särskilda näringar som bedrivs inom bebyggelsen, t.ex. affärsverksamhet, industri, hantverk och boskapsskötsel. Bland tjänsterna ingår, enligt praxis, produktion och distribution av vatten för bevattning av trädgårdsland och parkanläggningar inom bebyggelsen men inte för bevattning av större arealer som tjänar annat syfte än bebyggelsens direkta behov, t.ex. jordbruk. Utanför tillämpningsområdet faller också leverans av vatten som skall användas som drivkraft.”

När det gäller exempelvis en jordbruksfastighet är det endast den yta som ingår i en bedömd gårdsfastighet med bostadsbyggnad som har rätt att ansluta till allmänna anläggningen om fastigheten ligger inom verksamhetsområdet, inte åkerdränning. Jordbruksfastigheter ligger sällan inom verksamhetsområde för Df och Dg. Även om den skulle göra det, så har åkerareal och skogsareal vanligtvis inte behov av bortledning av dag- och dränvatten genom den allmänna VA-anläggningen, utan det handlar i första hand om behov av markavvattning enligt miljöbalken, så sådan mark kan nekas anslutning. Det behovet kan normalt lösas lika bra på annat sätt. Men det som ingår i en bedömd yta för gårdsfastighet på jordbruksfastighet inom verksamhetsområdet kan inte nekas anslutning. Avgift erläggs då för tomtytan motsvarande en bedömd gårdsfastighet med bostadsbyggnaden, även om faktisk fastighetsyta är större.

Angående kvalitet och kvantitet för dag- och dränvatten

I förarbeten till LAV beskrivs då gällande rätt enligt den tidigare VA-lagen (1970:244) och praxis hur den tillämpats. Det står:

”VA-lagen preciserar inte standarden på de vattentjänster som den allmänna anläggningen skall tillhandahålla. Av förarbetena framgår att lagen framför allt skall tillgodose de krav som med stöd av hälsoskyddslagstiftningen kan ställas för bostäder och hushåll. Praxis har därför slagit fast att syftet med en allmän VA-anläggning primärt är att tillgodose hushållsförbrukares normala behov av vattenförsörjning och avlopp och att behov för andra ändamål kommer i andra hand. I fråga om vattenförsörjning och spillvattenavlopp har detta lett fram till ståndpunkten att huvudmannen för en allmän VA-anlägg-

ning inte utan särskilt åtagande är skyldig att tillhandahålla vattentjänster av dessa slag med annan kvalitet och kvantitet än vad som normalt behövs för hushållsändamål. Det är den standarden som användarna kan kräva. [...] Vidare är huvudmannen inte skyldig att ta emot spillvatten vars beskaffenhet på ett inte oväsentligt sätt avviker från normalt hushållspillvatten. Dessutom anges att huvudmannen inte heller är skyldig att ta emot avloppsvatten som med större fördel kan avledas på annat sätt. Någon motsvarande kvalitativ eller kvantitativ begränsning av huvudmannens tjänster har däremot inte ställts upp för omhändertagandet av dag- och dränvatten och kylvatten.”

Förklaring och kommentar: Det finns inget tydligt angivet ”hushållsdagvatten”, som för spillvatten. Men VA-huvudmannen kan bestämma vilket slag av dagvatten man vill ta emot och ta ansvar för. Detta innebär att VA-huvudmannen kan bestämma vilket innehåll ”hushållsdagvattnet” ska ha men inom sådana gränser att regleringen inte försvårar användningen av den allmänna VA-anläggningen. När det gäller kvantitet av dagvatten, så är det ännu svårare att försöka reglera än kvalitet, och skulle behöva ha stöd i detaljplanläggning. Ett visst stöd för VA-huvudmannen att styra dagvattnets kvalitet och kvantitet i mottagandet finns i nuvarande i LAV 21§ punkterna 2 och 3.

Förbindelsepunkt

12 § Om en allmän VA-anläggning innebär att vattentjänster tillhandahålls genom ledningsnät för vattenförsörjning eller avlopp, skall huvudmannen för varje fastighet inom VA- anläggningens verksamhetsområde bestämma en förbindelsepunkt. Förbindelsepunkten skall finnas i fastighetens omedelbara närhet, om det inte finns särskilda skäl för en annan placering.

Huvudmannen skall samråda med och därefter informera fastighetsägaren om förbindelsepunktens läge inom den tid som är skälig med hänsyn till fastighetsägarens intresse av att kunna planera för sin användning av fastigheten.

Förklaring och kommentar: §12 beskriver att varje fastighet inom verksamhetsområdet har rätt att få en förbindelsepunkt i fastighetens omedelbara närhet.

Ordnandet av en allmän VA-anläggning

13 § Huvudmannen skall för den allmänna VA-anläggningen ordna

1. ledningar och andra anordningar för vattenförsörjning till eller avlopp från varje förbindelsepunkt,

2. anordningar för bortledning av vatten som inte sker genom en förbindelsepunkt, och

3. de anordningar som i övrigt behövs för att VA-anläggningen skall kunna fylla sitt ändamål och tillgodose skäliga anspråk på säkerhet.

Huvudmannens skyldighet enligt första stycket omfattar inte vägdiken, rännstenar, rännstensbrunnar eller ledningar som förbinder rännstensbrunnar med den allmänna VA-anläggningen.

I förarbeten till LAV står:

”Inte bara slutna rörsystem utan också en del öppna avrinningssystem kan ibland hänföras till den allmänna VA-anläggningen. Gällande lagtext hindrar inte att en allmän VA-anläggning kan bestå av öppna delar, även om detta endast är möjligt för dagvattenanläggningar. VA-nämnden har också i ett fall funnit att en stensatt bäckfärra kan ingå som en öppen del i den allmänna anläggningen. Det bör genomgående vara möjligt för huvudmannen att välja den tekniska lösning som är lämplig i det enskilda fallet.”

Förklaring och kommentar: I många kommuner har man inte klart och tydligt bestämt exakt vad som ingår i den allmänna VA-anläggningen och därmed kan det även vara oklart vilka delar av anläggningen som är VA-huvudmannens ansvar att förnya och underhålla. Detta behöver redas ut och fastställas på en övergripande politisk nivå i kommunen, eftersom VA-huvudmannens ansvar bland annat behöver avgränsas mot andra förvaltningar / funktioner i kommunen, exempelvis gata/park. Man behöver bestämma var den allmänna VA-anläggningen börjar och var den slutar.

Ett viktigt syfte med LAV är att tydliggöra att kommunerna ska ta helhetsansvar för bortledning av vatten från såväl fastigheter som gator som har behov av bortledning inom områden med samlad bebyggelse, samt att kommunen har rätt att täcka nödvändiga kostnader för detta genom att ta ut avgifter av alla inom verksamhetsområdet som har nytta av detta, såväl fastighetsägare som väghållare och andra som ansvarar för allmän platsmark.

VA-huvudmannens ansvar att ordna bortledning och svara för VA-anläggningen kan fylla sitt ändamål och tillgodose skäliga anspråk på säkerhet, gäller hela vägen mellan fastighet/gata till recipient, inklusive eventuellt behov av rening. Vad gäller kostnad för rening, se §28 med kommentar.

För att fullgöra sitt ansvar behöver VA-huvudmannen ha rådighet över alla delar av anläggningen som har betydelse för att vattnet ska kunna ledas bort och släppas ut utan att orsaka skador på vare sig anslutna fastigheter, vägar och allmän platsmark eller miljön.

Ansvarsgräns mellan VA-huvudman och APH/väghållare

Ibland råder det oenighet mellan VA-huvudman och väghållare om vem som ska ansvara för vilken del av anläggningen. Begreppet förbindelsepunkt i §12 förklarar ansvarsgräns mellan VA-huvudman och fastighetsägare. I §12 nämns inget om allmän platshållare, men sista stycket i §13 beskriver vilka delar som inte ingår i VA-huvudmannens ansvar att ordna. Följaktligen måste väghållaren själv ordna och underhålla vägdiken, rännstenar, rännstensbrunnar eller ledningar som förbinder rännstensbrunnar med den allmänna VA-anläggningen.

Det är i regel inga problem att förstå var ansvarsgränsen går när VA-huvudmannen har ordnat en huvudledning som går längs med gatan och när såväl fastighetsägares som gatans avvattningsystem är kopplade till huvudledningen. Då ansvarar väghållaren för stickledning från dikesbrunn eller rännstensbrunn fram till VA-huvudmannens huvudledning, medan VA-huvudmannen ansvarar för huvudledningen. Så ser det också ut i de flesta fall, men det är bara i detta normalfall som §13 ger en vägledning om var ansvarsgränsen går.

Verkligheten är tyvärr mer komplicerad, i synnerhet för äldre gator och vägar. Utanför VA-verksamhetsområdet har givetvis VA-huvudmannen inget annat ansvar än för eventuell bortledning som denne måste ha ordnat mellan verksamhetsområdesgränsen och recipient (naturligt vatten som mottar dagvattnet). Den fortsatta diskussionen här gäller därför i samtliga fall inom verksamhetsområdet.

I många fall är det väghållaren som ursprungligen har ordnat en huvudledning i gatan och från början har då antagligen enbart gatuavvattning varit inkopplad till den huvudledningen. Om den ledningen / systemet leder vattnet hela vägen till recipient och enbart en väghållares vatten leds bort via det systemet, så har givetvis väghållaren ansvar för hela sitt system (som därmed utgör väganordningar) och har inget behov av leda bort vatten via allmän anläggning. Väghållaren är därmed inte avgiftsskyldig för de delar av gator som helt och hållet avvattnas via det egna systemet. Ett liknande resonemang kan föras när det gäller APH som ansvarar för andra slags allmänna platser än vägar.

Men hur ska man se på det om en eller flera fastighetsägare också har sitt dag- och dränvatten från fastigheten inkopplade på en sådan ledning som ordnats av APH? En följdfråga då är om VA-huvudmannen någon gång har debiterat VA-avgift för dagvattentjänst eller avloppstjänst (då ingår både spill-, dag- och dränvattenbortledning) för de berörda fastigheterna? Har VA-huvudmannen gjort det har denne otvetydigt enligt §13 också påtagit sig ansvar att ordna de anordningar som behövs för att leda bort vattnet från dessa fastigheter. Om en APH kräver att fastigheterna kopplas bort från dennes ledning så måste VA-huvudmannen antingen ordna detta genom att bygga nya anordningar alternativt förhandla och träffa avtal med APH om att överta ledningen, åtminstone nedströms den punkt där något annat vatten än APH/väghållarens eget ansluter. Ligger även vägen inom verksamhetsområdet är VA-huvudmannen enligt §13 även skyldig att ordna de anordningar som behövs för att leda bort vägdagvattnet om väghållaren begär det. Det är säkerligen en god idé att VA-huvudmannen planerar för att APH kommer att begära anslutning förr eller senare, antingen för att APH egen anläggning inte längre fungerar tillräckligt bra eller att nya krav ställs som innebär att APH får behov att lösa dagvattenhanteringen i ett större sammanhang.

Skyldighet för fastighetsägare att betala avgifter för allmänna vattentjänster (24, 25 §§)

24 § En fastighetsägare skall betala avgifter för en allmän VA- anläggning, om fastigheten

- 1. finns inom VA-anläggningens verksamhetsområde, och*
- 2. med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver en vattentjänst och behovet inte kan tillgodoses bättre på annat sätt. Vid bedömning av behovet enligt första stycket 2 skall särskild hänsyn tas till i vilken utsträckning jämförda alternativ tillgodoser intresset av en god hushållning med naturresurser.*

Om fastigheten är obebyggd men enligt en detaljplan är avsedd för bebyggelse, skall bedömningen av behovet enligt första stycket 2 göras som om fast-

igheten vore bebyggd i enlighet med planen. Detta gäller dock inte om det finns särskilda skäl för en annan bedömning.

25 § En avgift enligt 24 § skall avse

1. vattentjänster som tillhandahålls fastigheten genom en förbindelsepunkt, från det att huvudmannen har ordnat förbindelsepunkten och informerat fastighetsägaren enligt 12 §, och

2. bortledande av vatten från fastigheten som inte sker genom en förbindelsepunkt, från det att huvudmannen har ordnat de anordningar som behövs för bortledandet och informerat fastighetsägaren om detta.

Förklaring och kommentar: §24 och 25 handlar om de avgifter en fastighetsägare ska betala för tjänsterna vatten (V), spillvattenavlopp (S) och dagvatten fastighet (Df).

Avgiftsskyldighet inträder först om samtliga rekvisit i §24 och 25 är uppfyllda, d.v.s. att fastigheten ligger inom gällande verksamhetsområde, att fastigheten behöver vattentjänst med hänsyn till skyddet av hälsa eller miljö och det behovet inte kan tillgodoses bättre på annat sätt samt att VA-huvudmannen har ordnat de anordningar som behövs för bortledandet och informerat fastighetsägaren om detta.

Ett rekvisit är att det ska finnas behov att bortleda dagvatten ur hälso- eller miljösynpunkt via den allmänna VA-anläggningen. Såsom lagtexten är skriven finns bara två lägen för behovet, ja eller nej, d.v.s. antingen finns avgiftsskyldighet eller inte alls, det finns ingen gradskala mellan större och mindre behov. Däremot, i samtliga fall när det finns avgiftsskyldighet, så kan avgiften differentieras och fördelas utifrån vilken nytta som olika abonnenter har av bortledningen, det framgår av §31. Orden behov och nytta betyder alltså olika saker i vattentjänstlagens mening.

Miljöbalken säger att utsläpp av avloppsvatten (vilket inkluderar dagvatten och dränvatten) får inte ske så att det orsakar störning eller olägenhet för omgivningen. Därför måste behovsrekvisitet anses vara uppfyllt i alla de situationer där det kan bedömas att dag- och dränvattnet skulle orsaka olägenhet för en granne eller tredje man om det inte leddes bort genom den allmänna VA-anläggningen. Behovet ska avgöras på objektiv grund, vilket innebär att huruvida det finns ett behov eller ej ska baseras på naturvetenskapliga och tekniska fakta.

I propositionen till LAV står dessutom: *"För att miljöskyddsrekvisitet skall anses vara uppfyllt krävs att det kan förväntas att den allmänna VA-anläggningen förhindrar eller åtminstone väsentligt motverkar påtagliga olägenheter för miljön."* Enbart det faktum att vattnet som regnat ner på en viss yta bortleds genom den allmänna VA-anläggningen räcker alltså inte för att ytan ifråga ska vara avgiftspliktig, utan dessutom måste den allmänna VA-anläggningen vara ordnad och fungera så att den förhindrar eller åtminstone väsentligt motverkar påtagliga olägenheter för miljön. För att bedöma avgiftsplikten kan man tänka så här: Hur hade det sett ut här om den allmänna VA-anläggningen inte fanns? Vart hade då vattnet från den aktuella ytan hamnat och skulle det i så fall innebära någon påtaglig olägenhet för miljön/omgivningen/granne, en olägenhet/störning som nu avhjälpes tack vare att den allmänna VA-anläggningen finns?

Mot bakgrund av ovanstående är det svårt att se att det finns ett behov att bortleda vatten för att skydda människors hälsa eller miljön i de fall när *allt* dag- och dränvatten som uppkommer på en viss fastighet kan omhändertas inom den egna fastigheten på ett sådant sätt att det vatten som rinner av från fastigheten och in på grannens fastighet i allt väsentligt liknar ett naturligt vattenflöde vad gäller såväl kvalitet, kvantitet som flödesbild (toppar och dalar). Exempel på detta är en anläggning för lokalt omhändertagande av dagvatten (LOD) som fastighetsägaren själv ordnat och ansvarar för och vars funktion är att se till att utgående flöde efterliknar det naturliga.

Det finns nämligen domslut (NJA 1971 s. 468) som i princip säger att en fastighetsägare måste tåla den belastning med naturligt förekommande vatten som kommer från uppströms liggande mark eller själv bekosta de anpassningsåtgärder som på grund av sådan belastning behöver göras på egna fastigheten.

Det finns säkerligen undantag, men generellt är det svårt att se att skogsmark och bevuxna grönytor, inklusive anlagda grönytor inom fastigheter och parkmark, har ett behov av bortledning av dag- och dränvatten för att skydda människors hälsa eller miljön, såvida det inte finns upprättat särskilda anordningar som tar emot och leder bort vattnet från grönytan (t.ex. kupolsilbrunn och ledning). Snarare är det tvärtom så att träd och annan växtlighet på skogs- och grönytor är positiva ur vattenhanteringssynpunkt och bidrar med ekosystemtjänster genom att suga upp vatten och näring samt utjämna och omhänderta vattenflöden från uppströms liggande bebyggelse så att utflödet kommer att mer eller mindre efterlikna ett naturflöde.

Behovsrekvisitet gäller även allmän platshållare, se §27 nedan där det finns ytterligare förklaringar och kommentarer om detta.

§25 punkt 2 ger VA-huvudmannen rätt att debitera avgift även när bortledning av vatten från fastigheten inte sker genom förbindelsepunkt, förutsatt att fastigheten som sagt har behov och nytta av de anordningar för bortledning som VA-huvudmannen har ordnat. Det kan dock ibland vara svårt för ägaren att förstå att fastigheten har behov i de fallen, det är givetvis mycket lättare förstå att man ska betala bruksavgift när den finns en fysisk förbindelsepunkt upprättad som det också rinner vatten igenom.

Skyldighet för fastighetsägare att betala avgift för bortledning från allmänna platser (26 §)

26 § Utöver vad som följer av 24 och 25 §§ skall en fastighetsägare betala en avgift för en allmän VA-anläggning, om fastigheten

- 1. finns inom VA-anläggningens verksamhetsområde,*
- 2. är bebyggd eller enligt en detaljplan är avsedd för bebyggelse, och*
- 3. behöver, eller har nytta av, bortledning av vatten från allmän platsmark. Avgiften skall avse bortledning av vatten från allmän platsmark inom VA-anläggningens verksamhetsområde, från det att huvudmannen har ordnat de anordningar som behövs för bortledandet och informerat fastighetsägaren om detta.*

Förklaring och kommentar: §26 handlar om den avgift fastighetsägare ska betala för tjänsten dagvatten gata (Dg), eftersom de har nytta av att vatten

leds bort från de gator och andra allmänna platser som finns i området där fastigheten är belägen.

I propositionen till LAV står:

”På samma sätt som för bortledning av dag- och dränvatten från själva fastigheterna får VA-kollektivet anses ha behov eller nytta av att sådant bortledning sker också från bebyggelseområdets allmänna platsmarker. Denna vattentjänst kan alltså ofta anses ligga i fastighetsägarnas intresse. Det bör överlämnas åt rättstillämpningen att avgöra hur fastighetsägarnas behov av vattentjänsten och nyttorekvisitet närmare bör bedömas.”

Skyldighet för APH att betala avgift för bortledning från allmänna platser (27 §)

27 § Den som ansvarar för att allmän platsmark ställs i ordning och underhålls skall betala en avgift för en allmän VA- anläggning, om

1. den allmänna platsmarken finns inom VA-anläggningens verksamhetsområde, och

2. bortledning av vatten från den allmänna platsmarken behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön.

Avgiften skall avse bortledning av vatten från den allmänna platsmarken, från det att huvudmannen har ordnat de anordningar som behövs för bortledandet och informerat den som är avgiftsskyldig om detta.

Förklaring och kommentar: §27 handlar om den avgift som den som ansvarar för att allmän platsmark ställs i ordning och underhålls ska betala. Ansvarig är normalt den som är ansvarig för allmän platsmarken/vägen, vanligtvis kommunen eller Trafikverket, i vissa fall en vägförening. I många fall kan den ansvarige ha uppdragit åt någon annan, t.ex. en entreprenör, att sköta underhållet av marken, men VA-fakturan bör normalt skickas till den som är ansvarig för AP-marken/vägen även i dessa fall, såvida inte det i ett avtal framgår att någon annan part ska betala VA-avgifterna för aktuell mark.

Avgiftsskyldighet inträder först om samtliga rekvisit i §27 är uppfyllda, d.v.s. ifall det gäller en väg, att vägen ligger inom gällande verksamhetsområde, att det finns behov av bortledning med hänsyn till hälsa eller miljö samt att VA-huvudmannen har ordnat de anordningar som behövs för bortledandet och informerat avgiftsskyldig väghållare om detta.

Avgiftsskyldigheten gäller endast de delar av vägen som ligger inom verksamhetsområdet och som har behov av bortledning via allmän VA-anläggning, d.v.s. när inte allt dagvatten kan omhändertas inom vägområdet, utan det ibland förekommer överskott av vatten som måste ledas bort genom VA-huvudmannens anläggning.

Rättsläget är oklart, då det inte finns något rättsfall som slutligen avgjorts. Frågan har prövats i domstol i samband med ett mål mellan Trafikverket och Stockholm Vatten, se avsnitt 5.2.2.

Då det bara finns ett enda rättsfall där §27 prövats är rättsläget i andra situationer, som inte prövats i det målet, fortfarande oklart. Här följer dock projektgruppens kommentarer och tolkning av vad lagen säger.

Det är uppenbart att behov finns och avgiftsplikt föreligger när en faktisk fysisk anslutning är upprättad mellan vägens och VA-huvudmannens dag-

vattensystem. När brukningsavgift för APH införs i en kommun, så är det nog en bra idé att initialt på VA-fakturan enbart ta betalt för dessa ytor som uppenbart är anslutna och lämna de mer tveksamma för vidare utredning. Dock bör även de mer tveksamma ytorna finnas med i det ursprungliga informationsmeddelandet till APH om att avgiftsskyldighet inträtt. Upprättas ett avtal behöver det framgå att vissa ytor är under utredning och ett nytt avtal träffas när de är färdigutredda. Om man i ett senare skede kommer överens om att dagvattentjänst i själva verket har levererats till fler ytor än de man initialt fakturerat, så har VA-huvudmannen då rätt att ta betalt retroaktivt för dessa ytterligare ytor, i enlighet med preskriptionslagen (1981:130). Den ger en leverantör rätt att skicka faktura för en levererad tjänst upptill tio år efter att tjänsten har levererats till en juridisk person, vilket APH är.

Det är även relativt uppenbart att behov att bortleda vatten från en väg för att skydda människors hälsa eller miljön i de flesta fall finns för vägar som ligger inom skyddsområde för en grundvattentäkt, där skyddsföreskriften förbjuder utsläpp av avloppsvatten (dagvatten är ju enligt miljöbalken en typ av avloppsvatten) genom infiltration till grundvattnet. I dessa fall torde ju väghållaren sällan ha möjlighet att omhänderta allt vägdagvatten inom vägområdet, utan har behov att leda bort det via den allmänna anläggningen.

Däremot kan det knappast anses finnas ett behov att bortleda vatten för att skydda människors hälsa eller miljön i de fall när allt vägdagvatten kan omhändertas inom vägområdet på ett sådant sätt att det vatten som lämnar vägområdet i allt väsentligt liknar ett naturligt vattenflöde vad gäller såväl kvalitet, kvantitet som flödesbild (toppar och dalar). Exempel på detta är när vattnet infiltrerar (sipprar ner i marken) i väglänt samt dikesbotten och det därför inte finns någon utloppsanordning i diket (s.k. sjunkdike) och detta förfarande inte har förbjudits genom exempelvis skyddsföreskrifter.

En fastighetsägare är enligt avgörande baserat på Jordabalken skyldig att tåla naturligt förekommande ytvattenflöde från högre belägen mark. En fastighetsägare kan således inte begära att ägaren eller förvaltaren av det högre belägna markområdet skall vidta åtgärder för att hindra naturligt ytvattenflöde från detta område ner på den lägre belägna tomten. Principen om att en markägare är skyldig tåla naturligt ytvattenflöde har delvis belysts av Högsta domstolen i NJA 1971 s. 468, i vilket domstolen förklarade att kommunen i egenskap av ägare och skötselansvarig för ett område betecknat som parkmark inom stadsplan, ej var skadeståndsansvarig för ytvattenflöde från detta område ner mot intilliggande bostadsfastigheter. Rimligtvis måste detta tolkas så att det även gäller ett flöde som i allt väsentligt liknar ett naturligt vattenflöde och som kommer från en uppströms liggande väg eller annan allmän platsmark.

Skyldighet att betala avgift som täcker kostnader för rening (28 §)

28 § Avgifter enligt 24–27 §§ som avser bortledande av vatten skall även täcka kostnaderna för den rening av vattnet som behövs med hänsyn till skyldet för människors hälsa och miljön.

I förarbeten till LAV, avsnitt regeringens överväganden, står:

”För användarna kommer dagvattentjänsterna i övrigt inte att te sig annorlunda. För huvudmannens hantering av detta avloppsvatten kräver dock

miljöaspekten förändringar. Om dagvattenanläggningen inrättas på grund av miljöhänsyn, måste dagvattenhanteringen också ta sikte på att undanröja eller motverka de befarade risker för miljöstörningar som motiverat anläggningen, exempelvis genom att rena dagvattnet. Det innebär i sin tur, enligt VA-lagens nuvarande avgiftsregler, att kostnaden för en sådan från miljösynpunkt behövlig rening i princip får ingå i underlaget för beräkningen av avgifter för dagvattentjänsten.

Som vissa remissinstanser har anfört kan det dock ifrågasättas om den i det här sammanhanget nytillkomna miljökostnaden i sin helhet skall bäras av VA-kollektivet. Det stämmer inte med den annars i miljösammanhang tillämpade principen att det är förorenaren som skall betala. En hel del av föroreningarna kan visserligen antas på olika sätt härröra från bebyggelseområdet som sådant. Det kan komma från tak- och fasadmateriel på byggnaderna och från verksamheter som drivs i området. En stor andel kommer dock från annat håll. Åtminstone i storstädernas stadskärnor, som tillhör de områden där rening av dagvattnet kan behövas, lär fordonstrafiken utgöra den främsta föroreningskällan. Detta talar för att väghållaren eller den som annars svarar för allmänna platser inom verksamhetsområdet i större omfattning bör bära kostnaderna för dagvattenhanteringen än som följer av de nuvarande bestämmelserna i 25 § VA-lagen. Det är inte orimligt att de särskiljbara kostnaderna för avledande och rening delas mellan dessa kostnadsbärare och VA-kollektivet enligt vad som är skäligt med hänsyn till den berörda allmänna markens omfattning och VA-kollektivets nytta av vattentjänsten.”

Avgifternas storlek och grunderna för hur de beräknas (29–31 §)

29 § Avgifter enligt 24–28 §§ får bestämmas som anläggningsavgifter och bruksavgifter.

30 § Avgifterna får inte överskrida det som behövs för att täcka de kostnader som är nödvändiga för att ordna och driva VA-anläggningen.

Medel får avsättas till en fond för framtida nyinvesteringar, om

1. det finns en fastställd investeringsplan,
2. avsättningen avser en bestämd åtgärd,
3. åtgärden och de beräknade kostnaderna för den redovisas i planen,
4. det av planen framgår när de avsatta medlen är avsedda att tas i anspråk, och
5. planen innehåller de upplysningar som i övrigt behövs för att bedöma behovet av avsättningens storlek.

Avgifter enligt 26 och 27 §§ får inte överskrida det som behövs för att täcka kostnaderna för den vattentjänsten.

Förklaring och kommentar: Den första meningen i §30 innebär att totalt avgiftsuttag genom VA-avgifter (V+S+Df+Dg) inte får överstiga nödvändiga kostnader för att ordna samtliga vattentjänster som VA-huvudmannen måste tillhandahålla enligt LAV. VA-verksamheten som helhet får alltså inte gå med vinst. För att kunna bevisa det i domstol krävs att bokföringen är ordnad så att VA-verksamhetens kostnader och intäkter särredovisas och hålls skild från annan kommunal verksamhet. Det innebär bl.a. att VA-huvudman-

nens redovisning måste vara upplagd så att kärnverksamhetens ekonomi inte blandas ihop med ekonomin för sidotjänster, som utförs vid sidan av de vattentjänster VA-huvudmannen är skyldig att tillhandahålla enligt LAV. Exempel på sådana sidotjänster är t.ex. bortledning av dag- och dränvatten från markavvattningsföretag och markägare som har mark utanför VA-verksamhetsområdet, produktion och försäljning av biogas, eller mottagande och omhändertagande av slam från enskilda avloppsanläggningar, sistnämnda ingår i kommunens renhållningsverksamhet. Ytterligare förklaring vad som menas med ”nödvändiga kostnader” finns i förarbetena till LAV.

För att vara på säkra sidan bör VA-huvudmannen bokföra kostnader och intäkter separat för VA-verksamheten och sidotjänsterna och se till att intäkterna genom VA-avgifter inte överstiger nödvändiga kostnader för VA-tjänsterna. Det krävs för att bevisa att man uppfyller LAV §30 om man hamnar i en domstolstvist. Om detta skulle vara tekniskt eller administrativt besvärligt att få till stånd, så torde det räcka att VA-huvudmannen beslutar om en fördelningsnyckel på förhand och med hjälp av den fördelningsnyckeln gör en beräkning baserat på bokförda belopp vid årets slut som sammanställs och publiceras öppet, men vi vet inte för det finns inte något prövat rättsfall som visar att det är tillräckligt. Däremot finns det rättsfall som visar att det inte är tillåtet att göra en efterhandskonstruktion av en fördelningsnyckel för att visa att man uppfyller lagkravet, utan man måste ha bestämt fördelningsnyckeln på förhand.

Den sista meningen i §30 innebär ett krav på särredovisning av intäkter och kostnader för tjänsten dagvatten gata, skild från övriga tjänster (V+S+Df). Många har en särredovisning internt uppdelat på de tre tjänsterna vatten, spillvatten och dagvatten, men detta är inte tillräckligt eftersom man måste veta kostnader och intäkter för tjänsten dagvatten gata separat enligt §30. Man skulle kunna beskriva det så att det finns två olika plånböcker i VA-verksamheten, den ena för V+S+Df och den andra för Dg, där Dg avser omhändertagande av dagvatten från all allmän platsmark inom verksamhetsområdet. För att vara på säkra sidan bör VA-huvudmannen helst bokföra kostnader och intäkter separat för de två plånböckerna och se till att intäkterna genom VA-avgifter inte överstiger nödvändiga kostnader för tjänsterna i vardera plånboken. Det är dock möjligt att det räcker att besluta om en fördelningsnyckel på förhand, på liknande sätt som beskrivs ovan för att skilja på VA-tjänster och sidotjänster men dessutom alltså även skilja Dg från övriga VA-tjänster, och göra en beräkning baserat på bokförda belopp vid årets slut som sammanställs och publiceras öppet, men vi vet inte för det finns inte något prövat rättsfall som visar att det är tillräckligt. Däremot finns det som sagt rättsfall som visar att det inte är tillåtet att göra en efterhandskonstruktion av en fördelningsnyckel för att visa att man uppfyller lagkravet, utan man måste ha bestämt fördelningsnyckeln på förhand.

Det fanns motsvarande regler i den tidigare VA-lagen (1970:244). I propositionen till LAV, avsnitt om då gällande rätt, står:

”För avvattning av allmänna platser inom ett detaljplanelagt område gäller särskilda regler om avgiftsuttagets storlek. Sådana avgifter får inte överstiga huvudmannens kostnad för att genom anläggningen leda bort vatten från allmänna platser inom det område som det är fråga om. I den mån

omfattningen av platserna uppenbarligen överstiger områdets eget behov skall kostnaden bäras av den som ansvarar för platsernas iordningställande och underhåll”.

Det finns ingen skyldighet att till fullo avgiftsfinansiera VA-verksamheten. Kommunen kan därför, om dess politiker beslutar det, välja att underfinansiera VA-verksamheten med avgifter och istället tillföra skattemedel. Om kommunen väljer att inte ta ut avgift för bortledning av vatten från allmänna platser (vilket den gör om det står nej för avgiftsskyldighet Dg i motsvarande §4 i taxan enligt Svenskt Vatten P96) måste kommunen samtidigt se till att tillföra skattemedel till VA-verksamhetens budget som minst motsvarar VA-verksamhetens kostnad för bortledning av sådant vatten. Annars, om VA-verksamheten är till fullo avgiftsfinansierad fast kommunen valt att inte ta ut avgift för Dg, så innebär det att man tar ut för hög avgift för övriga ändamål, V+S+Df. Alltså finansieras Dg då genom avgifter för V+S+Df, vilket inte är tillåtet. Man skulle kunna beskriva det så att det finns två olika plånböcker i VA-verksamheten, en för ändamålen V+S+Df och en för Dg. Ett beslutsunderlag om VA-taxa till politikerna, i vilket det föreslås att avgift för Dg inte ska tas ut, behöver därför åtföljas med information om vilken kostnad VA-verksamheten har för Dg och att den kostnaden behöver skattefinansieras, så att politikerna är informerade om detta inför beslut om budget. Görs inte detta, och kommunen i många år både haft en dylik taxekonstruktion och full avgiftsfinansiering, så riskerar kommunen – om någon klagar över avgiftsuttaget enligt taxan – att bli återbetalningsskyldig till alla abonnenter som betalat för hög avgift för V, S eller Df, vilket är mycket tidskrävande och administrativt omständligt.

Fördelning av avgifterna mellan olika avgiftsskyldiga (31 §)

31 § Avgifterna skall bestämmas så att kostnaderna fördelas på de avgiftsskyldiga enligt vad som är skäligt och rättvist.

Om vattentjänsterna för en viss eller vissa fastigheter på grund av särskilda omständigheter medför kostnader som i beaktansvärd omfattning avviker från andra fastigheter i verksamhetsområdet, skall avgifterna bestämmas med hänsyn till skillnaderna.

Avgifter enligt 26 och 27 §§ skall fördelas mellan de fastighetsägare som avses i 26 § och de avgiftsskyldiga som avses i 27 § enligt vad som är skäligt med hänsyn till den berörda allmänna platsmarkens omfattning och fastighetsägarnas nytta av vattentjänsten.

Förklaring och kommentar: I anförd proposition till LAV står:

”Beräknade kostnader skall fördelas mellan användarna efter skälig och rättvis grund. Bestämmelsens ordalydelse uttrycker en slags likabehandlingsprincip vid avgiftsuttaget (den sociala kostnadsfördelningsprincipen). I rättsfallet NJA 1981 s. 640 har Högsta domstolen uttalat att VA-avgifterna i princip skall bestämmas med hänsyn till den huvudsakliga nytta som varje särskild fastighet har av VA-anläggningen och med bortseende från huvudmannens individuella kostnader för fastigheten i fråga. Vidare angavs att en fördelning efter skälig och rättvis grund innefattar såväl en möjlighet som en skyldighet för huvudmannen att beakta sådana särförhållanden som relativt sett inne-

bär att VA-försörjningen till en fastighet blir avsevärt dyrare eller billigare vid avgiftssättningen”.

I VA-nämndens avgörande i målet mellan Göteborg Stad och Trafikverket (BVa 10, Va 9/11) hänvisas också till Högsta domstolens dom i ovan nämnda rättsfall (NJA 1981 s. 640), varvid nyttoprincipen när det gäller dagvattentjänster beskrivs så här:

”Enligt domstolen kan det inte anses strida mot VA-lagens fördelningsprincip att samtliga brukare bidrar till kostnaderna för dagvattnet och att detta i princip sker i förhållande till den utsträckning i vilken var och en tar VA-anläggningen i anspråk.”

Det som står i §31 gäller såväl anläggningsavgifter som bruksavgifter.

Sista stycket i LAV §31 handlar om att avgifter enligt §26 och 27, alltså avgifter för ändamålet Dg, bortledning av vatten från allmänna platser, ska fördelas skäligt och rättvist mellan fastighetsägare och allmän platshållare. Om båda grupperna har nytta av tjänsten Dg, vilket de torde ha i alla kommuner, så är det uppenbarligen inte rättvist att konstruera taxan så att avgift bara tas ut från den ena gruppen och inte den andra, eftersom avgiften för Dg enligt sista stycket i §31 *skall fördelas*.

I princip innebär det att kommunen är tvungen att välja: *antingen* hela paketet Dg med avgiftsuttag från båda grupperna avgiftsskyldiga, *eller inte alls* ta avgift för Dg från någon, varken fastighetsägare och allmän platshållare.

Avgifter för Dg ska fördelas enligt vad som är skäligt med hänsyn till den berörda allmänna platsmarkens omfattning och fastighetsägarnas nytta av vattentjänsten. Så här står det i propositionen till LAV:

”Den föreslagna avgiftsskyldigheten innebär att den del av kostnadsansvaret som inte skall bäras av VA-kollektivet i flertalet fall kommer att falla på kommunen eller fördelas mellan kommunen och staten allt efter vilka slags platser det är fråga om. Även vägföreningar och andra samfälligheter kan vara huvudmän för sådana platser. Den närmare fördelningen kommer i allmänhet knappast att kunna beräknas med någon stor exakthet utan får uppskattas efter vad förhållandena kan medge. Om den som är huvudman för en allmän platsmark redan har bekostat visst bortledning av dag- eller dränvatten från platsen bör denne få tillgodoräkna sig det vid andelsberäkningen.”

I Svenskt Vattens publikation P96 (Svenskt Vatten, 2008) står att när det gäller t.ex. avvattning av lokalgator kan slutsatsen dras med stöd av förarbeten till vattentjänstlagen att kostnaden helt och hållet kan läggas på fastighetsägarna som har nytta av tjänsten, medan kostnaden för bortledning från större vägar (t.ex. huvudgator) och allmänna platser föreslås bäras av allmän platshållaren. Förarbetena anger också att behovet av rening av dagvatten som orsakas av fordonstrafiken, t.ex. i storstädernas stadskärnor, talar för att väghållaren i större omfattning än vad som tidigare gällt bör bära kostnaderna för dagvattenhanteringen, se vidare §28 med kommentar.

Alla som äger en bebyggd fastighet längs en gata som avvattnas via den allmänna VA-anläggningen torde kunna betraktas såsom avgiftsskyldiga för tjänsten Dg.

Exempel på olika sätt att ta fram fördelningsnyckel finns i SVU-rapport 2014-07 (Alm & Åström, 2014) samt i den här rapporten avsnitt 6.

En taxekonstruktion där det finns avgiftsskyldighet för Dg, men saknas särskilda bestämmelser om avgifter Dg, det finns enbart bestämmelser om Df, varvid man tar ut avgift för bortledning av dagvatten från gator av ägaren av gatufastigheten, enligt samma bestämmelse som för Df från andra fastighetsägare, bör undvikas av två skäl. För det första kan inte avgift från Trafikverkets vägar tas ut då Trafikverket sällan är ägare av den fastighet där vägen ligger, utan marken har istället tagits i anspråk med vägrätt, oftast är det kommunen som äger marken (fastigheten) där vägen ligger. För det andra kan inte avgift för avvattning av lokalgator tas ut av fastighetsägarna som bor / äger fastigheter längs med lokalgatorna, eftersom de inte är ägare av lokalgatan. Därmed strider en sådan taxekonstruktion mot kravet på en skälig och rättvis fördelning enligt LAV §31.

Beräkningsgrund för avgifterna (32, 33, 34 §§)

32 § Anläggningsavgifterna skall bestämmas på beräkningsgrunder som innebär att en fastighetsägare inte behöver betala mer än vad som motsvarar fastighetens andel av kostnaden för att ordna VA-anläggningen.

33 § Brukningsavgifterna skall bestämmas på beräkningsgrunder som är lika oavsett när på året VA-anläggningen används. Om det med hänsyn till vattenförsörjningen, behovet av en tillfredsställande avloppsrening eller av andra skäl behövs särskilda åtgärder av säsongsbetonad karaktär under en viss mindre del av året, får dock brukningsavgifter för en sådan tid bestämmas på beräkningsgrunder som innebär högre avgifter än under huvuddelen av året.

34 § Avgifternas belopp och hur avgifterna skall beräknas skall framgå av en taxa. Avgifterna får inte bestämmas till högre belopp än vad som är förenligt med bestämmelserna i 30-33 §§.

Kommunen får meddela föreskrifter om taxan. Kommunen får överlåta åt huvudmannen att bestämma avgifternas belopp enligt beräkningsgrunder i kommunens taxeföreskrifter.

I propositionen till LAV står:

"Om huvudmannen väljer att avgiftsfinansiera verksamheten skall avgifterna betalas enligt en taxa, utformad i överensstämmelse med de grunder som anges i den nuvarande VA-lagen. Taxan bestäms av huvudmannen. Branschorganisationen Svenskt vatten har utformat basförslag till VA-taxa, med olika alternativ beroende på vilken särskild inriktning för avgiftsfördelningen som huvudmannen väljer. Basförslagen har medfört att kommunala huvudmäns taxor över hela landet bestäms utifrån likartade principer. Traditionellt har nyttoaspekten tillgodosetts genom att avgiftsuttaget bestämts utifrån flera parametrar som i större eller mindre mån anses återspegla fastighetens nytta. För engångsavgifter är dessa parametrar enligt basförslaget servisavgift, avgift per förbindelsepunkt, tomtyteavgift och lägenhetsavgift, och beträffande periodiska avgifter utgörs de av fast avgift, avgift per kubikmeter, lägenhetsavgift för bostäder och tomtyteavgift för industrier."

Förklaring och kommentar: För att det ska vara transparent och rättssäkert måste det vara möjligt att genom att läsa taxan eller taxeföreskriften för-

stå vilka ändamål/tjänster som är avgiftspliktiga och hur avgifterna fördelas mellan de avgiftsskyldiga. Det är bra om beloppen kan utläsas direkt, men de behöver inte nödvändigtvis göra det. Om inte beloppen framgår direkt behöver fördelningsprincip och beräkningsgrund beskrivas i ord och/eller formler i den taxeföreskrift som fastställs av kommunfullmäktige. Det är inte rättssäkert att utforma taxeföreskriften så att varken belopp eller beräkningsgrund framgår och enbart hänvisa till avtal, då det öppnar upp för godtycke.

Enligt Svenskt Vattens basförslag till VA-taxa, P96, (Svenskt Vatten, 2008) bör kommunen någonstans bland de inledande paragraferna i taxan, enligt basförslaget §4, beskriva om avgiftsskyldighet överhuvudtaget finns, med ja eller nej, för anläggningsavgift respektive bruksavgift, för de fyra ändamålen V, S, Df och Dg. Om Dg tas ut, det står ja för Dg, så måste den avgiften alltså tas ut från både fastighetsägare och allmän platshållare. Det innebär att det längre fram i taxan, i andra paragrafer, behöver framgå antingen belopp eller beräkningsgrund, så det utifrån taxan eller taxeföreskriften går att räkna ut hur avgiftsuttaget fördelas mellan grupperna fastighetsägare och allmän platshållare.

Avtal om avgifter (38 §)

38 § Huvudmannen får komma överens med fastighetsägare och andra avgiftsskyldiga i avgiftsfrågor som inte regleras i kommunens taxeföreskrifter.

I Svenskt Vattens publikation P96 (Svenskt Vatten, 2008) föreslås följande när det gäller avgift för den som är ansvarig för allmän platsmark:

”För beräkningen av avgiftens storlek föreslås att beloppet skall vara fixerat i taxan (kr/m²) och sedan överlämnas storleken på aktuella avvattningsytor till avtalsförhandling i varje enskilt fall.”

5.2 Prövningar av LAV 27 § avgift för APH i VA-nämnd och domstol

5.2.1 Göteborg

Statens VA-nämnd har i ett mål mellan Göteborgs Stad och Trafikverket (BVa 10, Va 9/11) prövat om det är förenligt med LAV § 27 att en kommun sätter en högre avgift per m² vägyta för en väg med mycket trafik än för en väg med mindre mängd trafik.

Målet gällde Göteborgs kommuns debitering av bruksavgifter enligt LAV 27 § avseende vägar för vilka Trafikverket är väghållare under perioden den 1 januari 2009 till och med den 30 juni 2012. Trafikverket har invänt mot debiterad avgift med motiveringen ”Göteborgs kommun har gjort gällande att det ska utgå en differentierad avgift för olika ytor utan att närmare förklara på vilket sätt det skulle tillhandahållas någon större nytta för vägar med större trafikbelastning. Göteborgs kommun har inte heller gjort gällande att de har haft högre kostnader för ytor med högre trafikbelastning.”

Statens VA-nämnd beslutade att bifalla Trafikverkets yrkande och avgörandet innebar att väghållare inte ska betala högre avgift för vägar med stor trafikmängd än för vägar med lägre trafikmängd, i detta fall när VA-huvud-

mannen inte har visat att man har någon faktisk merkostnad för att ta hand om dagvattnet från högtrafikerade vägar jämfört med måttligt trafikerade vägar. Kommunen kan därmed inte anses tillhandahålla en nytta som är större för högtrafikerade vägar jämfört med måttligt trafikerade vägar.

VA-nämnden sammanfattar vad parterna anfört i målet på följande sätt.

Göteborgs kommun har för de aktuella vägytorna debiterat bruksavgifter per m² vars storlek beror på till vilken av följande tre kategorier ytan anses höra.

	Klass 1	Klass 2	Klass 3
Typ av yta	Låga	Måttliga	Höga föroreningshalter
Fordonsrörelser/dygn	< 500	500–10 000	> 10 000

Parterna är överens om att Trafikverket den aktuella perioden varit avgiftsskyldigt för 988 074 m² väg. Det råder numera bara tvist om avgiftsuttaget för vägytor med antal fordonrörelser per dygn (ÅDT) som överskrider 10 000. Trafikverket anser att dessa ytor ska debiteras avgifter som motsvarar vad som utgår för vägar med 500–10 000 ÅDT (Klass 2). Göteborgs kommun anser att debiteringen ska följa taxans indelning och att därför 900 956 m² ska debiteras den avgift som gäller för vägar med mer än 10 000 ÅDT (Klass 3). Att 87 118 m² vägyta ska debiteras avgift enligt Klass 2 är de dock ense om.

Trafikverkets inställning i målet har bäring på fördelningen inom det kollektiv som svarar för att allmän platsmark ställs i ordning och underhålls (särskilt mellan väghållare). Enligt Trafikverket borde avgiften vara lika stor för alla vägsträckor med en trafikbelastning som är minst 500 fordon per dygn. Enligt kommunens synsätt ska avgiften för dessa differentieras i två kategorier, varav en för vägsträckor med en trafikbelastning som överstiger 10 000 fordon per dygn. Trafikverkets inställning grundar sig på att eftersom man anser att det inte har tillkommit eller finns en renings- eller bortledningskapacitet som särskilt är till för belastade vägar så kan det inte finnas en större nytta som motiverar ett högre avgiftsuttag för dessa (Klass 3). Trafikverket har framhållit att Göteborgs kommun inte har större kostnader för bortledning och rening av dagvatten från vägytor som har hänförs till Klass 3 än vad som gäller för övriga vägar.

Göteborgs kommun har å sin sida framhållit att man har utgått från den nytta Trafikverket får anses ha av tjänsten snarare än från de kostnader som tjänsten ger upphov till för kommunen. Kommunen har härvid pekat på att genom att VA-huvudmannen tar emot, bortleder och i olika avseenden behandlar eller hanterar dagvatten från väghållarens vägar, så föreligger en direkt nytta för väghållaren. Enligt kommunen kan den väghållare som har dagvatten med hög föroreningsgrad sägas ha större nytta av den allmänna VA-anläggningen än den som har dagvatten med låg föroreningsgrad. Kommunen har kopplat sitt nyttoresonemang till antagandet att ökad trafikbelastning innebär ökade föroreningsmängder. Den som har mer förorenat vatten skulle alltså ha större nytta av tjänsten.

VA-nämndens bedömning i detta fall

Göteborgs kommun gör inte gällande att man har högre kostnader för vatten från Trafikverkets vägar med mer än 10 000 ÅDT än för vatten från

vägar med 500–10 000 ÅDT. Trafikverket hävdar också att kommunen inte har högre kostnader. Utredningen ger inte heller stöd för antagande att kostnaderna för omhändertagandet av vatten från Trafikverkets vägar skulle vara högre. I detta sammanhang bör det också påpekas att de kostnader som kan utgöra avgiftsunderlag för avgifter enligt 26 och 27 §§ vattentjänstlagen är de som är hänförliga till den där beskrivna tjänsten *bortledande av vatten från allmän platsmark*. Att avgifterna inte får överskrida det som behövs för den tjänsten framgår av 30 § tredje stycket vattentjänstlagen. Kostnaderna för omhändertagande av dagvatten från fastigheter kan däremot inte ingå i detta avgiftsunderlag. Hur aktuella avgifter förhåller sig till de av kommunen redovisade samlade kostnaderna för dagvatten från allmän platsmark och fastigheter är då av underordnad betydelse. Grunden för differentieringen är dock i stället en antagen större nytta som består i att kommunen tar emot vatten som (enligt kommunen) är mer förorenat än annat vatten från allmän platsmark. Frågan är då om kommunen haft rätt att differentiera avgiftsuttaget mellan de två vägkategorierna.

I enlighet med vad som har redovisats ovan så får gällande rätt anses innebära bl.a. att det är mängden vatten, eller i vilken utsträckning som en användare tar VA-anläggningen i anspråk, som är utgångspunkten för bedömningen av graden av nytta och att man i det sammanhanget ska bortse från individuella kostnader som beror på fastighetens beskaffenhet och läge m.m. Den s.k. nyttoprincipen ska dock inte förstås så att man ska bortse från om eller i vilken omfattning som kommunen har haft kostnader för rening av den avgiftsskyldiges vatten. Om vattnet orsakar högre reningskostnader än normalt så skulle det kunna utgöra ett exempel på när den avgiftsskyldige i större utsträckning tar VA-anläggningen i anspråk vilket i sin tur skulle kunna motivera högre avgifter. Om en kommun tar emot avloppsvatten utan att rena vattnet, eller få högre kostnader för rening, så kan däremot inte nyttan anses öka med föroreningsmängderna.

De tillämpliga bestämmelserna har en utformning som överensstämmer med det sagda. De innebär att förekommande kostnader för rening ska ingå i det avgiftsunderlag som ska fördelas mellan de i detta sammanhang avgiftsskyldiga och att fördelningen ska göras på ett sätt som är skäligt och rättvist. Utredningen ger inte stöd för att mängden vatten per ytenhet från Trafikverkets vägar med mer än 10 000 ÅDT är större, eller att omhändertagandet av en volymenhet av vattnet är mer kostsamt, än vad som gäller för vatten från vägar med 500–10 000 ÅDT.

Om högre avgifter skulle tas ut av en väghållare trots att kostnaderna inte är större så skulle det antingen leda till ett överuttag i förhållande till 30 § tredje stycket vattentjänstlagen eller till att avgiftsfördelningen strider mot 31 § första stycket samma lag. Det högre avgiftsuttaget för Trafikverkets vägar med mer än 10 000 ÅDT strider därför mot vattentjänstlagens bestämmelser.

I frågan om det sätt på vilket differentieringen har kommit till uttryck gör VA-nämnden följande bedömning.

Vad Göteborgs kommuns taxeenliga avgiftsdebitering av bruksavgifter per m² vägyta innebär kan illustreras med följande teoretiska exempel. Utgångspunkten är två olika vägsträckor varav sträcka ett har två filer och

totalt 15 000 ÅDT och sträcka två har en fil och totalt 7 500 ÅDT. Trafiken på sträcka ett antas vara jämnt fördelad på båda filerna. Vidare antas alla filer i exemplet vara lika långa och lika breda. För sträcka ett ska då enligt taxan debiteras för dubbelt så många m² som för sträcka två. Avgiften per m² skiljer sig i exemplet dramatiskt åt mellan filerna beroende på vilken av de två sträckorna de hör till trots att det för varje fil är samma trafikintensitet. År 2012 är avgiften för den första sträckans filer 2,10 kr per m². För den andra sträckans fil är m²-avgiften 0,47 kr. För åren 2009–2011 var relationerna mellan dessa avgifter ungefär desamma. Det sagda innebär att trots att samtliga filer har samma trafikintensitet så debiteras för var och en av de två filerna i den första sträckan en avgift som är drygt fyra gånger större än vad som debiteras för den enfiliga andra sträckan.

Taxekonstruktionen kan redan mot denna bakgrund inte anses ha ett godtagbart samband med kostnader eller nytta. Konstruktionen är därför oförenlig med vattentjänstlagens bestämmelser om kostnaders och avgifters fördelning. Sammanfattningsvis har VA-nämnden konstaterat att såväl differentieringen i sig som taxekonstruktionen är oförenliga med vattentjänstlagens bestämmelser.

5.2.2 Stockholm Vatten (Stockholm och Huddinge)

Statens VA-nämnd har i ett mål mellan Stockholm Vatten och Trafikverket (BVa 4, Va 179/08) prövat ett antal olika frågor utifrån LAV § 27. I vissa frågor fick Stockholm Vatten bifall, i andra fick Trafikverket bifall. Båda parterna överklagade till högre instans. Mark- och miljööverdomstolen (Svea hovrätt) fastställde VA-nämndens beslut utan förändringar (dom M 1120-18). Båda parterna överklagade till Högsta domstolen, men HD har nyligen beslutat att inte medge prövningstillstånd, så det innebär att hovrättens dom står fast.

Hovrätten har bl.a. prövat följande frågor:

- Är taxans bestämmelser om att avgiftens storlek kan variera beroende på trafikbelastningen på vägen (s.k. avgiftsdifferentiering) förenlig med lagen om allmänna vattentjänster?
- När föreligger betalningsskyldighet för avgifter enligt lagen om allmänna vattentjänster?
- Föreligger betalningsskyldighet trots att väghållaren har egna VA-installationer?
- Medger taxan att bruksavgiften reduceras med hänsyn till att Trafikverket har egna installationer för bortledning?
- Föreligger rätt till reduktion med anledning av att diken har anordnats längs med vägen?
- Kan ett behov av bortledning anses finnas när dagvatten också tas om hand genom infiltration i marken invid vägen?

Nedan följer hovrättens domskäl (något avkortat).

Är taxans bestämmelser om att avgiftens storlek kan variera beroende på trafikbelastningen på vägen (s.k. avgiftsdifferentiering) förenlig med lagen om allmänna vattentjänster?

VA-nämnden har funnit sammanfattningsvis att en beräkningsgrund för bruksavgifter som har sin utgångspunkt i vägens trafikbelastning innebär att en väsentligt högre avgift kommer att tas ut för större vägar trots att detta inte är motiverat varken med hänsyn till kostnader eller nytta. Därtill har VA-nämnden bedömt att en sådan beräkningsgrund även skulle leda till att staten, som huvudsakligen ansvarar för landets större vägar, kommer att åläggas en större betalningsbörda än exempelvis kommunala väghållare. Mot denna bakgrund har VA-nämnden funnit att avgiftdifferentieringen inte är förenlig med 31 § lagen om allmänna vattentjänster. Hovrätten finner inte skäl att göra en annan bedömning.

Rättsliga utgångspunkter vid bedömningen av om betalningsskyldighet för avgifter enligt lagen om allmänna vattentjänster föreligger

Ett av de huvudsakliga syftena med bestämmelserna i lagen om allmänna vattentjänster är att säkerställa att dagvatten kan ledas bort från områden med samlad bebyggelse om det behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön (vattentjänst). När lagens skyddsintressen påkallar att en vattentjänst behöver ordnas i ett större sammanhang för en viss befintlig bebyggelse, ankommer det på kommunen att bestämma ett verksamhetsområde och för det området se till att behovet tillgodoses genom en VA-anläggning, som ordnas och används för att uppfylla kommunens skyldigheter enligt lagen (allmän VA-anläggning).

Den som ansvarar för allmän platsmark kan ha en skyldighet att betala avgift för en allmän VA-anläggning om marken finns inom anläggningens verksamhetsområde. Avgörande för betalningsskyldigheten är om ett behov av anläggningen kan sägas föreligga med hänsyn till lagens skyddsintressen. Vad som bör beaktas vid denna bedömning har lagstiftaren överlämnat till rättstillämpning att avgöra (se prop. 2005/06:78, s. 83 och 143 f.). Som utgångspunkt bör emellertid gälla att om en allmän VA-anläggning används för att leda bort vatten från ett visst område så finns även grund för avgiftsuttag (jfr a. prop. s. 83). Skäl för motsvarande bedömning bör även finnas när såväl det allmänna som ett privaträttsligt subjekt ansvarar för olika delar av en och samma VA-anläggning.

Föreligger betalningsskyldighet trots att väghållaren har egna VA-installationer?

Dagvatten från vägar med en större trafikbelastning kan antas innehålla så pass stor mängd föroreningar att det i de flesta fall bör finnas ett behov av att leda bort vattnet med hänsyn till människors hälsa eller miljön. Behovet ska i första hand tillgodoses genom att kommunen ordnar en allmän VA-anläggning och om så har skett finns i regel grund för att ta ut bruksavgift av väghållaren.

Enligt hovrättens mening går det inte att fastslå några allmänna principer för när grund för avgiftsuttag inte längre kan anses föreligga eller att uttaget ska reduceras då väghållarens egna VA-installationer är mera omfattande än de delar av anläggningen som det allmänna svarar för. Under alla omständigheter bör grund för att ta ut avgift anses finnas när de delar av en VA-anläggning som det allmänna svarar för är nödvändiga för anläggningens funktion att leda bort dagvatten. Frågan får bedömas i varje enskilt fall.

Medger taxan att brukningsavgiften reduceras med hänsyn till att Trafikverket har egna installationer för bortledning?

Hovrätten har bedömt, i likhet med VA-nämnden, att den taxa ska tillämpas som ger rätt till reduktion av brukningsavgiften om åtgärder har vidtagits som fördröjer eller renar det dagvatten som leds bort.

VA-nämnden har funnit att Trafikverket är betalningsskyldigt för brukningsavgifter avseende delsträcka 3 och att rätt till reduktion av brukningsavgiften med hälften föreligger eftersom Trafikverkets egna installationer både renar och fördröjer dagvattnet från vägsträckan innan det leds genom Stockholm Vattens rör och vidare till recipienten. Hovrätten finner inte skäl att göra någon annan bedömning.

Föreligger rätt till reduktion med anledning av att diken har anordnats längs med vägen?

VA-nämnden fann sammanfattningsvis att det inte uttryckligen framgick av taxan att ett dike i sig ger rätt till reduktion och att syftet sannolikt inte varit att reduktion ska ges så snart ett dike har anlagts utmed en väg.

Ett vägdike är en väganordning. Det huvudsakliga syftet med ett vägdike är i första hand att med hänsyn till trafiksäkerheten avvattna och dränera vägen från bland annat dagvatten. Bestämmelserna i lagen om allmänna vattentjänster gör sig gällande först när ett behov av att bortleda sådant vatten uppkommer. Ett vägdike är således inte en del av en allmän VA-anläggning, såvida inte huvudmannen för en sådan anläggning har ordnat dessa (jfr 13 § andra stycket lagen om allmänna vattentjänster). Av detta följer att om det inte framgår av en kommuns VA-taxa att väganordningar kan ha betydelse för beräkningen av brukningsavgifter, eller att väganordningarna bedöms vara en del av den allmänna VA-anläggningen, så har sådana anordningar ingen påverkan på en väghållares betalningsskyldighet för brukningsavgifter.

Hovrätten finner, i likhet med VA-nämnden, att kommunens VA-taxa inte medger reduktion av brukningsavgifterna när väghållaren har ordnat väganordningar i form av diken. De aktuella vägdikena kan inte heller anses vara en del av den allmänna VA-anläggningen. Mot denna bakgrund har Trafikverket inte rätt till reduktion.

Kan ett behov av bortledning anses finnas när dagvatten också tas om hand genom infiltration i marken invid vägen?

Frågan berör i första hand Länna, delsträckorna 8 och 12. Som för övriga delsträckor står det klart att det även för dessa sträckor finns ett behov av att bortleda dagvatten. Av handlingarna i målet framgår att Stockholm Vatten har ordnat förbindelsepunkter, dike och avledning, för det område som delsträckorna är en del av. Vidare framgår att dagvattnet från delsträckorna bortleds inte endast genom att infiltreras i marken vid vägen, utan Stockholm Vattens allmänna VA-anläggning kan också leda bort dagvattnet. Mot denna bakgrund finner hovrätten inte skäl att göra en annan bedömning än VA-nämnden i denna fråga. Trafikverket är därför skyldigt att betala brukningsavgifter för delsträckorna 8 och 12.

Sammanfattning

Hovrättens bedömningar ovan leder till att parternas respektive överklagande ska avslås och VA-nämndens beslut fastställas.

5.3 Trafikverkets rutin att stämma av begärd avgift mot LAV

Trafikverket har upprättat en nationell rutin för sin hantering av fakturor som rör VA-avgifter, i syfte att ha en likartad behandling i hela landet. Rutinen finns i *bilaga 1*. Fakturor som rör bortledning från vägar hamnar nämligen först hos de lokalt ansvariga projektledarna för vägunderhåll i respektive driftområde, vilka är de som ska attestera fakturan. I rutinen ingår att inhämta uppgifter och underlag från VA-huvudmannen eftersom Trafikverket vill säkerställa att grunden för debiteringen är korrekt första gången när bruksavgift begärs. Trafikverket kontrollerar därefter uppgifterna och stämmer av dem mot reglerna i vattentjänstlagen, innan man tar ställning till om fakturan kan betalas eller måste bestridas, vilket beskrivs i rutinen. Om den måste bestridas så inleder man en dialog med VA-huvudmannen för att reda ut oenigheter. När man kommit fram till att fakturan kan betalas, så är tanken att man ska göra det fortsättningsvis utan att behöva göra kontrollen enligt rutinen igen, så länge det inte sker några större förändringar av avgiften eller debiteringsunderlaget (vägytan).

Trafikverket välkomnar att VA-huvudmännen tar initiativ till en tidig dialog, gärna redan innan fakturor börjar skickas. För att få kontakt med handläggare på Trafikverket har man inrättat en särskild e-postadress dit VA-huvudmännen kan vända sig, va-avgifter@trafikverket.se (Stina Farje, muntlig kommunikation 2016-06-02).

6 Nulägesanalys

6.1 *Nulägesanalys inledning: Allmänt om fördelningsmodeller*

För att kunna bestämma avgifterna för dagvattentjänster behöver beräknings- och fördelningsmodeller användas.

Först och främst behövs en modell för att beräkna VA-verksamhetens kostnader för dagvattentjänsterna D_f och D_g . Eftersom det finns en gemensam dagvattenanläggning för bortledning av vatten från både fastigheter och gator, och en gemensam organisation för att sköta alla VA-anläggningar, så är det oundvikligt att det uppstår kostnader i verksamheten som tjänar flera ändamål och därför måste fördelas med hjälp av en fördelningsnyckel.

Man behöver också ha en modell för att fördela avgiftsuttaget, som ska täcka dagvattenkostnaden, mellan de avgiftsskyldiga, framför allt mellan tjänsterna (ändamålen) D_f och D_g samt att fördela avgifterna för D_g mellan fastighetsägare (D_{lg} , för avvattning av lokalgator) och allmän platshållare (D_{APH} , för större vägar och allmänna platser).

Vad gäller intäkter så beror det på vilket debiteringssystem man har, ofta går det att härleda intäkten på rätt ändamål direkt i samband med fakturerings, men ibland kan man behöva använda en fördelningsnyckel även för intäkter.

I syfte att få en bild av hur VA-huvudmännen gör i nuläget för att hålla reda på vilka kostnader och intäkter man har för dagvattentjänster samt hur de konstruerat sina taxor, har underlag från ett stort antal kommuner analyserats, i första hand utifrån de frågeställningar som nämndes i avsnitt 1.3 Syfte. Frågeställningarna har undersökts dels genom analys av 180 kommuners taxor och svar på VASS-frågor rörande dagvatten, VA-ekonomi och VA-avgifter, dels genom att lite djupare studera ett 30-tal kommuners beräkningsgrund för uttag av dagvattenavgifter, kompletterat med några intervjuer.

Resultatet för de frågor som rör taxor och VA-ekonomin beskrivs i avsnitt 6.4, men inledningsvis kommer först ett par konkreta exempel hur VA-huvudmän gör att beskrivas, närmare bestämt Borlänge Energi AB, Alingsås kommun, Nordvästra Skåne Vatten och Avlopp (NSVA) och VA-Kompetens i Norr AB (VAKIN) i Umeå. De fyra har valts ut för att exemplifiera fyra slags modeller. Borlänge har satt olika priser på de två tjänsterna avledning och rening av dagvatten. NSVA fördelar avgiftsuttaget utifrån hårdgjord yta. Alingsås fördelar utifrån antal servisanslutningar och dessas dimension. Umeå har satt olika priser på hårdgjord yta och grön yta samt fördelar utifrån beräknad reducerad yta efter multiplikation med avrinningskoefficient.

Exemplen visar enbart bruksavgift, ej anläggningsavgift. Exemplet är objektiva och har inte värderats.

6.2 Fyra exempel på VA-huvudmän som valt olika modeller

6.2.1 Exempel Borlänge

Borlänge Energi AB, som är VA-huvudman i Borlänge kommun, särredovisar verksamhetens kostnader för avledning och rening. Kostnader för avledning respektive rening fördelas därefter enligt den modell som här beskrivs. Exempel på redovisning av kostnader år 2015 och fördelning av dessa mellan avgiftsskyldiga för lokalgator, kommunala huvudleder och Trafikverket finns i *bilaga 2A*.

I Borlänges VA-taxa 2016 anges avgift för fastighetsägare i § 14. För fastighet jämställd med bostadsfastigheten anges i § 14.1 b att avgiften för Df är 290 och för Dg 210 kr per år och lägenhet. För annan fastighet anges i § 14.1 c att avgiften för Df är 290 kr och för Dg 210 kr per år och påbörjat 1000-tal m² tomtyta.

I VA-taxan står följande i § 15 angående bruksavgift för allmän platshållare.

” Den som ansvarar för att allmän platsmark ställs i ordning och underhålls skall erlägga bruksavgift enligt följande: BE och berörd anläggningsägare träffar särskilt avtal beträffande avgiften. Avgiftsuttaget skall baseras på anläggningsägarers del av den totala ytan för gatu- och allmän platsmark och baseras på den faktiska kostnaden för avledning och rening av dagvattnet inkl. administrativa kostnader.

Andelen skall baseras på antal enheter där 1 st. enhet utgör 100 m² anläggningsyta. För reningsdelen skall antalet enheter multipliceras med en föroreningsfaktor mellan 0,5 – 5 där faktor 1 motsvarar den dagvattenavgift som gäller enligt 14.1 b och 14.1 c. Avgiftsuttag skall ske efter särskilt meddelande från BE till berörd anläggningsägare. Debitering av avgiften skall ske i enlighet med träffat avtal.”

Nytan med dagvattentjänst bestäms genom s.k. bruksenhet, som utgör en gemensam och jämförbar grund för att fördela avgiftsuttaget mellan de avgiftsskyldiga för Df och Dg. Utgångspunkten är att en vanlig villafastighet ska utgöra en bruksenhet. Vidare finns en multiplikationsfaktor, benämnd föroreningsfaktor i taxan, men nyttofaktor i redovisad dagvattenfördelning (*bilaga 2A*) och i avtalet med Trafikverket (*bilaga 2B*). Nyttofaktorn bestäms utifrån den nytta olika typer av vägar har av dagvattenrening. Antalet bruksenheter multiplicerat med nyttofaktorn utgör grund för fördelning av reningskostnad mellan avgiftsskyldiga för Dg (både D_{lg} och D_{APH}) d.v.s. mellan olika typer av vägar.

Avledning: Antal bruksenheter bestäms enligt följande:

- 1 lägenhet i bostadsfastighet eller jämställd fastighet motsvarar 1 bruksenhet.
- 1 000 m² påbörjad tomtyta för annan fastighet motsvarar 1 bruksenhet.
- 100 m² vägyta direktansluten via rännstensbrunnar e.d. motsvarar 1 bruksenhet.

- 1 000 m² vägyta som avleds via renings-/fördröjningsanordning som väghållaren ansvarar för eller vägdike med en enda utloppsbrunn i lågpunkten, motsvarar 1 brukningsenhet.

Totalt beräknades det 2015 finnas 26 000 brukningsenheter för Df och 21 383 brukningsenheter för Dg, varav 20 000 lokalgator (D_{lg}) och 1 383 större gator och vägar (D_{APH}). Av totalt antal brukningsenheter utgör Df 55 % och Dg 45 %. Kostnaden för avledning fördelas därför med 55 % på de som nyttjar Df och 45 % på de som har nytta av Dg. Den del av avledningskostnaden som ska bekostas av Dg fördelas därefter mellan D_{lg} och D_{APH} utifrån det antal brukningsenheter som lokalgatorna utgör (93,5 %), i förhållande till brukningsenheter för APH (6,5 %). Lokalगतornas andel fördelas slutligen på de fastighetsägare som har nytta av Dg utifrån antal lägenheter eller tomtyta som finns på varje fastighet.

Reining: Avgiftsuttaget för rening baseras på VA-huvudmannens verkliga kostnad för fördröjning och rening av dagvatten i anläggningar som särskilt byggts för detta syfte. Avgiftsuttaget differentieras utifrån en schablonmässigt bestämd föroreningsgrad för olika typer av gator. Reningskostnaden bärs i högre grad av huvudgator med mycket trafik och där man har snabb avledning av vägdagvattnet direkt via brunnar och rör till VA-huvudmannens system, medan lokalgator med lite trafik bär en något mindre andel av reningskostnaden per vägyta.

Avgiften bestäms genom att multiplicera antalet brukningsenheter med ett tal, en föroreningsfaktor eller nyttofaktor, enligt följande:

F 1,0 Lokalgator

F 1,5 Kommun direktanslutna huvudleder

F 2,0 TRV direktanslutet ledningsnät

För gator där dagvattnet avleds via vägdiken där det sker partiell infiltration, fördröjning och viss fastläggning av föroreningar, behöver ej avgift för rening erläggas, men däremot en avgift för avledning, som dock är reducerad jämfört med direktavvattnade vägytor, eftersom antalet brukningsenheter är mindre per ansluten vägyta (1 brukningsenhet för 1 000 m² vägyta jämfört med 10 brukningsenheter för 1 000 m² direktavvattnad vägyta).

För vägar där allt vatten infiltrerar i vägslänt eller dikesbotten erläggs ingen dagvattenavgift, då det bedöms att dessa vägar varken har behov eller nytta av den allmänna anläggningen.

Trafikverket har accepterat Borlänges modell, till skillnad från exempelvis Göteborgs taxa med differentiering utifrån trafikmängd. Borlänges modell har godtagits av Trafikverket därför att Borlänge, till skillnad från exempelvis Göteborg, har visat att man erbjuder en större nytta för högtrafikerade vägar än lågtrafikerade, genom att rening av dagvattnet görs i särskilda anläggningar, och att Borlänge kan redovisa särkostnaden för dessa anläggningar.

Borlänges modell baseras på att man har byggt särskilda reningsanläggningar för vägdagvatten och särredovisar kostnaderna för dessa anläggningar. Trafikverket bedömer det som rimligt att denna verifierade särkostnad fördelas mellan olika slags vägar med hjälp av den nyttofaktor som beskrivs ovan, eftersom direktavvattnade vägar med hög trafik bedöms ha en större nytta av den allmänna anläggningen än en lokalgata, som ju normalt har

lägre trafikmängd. Sker avvattningen via vägdiken bedöms nyttan vara lägre än för vägyta som är direktansluten via gatubrunnar och rör.

Avtal mellan Borlänge Energi och Trafikverket om bruksavgift finns i *bilaga 2B*.

6.2.2 Exempel Alingsås

Alingsås har en taxa som fr.o.m. 2009 innehåller bruksavgift för bortledning av vatten från allmän platsmark, för både fastighetsägare (bortledning från lokalator) och APH. För fastighetsägare är avgift för Dg 1,60 kr/m³ inkl. moms år 2016, den är alltså kopplad till fastighetens vattenförbrukning. Det bör noteras att koppling av avgiften för Dg till vattenförbrukning är ovanlig och inte rättsligt prövad. Rådet enligt Svenskt Vattens basförslag är att Dg bör utgöra en viss procentuell andel av den fasta avgiften samt av lägenhetsavgiften respektive tomtteavgiften. Avgift för Df erläggs per Df-servis och differentieras utifrån servsens genomloppsdimension, se tabell 6.1 nedan, som är ett utdrag från VA-taxan 2016.

Exempel på redovisning av kostnader och intäkter år 2009 finns i *bilaga 3A*.

Tabell 6.1 VA-taxa för Alingsås kommun 2016, punkt 14.2.

Avgift utgår per servis med:			Utan moms	Med moms
	Servsens innerdiameter (mm)	Omräkningsfaktor	Kostnad per enhet	Kostnad per enhet
B1	100	1	324 kr	405 kr
B2	> 100-150	3	972 kr	1 215 kr
B3	> 150-250	10	3 240 kr	4 050 kr
B4	> 250-300	20	6 480 kr	8 100 kr
B5	> 300	40	12 960 kr	16 200 kr

Avgiften är baserad på erforderlig dimension för dagvattensservisen i förhållande till fastighetens behov av att avleda dagvattenavlopp

Under tabellen som visar Df-avgift anges att avgiften baseras på erforderlig dimension för dagvattensservisen i förhållande till fastighetens behov. Enligt Gert-Inge Claesson (muntlig kommunikation, 2016-08-02) kan bestämmelsen som står under tabellen användas för att dels bestämma avgift för de villafastigheter som har nytta av Df utan att servis har upprättats (de bedöms ha samma nytta och ska betala samma avgift som en villa med servis 100), dels för att jämkna Df-avgiften i några speciella fall när en strikt utdebitering enligt tabellen bedöms vara för hög jämfört med det behov och nytta abonnenten har av Df-tjänsten. Exempel på detta är när en fastighet av t.ex. topografiska skäl har två serviser för Df, medan det enligt behovet utifrån tomtyta skulle räcka med en enda servis, såsom är normalt för andra likartade fastigheter i kommunen med samma tomtyta.

Bruksavgiften för APH bestäms enligt samma principer som fastighetsägarers avgift för Df, d.v.s. baserat på servsens innerdiameter. I taxan anges följande om avgift för APH.

§ 15 Avgifter för dagvatten, Dv och Dvv

Den som ansvarar för huvudgator och för att allmän platsmark (Dv) samt Trafikverkets vägar (Dvv) (se § 4.4) skall erlägga bruksavgift som en årlig avgift baserad på antal dagvattenbrunnar och inlopp till kommunens dagvattennät. Avgiftens storlek bestäms årligen i samband med budgetarbetet. Beräkningen av den årliga avgiften följer samma principer, som gäller enligt § 14.2, dvs med utgångspunkt dagvattenledningarnas innerdiameter.

Beräkningen av fördelningen av dagvattenavgifter 2009 framgår i *bilaga 3B*.

Trafikverket har accepterat Alingsås modell.

6.2.3 Exempel Bjuv (NSVA)

Nordvästra Skånes Vatten och Avlopp (NSVA) är VA-huvudman i sex kommuner, bl.a. Bjuv. Man har använt samma modell för att ta fram VA-taxan i alla kommunerna och den modellen har accepterats av Trafikverket. Budget för Bjuv samt fördelningsmodellen beskrivs i *bilaga 4*.

6.2.4 Exempel Umeå (VAKIN)

Umeå tas med som exempel på en kommun som använder en modell med avrinningskoefficienter. Varje fastighets tomtyta och allmänplatsytan delas upp i enheter där varje enhet motsvarar 1 200 (påbörjade) m². Man har inte samlat in uppgifter på tomtyta för villafastigheter utan samtliga enfamiljshus erlägger avgift för en enhet à 1 200 m².

Tabell 6.2 Fördelning fastighetsmark (kvartersmark) i Umeå kommun

Avgiftsförslag	a (avrinningskoefficient)	E (antal enheter à 1 200 m ²)	a·E	% av kostnaden för fastighetsytor
Villa	0,25	8 713	2 178	42 %
Flerfamiljshus, kontor	0,4	5 906	2 362	28 %
Industrier, Centrum	0,6	4 297	2 578	30 %
Summa Df		18 916	7 119	55 % av hela dagvattenkostnaden

Tabell 6.3 Fördelning allmän platsmark i Umeå kommun

Avgiftsförslag	a (avrinningskoefficient)	Verklig yta m ²	E (antal enheter à 1 200 m ²)	a·E	% av kostnaden för markyta platsmark
Parkmark kommun	0,1	426 986	356	36	1 %
Parkmark lokal	0,1	3 162 951	2 636	264	4 %
Skog kommun	0,1	1 554 172	1 296	130	2 %
Skog lokal	0,1	3 272 998	2 728	273	5 %
Lokalgator	0,85	4 456 180	3 714	3157	53 %
Stora gator	0,85	2 599 560	2 167	1842	31 %
Trafikverket park	0,1	111 440	93	9	0 %
Trafikverket	0,85	393 788	329	280	5 %
Summa Dg		15 978 076	13 319	5989	45 % av hela dagvattenkostnaden

Fördelning av kostnad mellan Df och Dg beräknas på följande sätt.

Totalt antal viktade enheter (a·E): 7 119 Df + 5 989 Dg = 13 108 viktade enheter.

Andel Df = 7119 / 13 108 = 55 %. Andel Dg = 5 989 / 13 108 = 45 %.

I Umeå har man observerat en historik över tid att fastighetsägarna hårdgör alltmer av tillgänglig yta på sina fastigheter. En översyn av fördelningsprinciperna planeras därför att göras (Conny Persson, VAKIN, personlig kommunikation, 2016-08-30).

6.3 Fördelningsnyckel kostnad för dagvattentjänst Df och Dg

I exemplen ovan framgår hur Borlänge (*bilaga 2A*), Alingsås (*bilaga 3*), Bjuv (*bilaga 4*) och Umeå redovisar VA-verksamhetens kostnader för att ta hand om dagvatten. Den totala kostnaden för dagvatten fördelas därefter mellan Df och Dg genom en på förhand bestämd fördelningsnyckel.

I Borlänge baseras nyckeln på hur många bruksenheter Df det finns i förhållande till bruksenheter Dg. I Alingsås baseras nyckeln på fördelningen av antalet D-serviser av olika dimension (sammanvägt med multiplikationsfaktor) för Df respektive Dg. Bjuv och de andra kommunerna inom NSVA utgår från ett schablonmässigt antagande om att nyttan av Df är lika stor som nyttan av Dg, vilket leder till fördelningsnyckeln 50 % Df och 50 % Dg. I Umeå baseras nyckeln på fördelningen av antalet enheter ytor á 1 200 m² av olika slag (sammanvägda med multiplikationsfaktor i form av avrinningsfaktor) för Df respektive Dg.

Fördelningsnyckeln togs i alla fyra kommunerna fram i samband med den utredning som gjordes inför att skapa en VA-taxa med avgift för Dg för både fastighetsägare och APH. I åtminstone ett fall (Borlänge) har den reviderats en gång efter några år, men i stora drag är fördelningsnyckeln mellan Df och Dg konstant eftersom nybyggda bebyggelseområden normalt inte påverkar fördelningsnyckeln i någon nämnvärd grad.

6.4 Resultat från analys av 180 kommuners taxor och svar på frågor i VASS

En nulägesanalys har gjorts av taxekonstruktion och den ekonomiska redovisningen för 180 kommuner. Taxorna eller taxeföreskriften har hämtats från kommunernas hemsidor och studerats i avseende på avgiftsskyldighet § 4 (basförslaget), reduceringsprocent när det inte föreligger avgiftsskyldighet för samtliga ändamål § 8 (basförslaget), jämförelse med svaren i VASS VA-taxa m.m.

I *bilaga 5* finns en sammanställning av observationer som noterats rörande anläggningsavgift, bruksavgift samt ekonomisk redovisning m.m. vid analysen av dessa 180 kommuners VA-taxa och deras VASS-svar.

6.5 Fyra huvudtyper av modeller för fördelning mellan avgiftsskyldiga

Vid genomgången av befintliga taxor har noterats att det i princip finns fyra huvudmodeller för fördelning av VA-huvudmannens kostnad för dagvatten

mellan fastighetsägare (D_f , D_{lg}) och allmän platshållare (D_{APH}), d.v.s. mellan de tre kategorierna D_f (inom fastigheterna), D_{lg} (lokalgator) och D_{APH} (större vägar och allmänna platser).

Varianter finns i huvudmodellerna – t.ex. differentierad avgift per hårdgjord yta utifrån trafikmängd.

- Modell 1 Endast hårdgjord yta beaktas
- Modell 2 Alla ytor likvärdiga
- Modell 3 Olika avgift för olika slags ytor
- Modell 4 Avgift per D-servis för dagvatten

Modell 1 Endast hårdgjord yta beaktas

Fördelas utifrån uppskattad total hårdgjord yta för de tre kategorierna D_f (inom fastigheterna), D_{lg} (lokalgator) och D_{APH} (större allmänna platser). Hårdgjord yta för D_f inkluderar takytor.

Avgiftsenheten för APH är kr/m² gatuyta eller hårdgjord yta. Avgiftsenheten för D_f och D_{lg} varierar, för annan fastighet oftast kr/m² tomtyta, för bostadsfastighet ingår ofta i fast avgift eller lägenhetsavgift.

Modell 2 Alla ytor likvärdiga

Fördelas utifrån uppskattad total avvattnad yta för de tre kategorierna D_f , D_{lg} och D_{APH} .

Avgiftsenheten för APH är kr/m² allmän plats. Avgiftsenheten för D_f och D_g varierar, såsom i modell 1 (per fastighet, per lägenhet, per m² tomtyta).

Modell 3 Olika avgift för olika slags ytor

Fördelas utifrån uppskattat flödesbidrag, effektiv yta eller reducerad yta, beräknat genom att olika slags ytor (grönyta, hård yta) multipliceras med olika koefficienter (avrinningsfaktor eller nyttofaktor) för de tre kategorierna D_f , D_{lg} och D_{APH} .

Avgiftsenheten för APH varierar, kan vara kr/m² reducerad yta, eller kr/m² (verklig yta) gatuyta resp. grönyta. Fakturan till Trafikverket baseras i regel enbart på hårdgjord gatuyta.

Modell 4 Avgift per D-servis för dagvatten (eller per gatubrunn för APH)

Fördelas utifrån antal dagvattenserviser (D-serviser) för allmän platshållare resp. fastighetsägare. Modellen tillämpas bl.a. av Alingsås (se avsnitt 6.2.2) och Hälaryda (se avsnitt 11.3). Alingsås och Hälaryda har högre avgift ju större innerdiameter som dagvattenservisen har.

6.6 Resultat från fördjupad analys av beräkningsgrund för dagvattenavgift

Årsredovisningar, svar via VASS om intäkter och kostnader samt kommunens specifika beräkningsgrund och fördelning av olika slags dagvattengenererande ytor har studerats närmare genom en fördjupad analys i 27 kommuner.

Resultaten finns sammanställt i tabell 6.4. Uppgifter om pris avser olika år i olika kommuner. Värdet som är starkt avvikande från medianen har röd färg.

I tabellen är kommunerna grupperade utifrån vilken slags huvudmodell man tillämpar (d.v.s. vilken debiteringsgrund man har för avgift för APH). I kolumnen Kommun anges en bokstav + siffra, där bokstaven motsvarar huvudmodell enligt följande:

H = avgift per m² hård yta eller gatuyta, fördelat enbart utifrån hård yta inom allmän platsmark resp. fastigheter. Här ingår även de fall när det inte står hård yta i taxan men kommunen i praktiken debiterar avgift per m² hård yta av Trafikverket.

A = avgift per m², fördelat utifrån reducerad yta (eller effektiv yta) beräknad genom att multiplicera verklig yta med en avrinningskoefficient

K = avgiften olika för olika kategorier av markanvändning, antingen två kategorier (hård och grön yta) eller tre kategorier (mestadels hård yta / mestadels grönyta / blandad), vid beräkningen har använts avrinningskoefficienter på liknande sätt som A

T = avgift per m² allmän platsmark, fördelat utifrån totalyta allmän platsmark resp. tomtmark

B = avgift per brukningsenhet, fördelat utifrån hård yta inom allmän platsmark resp. fastigheter

S = avgift per servis eller gatubrunn, fördelat utifrån antal D-serviser som är anslutna och leder bort vatten från allmän platsmark resp. fastigheter.

Längs ner i tabellen framgår median samt spridning i form av 0,1- och 0,9-percentil. 0,1-percentil innebär att 10 % av kommunerna har värden lägre än det värdet, 0,9-percentil innebär att 90 % av kommunerna har värden lägre än det värdet, d.v.s. 10 % har högre än det värdet. 80 % av kommunerna har därmed värden som faller inom intervallet mellan 0,1- och 0,9-percentilen.

Dagvatten utgör i genomsnitt (median) 12% av total VA-kostnad och 12 % av totala VA-intäkter. Ändamålet Dg utgör i genomsnitt (median) 50 % av total intäkt för dagvatten och ändamålet Df 50 %. Hur stor del Dg utgör av kostnaden för dagvatten är inte känt, eftersom ingen av de undersökta kommunerna har redovisat detta.

Tabell 6.4 Redovisning av kostnader och intäkter för dagvattentjänster i 27 kommuner

Kommun	Dagvatten andel av total VA- kostnad %	Dagvatten andel av totala VA- intäkter %	Dg intäkter (från f.äg. + APH), andel av totala dagvatten intäkter %	Dagv. intäk- ter från APH, andel av totala dagv. intäkter %	TRV avgift andel av total dag- vatten avgift %	APH, andel av total VA- intäkt VSD %	Dagvatten APH, pris per debiterings- enhet, exkl moms kr/m²	Dagvatten APH, debite- ringsenhet m² vägyta mellan- resp högtrafikerad	Fördelning Fastigh : Lokalгат : APH	Använt avrin. faktor vid för- delning	Kvot Df/Dg för villa
H1	20,2 %	19,3 %	50,0 %	16,7 %	6,5 %	3,22 %	4,83 resp 9,65	m² vägyta mellan- resp högtrafikerad	54:38: 8		
H2 ²	13,1 %	Ingår i S	Ingår i S	15,0 % ¹	1,0 % ¹	1,53 %	0,56	m² vägyta			
H3	12,3 %	13,6 %	53,1 %	4,9 %	1,0 %	0,67 %	2,09	m² huvud- gata	47:48: 5		1,0
H4	14,6 %	16,6 %	28,5 %	2,5 %	0,1 %	0,42 %	1,08	m² hård yta			3,0
H5	4,7 %	4,8 %	68,5 %	37,0 %	3,6 %	1,78 %	0,95	m² AP-mark			1,0
H6	8,4 %	4,8 %	71,7 %	43,3 %	7,3 %	2,08 %	1,00	m² AP-mark			1,0
H7	15,9 %	15,6 %	42,4 %	8,5 %	1,0 %	1,33 %	1,50	m² AP-mark	50:35:15		1,5
H8	19,5 %	18,2 %	50,0 %	15,3 %	6,4 %	2,78 %	3,35	m² AP-mark	50:35:15		1,5
H9	13,3 %	13,3 %	50,0 %	28,2 %	9,3 %	3,75 %	3,86	m² AP-mark	50:22:28		2,5
H10	12,4 %	14,0 %	50,0 %	10,6 %	0,8 %	1,48 %	3,40	m² AP-mark	50:39:11		1,5
H11	12,6 %	12,7 %	48,6 %	12,9 %	2,3 %	1,64 %	1,92	m² AP-mark	50:37:13		1,4
H12	12,4 %	12,4 %	52,0 %	8,6 %	7,0 %	1,07 %	3,96	m² AP-mark	50:42: 8		1,6
H13	10,1 %	10,1 %	49,0 %	15,9 %	5,9 %	1,61 %	2,76	m² AP.mark	50:34:16		1,5
H14	4,1 %	3,5 %	44,0 %	17,8 %	6,0 %	0,61 %	0,96	m² AP.mark	56:26:18		2,7
H15	13,0 %	9,7 %	58,6 %	17,8 %	4,5 %	1,73 %	4,00	m² AP.mark	41:41:18		0,7
A1	8,5 %	9,0 %	38,1 %	12,5 %	1,3 %	1,12 %	0,28	m² AP-mark	62:26:12	Ja	1,5
A2	8,5 %	8,8 %	Ingår i Df	9,2 %	0,7 %	0,81 %	0,56	m² AP-mark	73:18: 9	Ja	
A3	20,5 %	20,1 %	32,0 %	9,3 %	1,0 %	1,87 %	0,904	m² AP.mark	68:23:9	Ja	3,2
A4	5,5 %	5,5 %	33,8 %	17,7 %	4,4 %	0,98 %	0,47	m² red yta		Ja	
K1	12,5 %	7,4 %	45,0 %	18,9 %	2,4 %	1,40 %	0,61	m² gatemark	55:27:18	Ja	1,6
K2	11,7 %	11,7 %	35,5 %	27,1 %	2,1 %	3,16 %	1,60	m² kategori 3	65: 8:27	Ja	7,6
K3	4,9 %	4,9 %	30,7 %	15,7 %	4,8 %	0,76 %	0,30	m² hård yta	69:15:16	Ja	
T1	17,4 %	15,0 %	55,2 %	10,4 %	2,3 %	1,57 %	0,50	m² yta odef.			1,0
T2	12,1 %	12,3 %	60,7 %	21,4 %	3,0 %	2,63 %	0,80	m² AP-mark	72: 7:21		1,0
B	8,0 %	7,8 %	58,5 %	12,3 %	1,8 %	0,96 %	TRV 353 Kom. 322	bruknings- enhet	55:42: 3		1,5
S1	12,3 %	12,3 %	57,2 %	23,7 %	4,1 %	2,91 %	807	per D-servis	43:33:24		1,8
S2	6,0 %	Ingår i S	Ingår i S	7,6 % ¹	1,7 % ¹	0,41 %	557	per D-brunn			
0,1- percentil	5 %	5 %	32 %	8 %	0,9 %	0,6 %					1,0
Median	12 %	12 %	50 %	15 %	3,0 %	1,5 %					1,5
0,9- percentil	18 %	18 %	60 %	28 %	6,7 %	3,0 %					3,0

¹ Avser andel av total dagvattenkostnad eftersom dagvattenintäkter ej har specificerats

² Uppgifterna avser olika år 2006–2016

7 Slutsatser och förslag utifrån nulägesanalysen av 180 taxor

7.1 Undersökta taxor i förhållande till lagstiftningens krav

Kommunen har tillsammans med VA-huvudmannen ett ansvar att konstruera en rättvis VA-taxa på två plan. Det ena är att den måste vara rättvis på kollektiv nivå, d.v.s. att totalt avgiftsuttag inte överstiger nödvändiga kostnader. VA-verksamheten får alltså inte gå med vinst. Det andra är att taxan måste innebära en rättvis fördelning av avgiftsuttaget mellan enskilda abonnenter och grupper av avgiftsskyldiga. Uttaget av dagvattenavgifter måste fördelas rättvist mellan de tre grupperna Df, Dg fastighetsägare (tolkat som lokalgator) och Dg allmän platshållare (APH). Avgifterna måste även fördelas rättvist mellan enskilda abonnenter (inkl. APH) utifrån vilken nytta de har av tjänsterna.

Man kan på goda grunder utgå från att det i alla kommuner i Sverige förekommer att dagvatten från gator och andra allmänna platser leds bort via den allmänna VA-anläggningen, vilket medför årliga kostnader för VA-huvudmannen. Den studie av 180 kommuners VA-taxa som gjort i detta projekt visar att det förekommer i princip fyra olika sätt att finansiera denna kostnad:

1. Genom uttag av bruksavgift för ändamålet Dg (dagvatten gata) av fastighetsägare samt av Trafikverket (statlig väghållare) och den som underhåller kommunala allmänna platser.
2. Genom ett kommunalskattefinansierat tillskott direkt till VA-verksamhetens budget d.v.s. det finns ett intäktslag i form av skattetillskott som täcker VA-verksamhetens kostnad för bortledning av vatten från gator och andra allmänna platser.
3. Genom uttag av bruksavgift för ändamålet Df (dagvatten fastighet) av kommunen såsom ägare av de fastigheter där de allmänna platser ligger som nyttjar den allmänna VA-anläggningen.
4. Genom uttag av för hög bruksavgift för något eller flera av ändamålen Df, spillvatten och vatten, så att de avgifterna täcker VA-verksamhetens kostnad för bortledning av vatten från gator och andra allmänna platser.

Finansiering enligt punkt 1 och 2 har förutsättningar att stämma överens med bestämmelser i vattentjänstlagen, men måste studeras närmare i varje enskilt fall för att kunna avgöra om så är fallet. Finansiering enligt punkt 3 är inte att rekommendera då det innebär att kommunen blir avgiftspliktig för hela kostnaden för bortledning av vatten från alla gator och vägar, såväl från lokalgator som från de av Trafikverkets vägar som ligger på fastigheter som ägs av kommunen. Finansiering enligt punkt 4 står i strid med bestämmelser i vattentjänstlagen § 30.

De slutsatser som dragits utifrån nulägesanalysen av 180 taxor är följande:

- a. Det är viktigt att hålla i sär VA-verksamhetens kostnader och intäkter för Dg (dagvatten gata och andra allmänna platser) från övriga tre vattentjänster (V,S, Df). Avgiftsuttag för Dg från fastighetsägare och allmän platshållare får enligt LAV §30 inte överstiga nödvändiga kostnader för just den tjänsten (Dg). Kontoplanen behöver vara anpassad för detta. Det gäller även om kommunen valt att inte debitera avgifter för Dg, eftersom det krävs kunskap om hur mycket bortledningen av dagvatten från gator och allmänna platser kostar för att veta hur stort skattefinansierat tillskott av medel till VA-verksamheten som krävs. Förslag på sådant upplägg av redovisningen finns i denna rapport avsnitt 7.4. Nulägesanalysen visar att många kommuner antingen inte har tänkt på detta att ekonomin för Dg ska vara skild från V+S+Df eller så har man mött svårigheter att ändra kontoplanen exempelvis från andra inom kommunen. Det är dock nödvändigt att se över kontoplanen utifrån det här perspektivet omgående om man inte redan har gjort det, eftersom avgiften annars riskerar att ifrågasättas av de som enbart är avgiftsskyldiga för Dg och inte V+S+Df, exempelvis Trafikverket. Det är ofrånkomligt att det måste finnas konton (benämnt verksamhet eller kostnadsställe i kontoplanen) som omfattar kostnader för flera tjänster där Dg bara utgör en viss del, t.ex. konton för Df+Dg eller S+Df+Dg, eftersom det är tidskrävande och kostsamt att manuellt fördela varje leverantörsfaktura på Dg och övriga ändamål. För att uppfylla lagkravet föreslås att VA-huvudmannen fattar beslut om en fördelningsnyckel som ska användas för att fördela en viss förutbestämd andel av kostnaderna som bokförs på den typen av konton som är gemensamma för flera tjänster där Dg är en. Det väsentliga för att uppfylla lagkravet är dels att fördelningsnyckeln är bestämd på förhand (efterhandskonstruktion är inte tillåten enligt domslut), dels att det finns en rimlig förklaring till hur man kommit fram till den valda fördelningsnyckeln. Beslutet om vald fördelningsnyckel med motivering ska vara dokumenterat och finnas tillgänglig som en offentlig handling.
- b. Det är även viktigt att ha en rättvis och skälig princip för fördelning av avgiftsuttaget för Dg mellan å ena sidan fastighetsägarna och å andra sidan allmänplatshållarna (väghållarna) enligt LAV §31. Det är uppenbart inte tillåtet att enbart ta ut avgift för Dg av fastighetsägarna men inte av allmänplatshållarna och vice versa. Kommunen måste välja, antingen hela paketet Dg eller inte alls. Väljer man att ta ut avgift för Dg ska det framgå tydligt i VA-taxan och avgiftsuttaget måste fördelas mellan fastighetsägare och allmän platshållare så att avgiften är skälig och rättvis enligt §31. Det är uppenbart inte rättvist att exempelvis sätta avgiften för den ena kategorin till noll och den andra till ett tal större än noll, vilket förekommer. Väljer kommunen att inte ta ut någon avgift alls för Dg bör kommunen samtidigt besluta att tillföra ett skattetillskott till VA-verksamheten som täcker verksamhetens kostnader för avvattning av gator och andra allmänna platser. Annars kommer avgiften för V+S+Df att täcka den kostnaden och det är inte tillåtet.
- c. Slutligen är det bra att ha bokföring- och internredovisning upplagd på ett sådant sätt att kostnader för V, S och Df särskiljs, även om det inte är

ett lagkrav. Det underlättar planering och genomförande av verksamheten samt är ett bra stöd i arbetet att ta fram en rättvisande VA-taxa där det framgår hur stor avgift en VA-abonnent ska betala som inte nyttjar samtliga vattentjänster V, S och Df.

Man kan räkna med att väghållare såsom Trafikverket efterfrågar bevis på att kommunen uppfyller kraven i LAV, särskilt kraven i punkterna a+b ovan, innan de betalar VA-fakturan från kommunen. Nulägesanalysen av 180 taxor visar att många kommuner brister i att uppfylla lagkraven i punkterna a och/eller b ovan.

Vid analysen har här utgått från att VA-verksamhetens intäkter för ändamålet Dg kan beräknas utifrån den/de procentandelar som anges i §14.2 enligt Svenskt Vattens (SV) basförslag till VA-taxa i publikation P96. Har exempelvis kommunen genom taxeföreskriften bestämt att 10 % av lägenhetsavgiften avser Dg, så ska lägenhetsavgiften reduceras med 10 % av full avgift för den abonnent som saknar ändamålet Dg. Det innebär också att totalt avgiftsuttag i kronor per år för Dg genom lägenhetsavgifter uppgår till $10\% \cdot (\text{full avgift per lägenhet och år}) \cdot (\text{summa antal lägenheter för alla abonnenter som betalar för ändamålet Dg})$.

På motsvarande sätt kan totalt avgiftsuttag för Dg beräknas när andra avgiftsparametrar än lägenhetsavgift används som grund för Dg-avgiften, t.ex. en viss procentandel av fast avgift eller tomtyteavgift. En del kommuner har angett belopp direkt i taxan för Dg istället för att ha en tabell med procentandelar av full avgift. Även i det fallet går det förstås bra att beräkna totalt avgiftsuttag för Dg utifrån det belopp som anges i taxan.

Har man däremot angett att Dg ingår som en ospecificerad andel av avgift för dagvatten (Df+Dg), av Df-avgiften, eller av spillvattenavgiften, så går det inte att på det här sättet räkna ut hur stort det totala avgiftsuttaget för Dg är. Om det inte heller kan beräknas på annat sätt så kan man då följaktligen inte heller veta om avgiftsuttaget överstiger nödvändiga kostnader för Dg eller ej, enligt LAV §30, så det är tveksamt om en sådan taxekonstruktion skulle hålla i en domstolsprövning.

7.2 Vad händer om en domstolsprövning visar att avgiftsuttaget varit för stort?

I förarbeten till LAV står det:

”Om det sker ett väsentligt överuttag av avgifter är huvudmannen i princip återbetalningsskyldig (NJA 1988 s. 457). Statens VA-nämnd har visserligen i flera avgöranden godtagit att återbetalningspliktiga överuttag inte betalas tillbaka direkt till användarna utan att medlen i stället gottgörs avgiftskollektivet genom en taxesänkning eller en finansiering av investeringar. En förutsättning för en sådan kollektiv reglering har varit att den skett enligt en plan och inom en inte alltför lång tid från överuttaget”.

Om det inte föreligger förutsättningar för en kollektiv reglering, så kan domstolen besluta att återbetalning måste ske till varje enskild abonnent som betalat för hög avgift och för just de ändamål de har betalat för hög

avgift så långt tillbaka i tiden som överuttaget av avgifter skett. Detta är administrativt mycket tidskrävande då man måste reda ut exakt hur mycket varje abonnent betalat för mycket (varierar som sagt vilka ändamål man har betalat för) och vilken tid man betalat för mycket, även alla ägarbyten av fastigheter måste redas ut.

7.3 Behov av tydligare information till Svenskt Vattens medlemmar

Sammanfattningsvis har nulägesanalysen visat att det finns ett behov av tydligare och mer lättbegriplig vägledning för taxeutformning och ekonomisk redovisning, framför allt vad gäller följande:

- Det ska finnas en avgift specificerad i taxan för varje ändamål som det föreligger avgiftsskyldighet för, eller åtminstone en beräkningsgrund/formel i taxeföreskriften.
- Det är med största sannolikhet inte förenligt med lagstiftningen att Dg ingår som ospecificerad del av avgiften för andra ändamål, t.ex. spillavlopp eller Df-avlopp.
- Avgiften för ett avgiftspliktigt ändamål får inte sättas till 0 kr.
- Ändamål som det inte föreligger avgiftsskyldighet för ska skattefinansieras genom ett särskilt beslut om tillskott till VA-budgeten.
- Kostnader och intäkter för ändamålet Dg ska matcha varandra över tiden
- För Dg är inte tillåtet att enbart utta avgift av den ena gruppen utav fastighetsägare och allmän platshållare. Kommunen måste välja, antingen utta avgift för båda grupperna eller ingen avgift alls för Dg.
- Tillämpa gärna Svenskt Vattens basförslag i P96 om det går eller något av alternativförslagen i P96. Det är tillåtet att göra egna taxekonstruktioner, men det är en risk att göra det om taxekonstruktionen är oprövad för då är det svårt att veta om den håller juridiskt.

En tänkbar förklaring till att avgiftsskyldighet i § 4 inte stämmer överens med efterföljande avgiftsparagrafer är nog att man enbart fokuserar på avgiftsparagraferna i taxan när den revideras etc. och man gör inte en kontroll av vilka ändamål som man har respektive inte har avgiftsskyldighet för. Ett antal kommuner saknar också reduceringsregler i procent eller belopp för främst Df och Dg. Andra kommuner kan ha reduceringsregler för Df och Dg trots att det inte föreligger avgiftsskyldighet för ändamålen. En enkel checklista kan kanske vara lösningen. Se förslag i *bilaga 6*.

Många har nog svårt att förstå och tolka P96 på rätt sätt. Det står visserligen att basförslaget förutsätter att man tar ut avgift för Dg och att om man inte gör det är det bättre att använda alternativförslag BI eller BII, annars behöver man ändra vissa paragrafer i basförslaget, men det framgår inte tydligt vilka, så det vore bra att tydliggöra sådant i framtida versioner av P96 samt på Svenskt Vattens hemsida.

Ett annat problem är hur man tolkar texten i § 4 för Dg ”Dg dagvattenavlopp från allmän platsmark”. Ett antal kommuner tolkar bestämmelsen så att avgiften endast gäller för allmänplatshållare och att avgiften inte ska påföras Dg för fastighetsägare (lokalgata). Även tolkning att avgiften endast ska gälla för Dg för fastighet förekommer. Den bedömningen kan göras

utifrån svaren. Det har även bekräftats med telefonsamtal med några kommuner i samband med granskningen av VASS-taxor, vilka med bestämdhet menade att avgiften endast gällde den som svarar för allmän platsmark. Här är det motiverat med en tydligare text i basförslaget.

Det är tillåtet att träffa avtal om sådant som inte regleras i taxan, men som ett minimum bör taxeföreskriften innehålla antingen ett belopp per debiteringsenhet eller beräkningsgrund/formel så att kunden får veta hur en dylik avgift beräknas och kan kontrollera att avgiften fördelas skäligt och rättvist. Att skriva in i taxan att dagvattenavgifter för APH ska fastställas genom att teckna ett särskilt avtal men inte ange något belopp eller beräkningsgrund/formel är tveksamt eftersom det då finns en risk för att kunder godtyckligt kan behandlas olika. Däremot kan det vara lämpligt att teckna avtal med APH om t.ex. överenskommen avgiftsgrundande yta.

Ett utav de större problemen VA-juridiskt är nog att man har full kostnadstäckning via avgifterna trots att man inte har avgiftsskyldighet för alla ändamål främst Df och Dg inkl. APH. Det är viktigt att information förmedlas från VA-huvudmännen till kommunernas politiker att man måste skattefinansiera bortledningen av vatten från gator genom ett skattetillskott till VA-budgeten om man inte tar ut avgift för Dg. Har man haft full kostnadstäckning i VA-verksamheten i fler än tre år behöver man samtidigt sänka avgifterna för ändamålen V, S och Df.

En korrekt taxekonstruktion kräver att man ur redovisning kan få fram särkostnaderna respektive särintäkterna för respektive ändamål V, S och D samt att D kan uppdelas i Df och Dg.

Svenskt Vatten rekommenderas att ta fram några olika kompletta typförslag till VA-taxa för att underlätta för kommunerna att få en juridisk hållbar taxa, förslagsvis enligt tabell 7.1.

Tabell 7.1 Förslag på fyra typförslag till VA-taxa

Typförslag	Avgiftsskyldighet				Anläggningsavgift			Brukningsavgift				
	Anläggningsavgift		Brukningsavgift		Upp-sättning FBP	Tomt-yta	Lägen-het	Fast avgift	m ³	Mätar-avgift	Lägen-het	Tomt-yta
	Df	Dg	Df	Dg								
Taxa 1	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x
Taxa 2	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
Taxa 3	x	x	x		x	x	x	x	x		x	x
Taxa 4					x		x	x	x		x	

Svenskt Vattens nuvarande normalförslag på ABVA gäller enbart fastighetsägare, inte APH. Svenskt Vatten rekommenderas att se över om normalförslaget på ABVA skulle kunna kompletteras så att det även kan gälla APH. En fråga som vore lämplig att ta med i en sådan översyn är i fall det går att formulera bestämmelser som tydliggör var ansvarsgränsen går mellan APH och VA-huvudmannen för huvudledningar som ursprungligen anlagts av väghållaren, men som senare kommit att börja nyttjas av även VA-huvudmannen och/eller andra inom verksamhetsområdet. Detta är en fråga som det råder oenighet om mellan väghållare och VA-huvudmän i flera kommuner.

7.4 Förslag för att kunna redovisa intäkter och kostnader för dagvattentjänster

7.4.1 Ekonomisk redovisning

Kravet på den ekonomiska redovisningen för VA-verksamheten enligt vattentjänstlagen är att den i princip ska utföras enligt Svenskt Vattens publikation P97, dvs. baserad på inkomst- och utgiftsslag samt att kostnader och intäkter för ändamålet Dg ska särredovisas.

Den ekonomiska redovisningen är baserad på kontoplan med uppdelning på olika verksamheter aktiviteter etc. medan taxan har en ändamålsinriktning vilket kan ge problem i kommunerna om man inte har en strukturerad redovisningsmodell som kan hantera bägge delarna.

För att få ut mer av redovisningen är ekonomisystemen uppbyggda med olika koddelar som till viss del är översiktligt beskrivna i normalkontoplanen "Kommun Bas 13", som används av VA-huvudmän som är kommunala förvaltningar. Exempel på koddelar är ansvar, konto, verksamhet, aktivitet, objekt, projekt etc. Motsvarigheten till koddelen "verksamhet" i kontoplaner för aktiebolag är "kostnadsställe".

För att kunna göra en bra uppföljning av verksamhetens kostnader och intäkter för att exempelvis beräkna nyckeltal, genomföra benchmarking etc. är det av stor vikt att kostnader och intäkter kan särskiljas på olika verksamhet (eller kostnadsställen) som vattenverk, spillavloppsledning, dagvattenledningar etc.

Det är ofrånkomligt att det av praktiska skäl måste finnas kostnadsställen (benämnt verksamhet i kontoplanen) som omfattar kostnader för flera ändamål där Dg bara utgör en viss del, t.ex. kostnadsställen för Df+Dg eller S+Df+Dg, eftersom det är tidskrävande och kostsamt att manuellt fördela varje leverantörsfaktura på Dg och övriga ändamål. För att uppfylla lagkravet om särredovisning av Dg föreslås att VA-huvudmannen fattar beslut om en fördelningsnyckel som ska användas för att fördela en viss förutbestämd andel av kostnaderna som bokförs på den typen av kostnadsställen som är gemensamma för flera ändamål där Dg är en. Det väsentliga för att uppfylla lagkravet är dels att fördelningsnyckeln är bestämd på förhand (efterhandskonstruktion är inte tillåten enligt domslut), dels att det finns en rimlig förklaring till hur man kommit fram till den valda fördelningsnyckeln. Beslutet om vald fördelningsnyckel med motivering ska vara dokumenterat och finnas tillgänglig som en offentlig handling.

När det gäller intäkter så är det enklare att göra en direkt uppdelning på de olika ändamålen förutsatt att taxekoderna är logiskt upplagda i debiteringssystemet.

Med den här föreslagna redovisningsmodellen delas inte kostnader/intäkter upp på respektive ändamål i ekonomisystemet, utan istället föreslås att uppdelning på ändamål görs vid årets slut genom att belopp från ekonomisystemet matas in i en beräkningsmall i exempelvis excel. Att skapa en redovisningsmodell i ekonomisystemet där kostnader/intäkter blir automatiskt uppdelade på ändamålen V, S, Df, D_{lg} och D_{APH} är möjligt men kan skapa omfattande fördelningsmallar som ökar antalet transaktioner och försvårar antagligen uppföljningen. Att frånga den redovisningsmodell som rekommenderas i P97 bör inte göras.

Uppföljningen på ändamål behöver inte göras löpande utan det är fullt tillräckligt med uppföljning i samband med årsbokslutet och ev. vid halvårsbokslutet eller tertial två.

I redovisningssystemet kan kostnader och intäkter uppdelat på verksamheter överföras till exempelvis en excelfil där fördelningen till de olika ändamålen kan göras. Flertalet verksamheter är direkt hänförliga till ett visst ändamål och det är enbart gemensamma / administrativa samt dagvattenhanteringsverksamheter som måste fördelas genom fördelningsmallar.

I följande figur visas ett exempel på en översiktlig modell för redovisning.

Ekonomisystem löpande redovisning			Fördelningsmall i excel		
Försystem	→	Redovisning P97, Kommunbas 13, Driva-VASS	→	Ändamål	→ Fördelning ändamål D
				V S D	Df Dgf Dgv
		Verksamhet 865xxx			
Förråd		Kod Beskrivning			
Transportcentral		8650xx Intäkter va-avgifter			
Lönesystem		8650xx Brukningsavgifter vatten	100%		
Kostnadsställe römrätspersonl		8650xx Brukningsavgifter spillavlopp		100%	
Anläggningsregister		8650xx Brukningsavgifter dagvatten			100%
Register periodiserade anläggningsavgifter		8650xx Periodiserade anläggningsavgifter	V S D		Df Dgf Dgv
Debiteringssystem		8650xx Industrispillavloppsavgifter enligt särskilt avtal		100%	
Fördelning overhead		8650xx Intäkt för försäljning av dricksvatten till annan kommun	100%		
Fördelning kommuncentrala kostnader		8650xx Intäkt för behandling av spillavloppsvatten från annan kommun		100%	
It-system		8650xx Övriga intäkter	a% b% c%		c1% c2% c3%
Likvidavräkning, lån		Kostnader			
Övriga försystem		8651xx Administrativ verksamhet			
		8651xx Gemensamma kostnader	d% e% f%		z1% z2% z3%
		8651xx Utredning, projektering, kartverk	gx% h% i%		z1% z2% z3%
		8651xx Va-anslutning, va-inspektion	j% k% l%		z1% z2% z3%
		8651xx Debitering av avgifter	m% n% o%		z1% z2% z3%
		8651xx Vattenmätarservice	50% 50%		
		8651xx Övrig adm verksamhet	p% q% r%		z1% z2% z3%
		8652xx Dricksvattenproduktion			
		8652xx Vattenverk inkl råvattentäkter	100%		
		8652xx Inköp av dricksvatten från annan kommun	100%		
		8653xx Dricksvattendistribution			
		8653xx Vattenledningar	100%		
		8653xx Tryckstegringar	100%		
		8653xx Reservoarer	100%		
		8654xx Avledning av spillavloppsvatten			
		8654xx Spillavloppsledningar		100%	
		8654xx Spillavloppspumpstationer		100%	
		8654xx Utjämningsmagasin		100%	
		8655xx Avledning av dagvatten			
		8655xx Dagvattensledningar		100%	z1% z2% z3%
		8655xx Dagvattenpumpstationer		100%	z1% z2% z3%
		8655xx Utjämningsmagasin		100%	z1% z2% z3%
		8656xx Behandling av spillavloppsvatten			
		8656xx Avloppsverk		100%	
		8656xx Behandling av avloppsvatten i annan kommun		100%	
		8657xx Behandling av dagvatten			
		8657xx Behandlingsanläggning		100%	z1% z2% z3%

Figur 7.1 Översiktlig modell för ekonomisk redovisning. Dg är här uppdelad på Dgf (fastigheter) och Dgv (APH).

Ovanstående verksamhetsindelning bör betraktas som en miniminivå. Att enbart använda huvudrubrikerna är inte att rekommendera om man ska få en godtagbar redovisning samt ett bra underlag för taxebereäkning av avgifterna för de olika ändamålen.

7.4.2 Debiteringssystem

Ett debiteringssystem för vatten och avlopp bör kunna särredovisa intäkter på följande ändamål.

Alternativ 1

Dricksvatten V

Spillvattenavlopp S

Dag- och dränavlopp från fastighet D_f

Dag- och dränavlopp från allmänplatsmark lokalgata D_{lg}

Dag- och dränavlopp från allmänplatsmark huvudgata, allmänna vägar D_{APH}

Alternativ 2

Dricksvatten V

Spillvattenavlopp S

Dränvattenavlopp från fastighet $D_{f_{drän}}$

Dagvattenavlopp från fastighet $D_{f_{dag}}$

Dag- och dränavlopp från allmänplatsmark lokalgata D_{lg}

Dag- och dränavlopp från allmänplatsmark huvudgata, allmänna vägar D_{APH}

Ett debiteringssystem ska ha ett par primära funktioner som måste klaras av dels fakturera kunden rätt kostnad enligt fastställda avgifter utifrån de taxekoder som lagts upp, dels möjliggöra uttag av statistik uppdelat på volymer och intäkter på taxekoderna och ändamålen enligt alt. 1 eller 2.

Förutom de primära funktionerna finns flera andra aspekter som systemet ska kunna hantera.

I de fall en fastighetsägare kan ta hand om dagvattnet helt eller delvis på den egna fastigheten ska fastighetsägaren inte debiteras en avgift för den del av dagvattnet som omhändertas på egna fastigheten.

Ofta kan det vara så att dagvattnet tas om hand på egna fastigheten medan dränvatten släpps till den allmänna anläggningen. Därför är det lämpligt att D_f uppdelas i $D_{f_{drän}}$ och $D_{f_{dag}}$ som procentsatser i basförslagens paragrafer 8.1 och 14.2, men det är inget krav att man måste göra det. Alternativt kan kommunen om den vill det införa en taxa med reducerad avgift för den som inte nyttjar dagvattentjänsterna fullt ut, t.ex. normalt bara släpper dränvatten till allmän VA men vid större regn (t.ex. 10-årsregn) kan brädda dagvatten efter egen LOD-anläggning. I ett flertal kommuner har reducerad avgift i taxan beskrivits så att om man har vidtagit vissa åtgärder så kan avgift för D_f reduceras med viss procent beroende på hur långtgående åtgärden är på fastigheten. Reducerad avgift för anpassningsåtgärder som bidrar till hållbar dagvattenhantering diskuteras mer i avsnitt 10 till 12. Man bör vara dock medveten om att det medför ökande administrativ arbetsbörda ju fler taxeparametrar som man måste hålla ordning på hos alla kunder.

Valet av metod påverkar taxekonstruktionen och taxekoderna.

7.4.3 Information på hemsidan

Följande information bör kommunen / VA-bolaget ha lättillgängligt på sin hemsida:

- Gällande VA-taxa samt föregående års taxa
- ABVA
- Verksamhetsområde för V, S, Df, Dg
- Balans och resultaträkningar inkl. förvaltningsberättelse enligt P97 för de senaste 3 åren

VA-taxan bör läggas ut på hemsidan senast en vecka efter att fullmäktiges beslut vunnit laga kraft. Av taxan ska det framgå när den är beslutad och när den träder i kraft. Balans- och resultaträkningarna inkl. förvaltningsberättelse bör läggas ut på hemsidan när ansvarig nämnd/styrelse godkänt dessa.

8 Förutsättningar för en enkel och rättvis VA-taxa

Man behöver ha god koll på kostnaderna i VA-verksamheten – enligt §30 ha särredovisning av dagvattentjänster för bortledning av vatten från allmänna platser, d.v.s. både Dg-tjänster som fastighetsägare ska bekosta (D_{lg} , avvattning lokalgator) och allmän platshållare (APH).

Ett för VA-verksamheten ändamålsenligt ekonomiskt redovisningssystem behöver därför fastställas på förvaltningsnivå resp. bolagsnivå. Befintligt redovisningssystem kan behöva ses över och modifieras mot bakgrund av bestämmelser i LAV.

I kommunfullmäktige (KF) behöver följande beslut, som är principiellt avgörande och styrande för finansiering av dagvattenhanteringen, fattas:

1. Bestämma om dagvatten gata (D_{lg} och D_{APH}) ska finansieras genom VA-avgifter eller direkt skattetillskott till VA-verksamheten, öronmärkt för Dg. Om finansiering ska ske genom VA-avgifter behöver KF även:
2. Bestämma verksamhetsområden för Df, D_{lg} och D_{APH}
3. Bestämma fördelningsprincip avgiftsuttag för Df, D_{lg} och D_{APH} (vilket normalt sker genom att KF fastställer uppdaterade taxeföreskrifter eller en ny VA-taxa)

För att kunna ta fram beslutsunderlag till KF angående punkterna 2 och 3 ovan så behöver VA-huvudmannen i stora drag och på en övergripande nivå ha kunskap om vilken nytta olika kategorier av abonnenter har av den allmänna dagvattenanläggningen. Planeras avgift uttas per D-servis måste VA-huvudmannen ha kunskap om samtliga D-serviser för dagvatten, såväl för fastigheter, som för allmänna platser ($D_{lg} + D_{APH}$). Planeras en ytbaserad dagvattenavgift uttas, så måste VA-huvudmannen i stora drag vilka ytor som genererar dagvatten och som sannolikt kommer att bli avgiftsgrundande. Efter något år eller två kan det vara lämpligt att se över och revidera fördelningsprincipen enligt punkt 3, eventuellt även verksamhetsområdena enligt punkt 2, utifrån en mer detaljerad kunskap om vilka D-serviser resp. ytor som är dagvattenavgiftsgrundande.

9 Förslag på metod att konstruera en enkel, rättvis VA-taxa med dagvattenavgift

9.1 Övergripande arbetsgång

Här beskrivs i första hand en relativt enkel konstruktion som dock i begränsad omfattning styr mot hållbar dagvattenhantering.

Förslaget baseras på att avgifterna ska fördelas utifrån vilken nytta de olika grupperna av avgiftsskyldiga har av dagvattentjänsten. För att kunna fördela mellan ändamålen D_f , D_{lg} och D_{APH} behöver man ha en gemensam nyttoparameter. Här föreslås antingen yta som nyttjar allmän va eller antal dagvattensserviser (D-serviser), som är anslutna till allmän va, inkl. dagvatten anslutet till kombinerad ledning.

Förslag på hur man kan vidareutveckla VA-taxan ytterligare så att den uppmuntrar hållbar dagvattenhantering finns i avsnitt 12.

1. Bestäm om dagvattenavgiften för APH ska baseras på den yta som har nytta av tjänsten eller på antalet D-serviser (med ev. differentiering för dimension)
2. Bestäm om dagvattenavgiften ska reduceras för den abonnent (fastighetsägare + APH) som själv vidtar åtgärder som minskar belastningen på det allmänna systemet (t.ex. fördröjning, klimatanpassning, rening)
3. Beräkna kostnaden som ska täckas av D_f och D_g (med D_g avses $D_{lg} + D_{APH}$)
4. Inventera dagvattengenererande ytor och avgör inom vilka geografiska områden det finns behov av tjänst
→ Kf beslutar om verksamhetsområden för D_f och D_g ($D_{lg} + D_{APH}$)
5. Bedöm vilken nytta olika kategorier avgiftsskyldiga har av allmänna dagvattentjänster på en översiktlig nivå
→ Bestäm fördelningsprincip mellan avgiftsskyldiga för D_f , $D_{lg} + D_{APH}$

9.2 Detaljerad arbetsgång och beteckningar på beräkningsparametrar

Tre olika arbetsgångar kommer att beskrivas, eftersom beräkningsformlerna blir olika beroende på om VA-verksamhetens kostnad för dagvattenbortledning från allmänna platser är känd eller ej samt om verksamhetens kostnad för dagvatten (omfattande både $D_f + D_g$) är känd eller om den ingår i kostnaden för avlopp (inkluderande även spillvatten).

Förklaring till beräkningsparametrar

A_D = Periodiserad anläggningsavgift för D (alltså $D_f + D_g$), kronor per år

A_{D_g} = Periodiserad anläggningsavgift för D_g , kronor per år

B_{APH} = Totalt antal brukningsenheter (eller yta eller D-serviser) för APH

B_{D_f} = Totalt antal brukningsenheter (eller yta eller D-serviser) för fastigheter som har nytta av D_f

B_{lg} = Totalt antal bruksenheter (eller yta eller D-serviser) för lokalator, vars avvattnings ska bekostas av de fastighetsägare som har nytta av detta.

I_{APH} = Intäkt genom bruksavgift för Dg som APH betalar, kronor per år

I_D = Intäkt genom bruksavgift för D (alltså Df+Dg), kronor per år

I_{Dg} = Intäkt genom bruksavgift för Dg (både fastighetsägare och APH), kronor per år

I_{lg} = Intäkt genom bruksavgift för Dg som fastighetsägare betalar för att de har nytta av avvattnings av lokalator, kronor per år

I_{Ext} = Intäkt genom externa tjänster som ej ingår i VA-verksamhetens skyldighet att tillhandahålla, t.ex. bortledning av dagvatten från markavvattningsföretag eller markägare vars mark ligger utanför VA-verksamhetsområdet men som har nytta av bortledning genom den allmänna VA-anläggningen, kronor per år

K_D = Nödvändiga kostnader för att tillhandahålla tjänsterna Df och Dg, kronor per år

K_{Dg} = Nödvändiga kostnader för att tillhandahålla tjänsten Dg, kronor per år

p_{APH} = Pris per enhet för APH, kronor per enhet (t.ex. bruksenhet, m², D-servis)

p_{lg} = Pris per enhet för lokalator, kronor per enhet (t.ex. bruksenhet, m², förbindelsepkt.)

9.3 *Arbetsgång om verksamhetens kostnad för Dg är känd*

1. Beräkna behov av årlig intäkt I_{Dg} genom bruksavgift för Dg
 $I_{Dg} = K_{Dg} - A_{Dg} - I_{Ext}$ kronor per år
2. Ta fram genom t.ex. analys av kartor/ledningsregister antingen dag- och dränvattengenererande yta, antal bruksenheter eller D-serviser för de två kategorierna: a) lokalator (B_{lg}) och b) huvudator / genomfartsleder / andra större allmänna platser (B_{APH}), vilka betjänas av den allmänna VA-anläggningen och ligger belägna inom verksamhetsområdet för Df+Dg eller avloppstjänster (sistnämnda om separat område för Df och Dg inte finns fastställt). Förslag på metoder finns beskrivna i avsnitt 9.7.
3. Beräkna pris per enhet för allmän platshållare (p_{APH})
$$p_{APH} = \frac{I_{Dg}}{B_{lg} + B_{APH}}$$
4. Beräkna pris per enhet för lokalator, enligt enkla modellen är $p_{lg} = p_{APH}$
5. Beräkna avgiftsuttag för alla lokalator $I_{lg} = p_{lg} \cdot B_{lg}$
6. Kontrollera att $I_{Dg} = I_{APH} + I_{lg} = p_{APH} \cdot B_{APH} + p_{lg} \cdot B_{lg}$
7. Beräkna avgift för Dg för fastighetsägare enligt 7.1–7.4 nedan.

- 7.1 Om det bara finns en enda avgiftsparameter för D_g , t.ex. D_g är en andel av lägenhetsavgiften, beräknas avgiften för fastighetsägare i kr/lägenhet och år så här:

$$p_{lg} = \frac{I_{lg}}{\text{antal lägenheter som har nytta av } D_g}$$

- 7.2 Om det finns flera avgiftsparametrar för D_g , t.ex. när D_g är en viss andel av både den fasta avgiften per fastighet, av lägenhetsavgiften och av tomtYTEavgiften, måste först bestämmas vilka andelar av I_{lg} som ska täckas genom respektive avgiftsparameter, varefter avgiften per fastighet, av lägenhetsavgiften och av tomtYTEenhet beräknas var för sig.
- 7.3 Beräkna full avgift för fastighetsägare som nyttjar samtliga fyra tjänster $V+S+D_f+D_g$ för respektive avgiftsparameter i taxan, genom att väga samman behov av totalt avgiftsuttag för de fyra tjänsterna och önskad fördelning av avgiftsuttaget mellan de olika avgiftsparametrarna (d.v.s. rörlig m^3 -avgift, fast avgift per fastighet, lägenhetsavgift/mätaravgift, tomtYTEavgift).
- 7.4 Beräkna de procentsatser för olika ändamål (tjänster) som ska anges i §14.2 SV basförslag. Om andel av lägenhetsavgiften utgör avgift för D_g , så beräknas procentsatsen genom att dividera den beräknade lägenhetsavgiften för D_g i kr/lägenhet med full avgift per lägenhet när man har alla fyra ändamålen $V+S+D_f+D_g$.

9.4 Arbetsgång om verksamhetens kostnad för D men inte D_g är känd

- Beräkna behov av årlig intäkt I_D genom bruksavgift för D_f+D_g
 $I_D = K_D - A_D - I_{Ext}$ kronor per år
- Ta fram genom t.ex. analys av kartor/ledningsregister dag- och dränvattengenererande yta / antal bruksenheter / D -serviser för de tre kategorierna: a) fastigheter (kvartersmark) som har nytta av D_f (B_{Df}), b) lokalgator (B_{lg}) och c) huvudgator / genomfartsleder / andra större allmänna platser (B_{APH}), vilka betjänas av den allmänna VA-anläggningen och ligger belägna inom verksamhetsområdet för D_f+D_g eller avloppstjänster (sistnämnda om separat område för D_f och D_g inte finns fastställt). Förslag på metoder finns beskrivna i avsnitt 9.7.
- Om procentsatser för både D_f och D_g framgår i tidigare taxa i paragraf motsvarande §14.2 SV basförslag, d.v.s. reduktion för fastighetsägare som inte har nytta av samtliga ändamål, kan det vara möjligt att använda den D_f/D_g -kvoten för att beräkna B_{Df} . Detta eftersom procentsatserna i den tidigare taxan i många fall baserats på en tidigare gjord inventering av dagvattengenererande ytor inom fastigheter resp. allmän platsmark. B_{Df} beräknas så här (där t_{Df} och t_{Dg} är procentsatser i tidigare taxa):

$$B_{Df} = \frac{t_{Df}}{t_{Dg}} \cdot B_{lg}$$

- Stäm av att beräknat värde på B_{Df} verkar rimligt mot bakgrund av hur mycket fastighetsmark (kvartersmark) som finns inom verksamhetsom-

rådet. Om B_{lg} är hårdgjord lokalgatuyta så bör B_{Df} ungefär spegla tak och hårdgjord yta inom fastighetsmark. Om det här beräknade värdet på B_{Df} inte bedöms vara rimligt, så måste nytt aktuellt värde på B_{Df} tas fram, förslagsvis med hjälp av någon av de metoder som beskrivs i avsnitt 9.7.

3. Beräkna pris per enhet för allmän platshållare (p_{APH})

$$p_{APH} = \frac{I_D}{B_{Df} + B_{lg} + B_{APH}}$$

4. Beräkna pris per enhet för lokalgata, enligt enkla modellen är $p_{lg} = p_{APH}$
5. Beräkna avgiftsuttag för alla lokalgator $I_{lg} = p_{lg} \cdot B_{lg}$
6. Beräkna intäkt för Dg: $I_{Dg} = I_{APH} + I_{lg} = p_{APH} \cdot B_{APH} + p_{lg} \cdot B_{lg}$
7. Beräkna avgift för Dg för fastighetsägare enligt 7.1–7.4 nedan.
- 7.1 Om det bara finns en enda avgiftsparameter för Dg, t.ex. Dg är en andel av lägenhetsavgiften, beräknas avgiften för fastighetsägare i kr/lägenhet och år så här:

$$p_{lg} = \frac{I_{lg}}{\text{antal lägenheter som har nytta av Dg}}$$

- 7.2 Om det finns flera avgiftsparametrar för Dg, t.ex. när Dg är en viss andel av både den fasta avgiften per fastighet, av lägenhetsavgiften och av tomtYTEavgiften, måste först bestämmas vilka andelar av I_{lg} som ska täckas genom respektive avgiftsparameter, varefter avgiften per fastighet, av lägenhetsavgiften och av tomtYTEenhet beräknas var för sig.
- 7.3 Beräkna full avgift för fastighetsägare som nyttjar samtliga fyra tjänster $V+S+Df+Dg$ för respektive avgiftsparameter i taxan, genom att väga samman behov av totalt avgiftsuttag för de fyra tjänsterna och önskad fördelning av avgiftsuttaget mellan de olika avgiftsparametrarna (d.v.s. rörlig m^3 -avgift, fast avgift per fastighet, lägenhetsavgift / mätaravgift, tomtYTEavgift).
- 7.4 Beräkna de procentsatser för olika ändamål (tjänster) som ska anges i §14.2 SV basförslag. Om andel av lägenhetsavgiften utgör avgift för Dg, så beräknas procentsatsen genom att dividera den beräknade lägenhetsavgiften för Dg i kr/lägenhet med full avgift per lägenhet när man har alla fyra ändamålen $V+S+Df+Dg$.
8. Anpassa snarast kontoplanen samt fastställ en beräkningsmall så att kostnad Dg blir känd från och med nästa budgetår. Man kan då använda de värden på B_{Df} , B_{lg} och B_{APH} som har beräknats ovan för att skapa en fördelningsmall. Kostnader för dagvatten D fördelas i samma proportion mellan ändamålen $Df : D_{lg} : D_{APH}$ som antalet bruksenheter (eller yta eller D-serviser) fördelas mellan fastighetsytor, lokalgator och APH-mark, alltså enligt fördelningen $B_{Df} : B_{lg} : B_{APH}$.
9. Justera taxan när verksamhetens kostnad för Dg blivit känd.

9.5 Arbetsgång om verksamhetens kostnad för avlopp A ($S+Df+Dg$) men inte Dg är känd

Första året behöver verksamhetens kostnad för Dg uppskattas, som en rimlig andel av totalkostnaden för avloppstjänster, $S+Df+Dg$. Vad som är en

rimlig andel måste bedömas utifrån specifika förhållanden i den aktuella kommunen. Tabell 6.4 innehåller statistik från de kommuner vars VA-ekonomi har studerats i det här projektet. Den tabellen kan ge en vägledning om normala värden på Dg-andelen i andra kommuner.

Därefter utförs beräkningarna på samma sätt som om kostnaden för Dg varit känd.

Med tanke på att sådana uppskattningar kan komma att ifrågasättas av APH, som ju inte har någon nytta av $V+S+D_f$, är det viktigt att snarast anpassa kontoplanen och fastställa en fördelningsmall så att kostnad Dg blir känd från och med kommande budgetår.

9.6 Beräkningsexempel om verksamhetens kostnad för D men inte Dg är känd

Förutsättningar: Exemplet gäller en kommun med 70 000 invånare, varav 60 000 är anslutna till kommunalt dagvattenavlopp.

Kostnader och intäkter i exempelkommunen:

$K_D = 12,5$ miljoner, $A_D = 0,4$ miljoner, $I_{Ext} = 0,1$ miljoner kronor per år.

Kostnaderna har inte de senaste åren täckts till fullo av VA-avgifter, eftersom avgift inte tidigare debiterats APH. Med den nya taxan avses VA bli helt avgiftsfinansierad.

Lägenhetsavgiften i gällande taxa är 1 950 kronor per lägenhet (full avgift för alla ändamål). Den bedöms behöva höjas till 2 000 kronor med hänsyn till generella kostnadsökningar i VA-verksamheten. I en tidigare taxa anges att av lägenhetsavgiften så utgör D_f 10 % och Dg 10 %. Det finns 26 000 bostadslägenheter som har nytta av Dg i kommunen, 11 000 enfamiljshus och 15 000 lägenheter i flerfamiljshus. Därutöver finns motsvarande 4 000 lägenheter i fastigheter som är jämförbara med bostadsfastigheter, totalt alltså 30 000 lägenheter.

Tomtyteavgiften för annan fastighet (ej jämförbar med bostadsfastighet) i gällande taxa är 1 950 kronor per 500 m² tomtyta (full avgift för alla ändamål). Den bedöms behöva höjas till 2 000 kronor med hänsyn till generella kostnadsökningar i VA-verksamheten. I en tidigare taxa anges att av tomtyteavgiften för annan fastighet så utgör D_f 10 % och Dg 10 %. Det finns 100 enheter à 500 m² tomtyta som har nytta av Dg i kommunen.

Kommunen har bestämt att avgift för APH ska uttas baserat på brukningsenheter (be).

- 100 m² vägyta direktansluten via rännstensbrunnar e.d. motsvarar 1 brukningsenhet.
- 1 000 m² vägyta som avleds via renings-/fördröjningsanordning som väghållaren ansvarar för eller vägdike med en enda utloppsbrunn i lågpunkten, motsvarar 1 brukningsenhet.

För att fördela avgiftsuttaget mellan D_f och Dg så baseras även D_f på brukningsenheter. Initialt kommer avgift för D_f uttas med 1 brukningsenhet per lägenhet resp. per 500 m² tomtyta för annan fastighet. På sikt är tanken att de större fastigheternas markanvändning ska inventeras och avgift D_f baseras på takyta + hårdgjord yta.

- 100 m² tak+hårdgjord yta direktansluten till D-servis motsvarar 1 be.
- 1000 m² tak+hårdgjord yta, som avleds via fördröjningsanordning e.d. motsvarar 1 be.

Enfamiljshus kommer inte detaljinventeras utan de kommer alla att erlagga schablonmässig Dg-avgift motsvarande 1 be så småningom när de större fastigheterna har inventerats.

1. Beräkna behov av årlig intäkt I_D genom brukningsavgift för Df+Dg

$$I_D = K_D - A_D - I_{\text{Ext}} = 12,5 - 0,4 - 0,1 = 12 \text{ miljoner kronor per år.}$$

2. Ta fram genom t.ex. analys av kartor totalt antal brukningsenheter inom verksamhetsområdet D för de tre kategorierna: a) fastigheter (kvarter-smark) som har nytta av Df: B_{Df} beräknas i steg 2.1. b) lokalgator som har nytta av Dg: $B_{lg} = 11\,500$ brukningsenheter. c) huvudgator, genomfartsleder och andra större allmänna platser som har nytta av Dg: $B_{APH} = 8\,000$ brukningsenheter.

- 2.1 Testa om det är möjligt att använda Df/Dg-kvoten för att beräkna B_{Df} . B_{Df} beräknas så här (där t_{Df} och t_{Dg} är procentsatser i tidigare taxa):

$$B_{Df} = \frac{t_{Df}}{t_{Dg}} \cdot B_{lg} = \frac{10\%}{10\%} \cdot 11\,500 = 11\,500 \text{ brukningsenheter}$$

- 2.2 Stäm av att beräknat värde på B_{Df} 11 500 brukningsenheter (be), verkar rimligt mot bakgrund av hur mycket fastighetsmark (kvartersmark) som finns inom verksamhetsområdet. Om B_{lg} är hårdgjord lokalgatuyta så bör B_{Df} ungefär spegla tak och hårdgjord yta inom fastighetsmark.

I exempelkommunen finns ca 9,4 miljoner m² kvartersmark. Varje be motsvarar 100 m² hård yta, 11 500 be motsvarar alltså 1,15 miljoner m² hård yta inom kvartersmark. Det bedöms vara ett orimligt lågt värde i jämförelse med normalt andel hård yta enligt Svenskt Vattens publikation P110 (Svenskt Vatten, 2016).

Då det här beräknade värdet på B_{Df} inte bedöms vara rimligt, så måste nytt aktuellt värde på B_{Df} tas fram. Man gör det och kommer fram till att $B_{Df} = 30\,000$ be.

3. Beräkna pris per enhet för allmän platshållare (p_{APH})

$$p_{APH} = \frac{I_D}{B_{Df} + B_{lg} + B_{APH}} = \frac{12\,000\,000 \text{ kr}}{30\,000 + 11\,500 + 8\,000 \text{ be}} = 242 \text{ kr/be}$$

4. Beräkna pris per enhet för lokalgata, enligt enkla modellen är $p_{lg} = p_{APH} = 242 \text{ kr/be}$

5. Beräkna avgiftsuttag för alla lokalgator $I_{lg} = p_{lg} \cdot B_{lg} = 242 \cdot 11\,500 = 2\,783\,000 \text{ kr}$

6. Beräkna intäkt för Dg: $I_{Dg} = I_{APH} + I_{lg} = p_{APH} \cdot B_{APH} + p_{lg} \cdot B_{lg} = 242 \cdot 8\,000 + 242 \cdot 11\,500 = 4\,719\,000 \text{ kr}$

7. Beräkna avgift för Dg för fastighetsägare enligt 7.1–7.4 nedan.

- 7.1 Om det bara finns en enda avgiftsparameter för Dg, t.ex. Dg är en andel av lägenhetsavgiften, beräknas avgiften för fastighetsägare i kr/lägenhet och år så här:

$$p_{lg} = \frac{I_{lg}}{\text{antal lägenheter som har nytta av Dg}} = \frac{2\,783\,000}{30\,000} = 93 \text{ kr/lägenhet}$$

- 7.2 Om det finns flera avgiftsparametrar för Dg, t.ex. när Dg är en viss andel av både den fasta avgiften per fastighet, av lägenhetsavgiften och av tomtYTEavgiften, måste först bestämmas vilka andelar av Ilg som ska täckas genom respektive avgiftsparameter, varefter avgiften per fastighet, av lägenhetsavgiften och av tomtYTEenhet beräknas var för sig.
- 7.3 Beräkna full avgift för fastighetsägare som nyttjar samtliga fyra tjänster $V+S+D_f+D_g$ för respektive avgiftsparameter i taxan, genom att väga samman behov av totalt avgiftsuttag för de fyra tjänsterna och önskad fördelning av avgiftsuttaget mellan de olika avgiftsparametrarna (d.v.s. rörlig m³-avgift, fast avgift per fastighet, lägenhetsavgift / mätaravgift, tomtYTEavgift).
- 7.4 Beräkna de procentsatser för olika ändamål (tjänster) som ska anges i §14.2 SV basförslag. Om andel av lägenhetsavgiften utgör avgift för Dg, så beräknas procentsatsen genom att dividera den beräknade lägenhetsavgiften för Dg i kr/lägenhet med full avgift per lägenhet när man har alla fyra ändamålen $V+S+D_f+D_g$.

$$\frac{\text{Dg 93 kr / lägenhet}}{\text{Full avgift 2 000 kr / lägenhet}} = 5 \% \text{ (avrundat till heltal)}$$

8. Anpassa snarast kontoplanen samt fastställ en beräkningsmall så att kostnad Dg blir känd från och med nästa budgetår. Man kan då använda de värden på B_{D_f} , B_{l_g} och B_{APH} som har beräknats ovan för att skapa en fördelningsmall. Kostnader för dagvatten D fördelas i samma proportion mellan ändamålen $D_f : D_{l_g} : D_{APH}$ som antalet bruksenheter (eller yta eller D-serviser) fördelas mellan fastighetsytor, lokalgator och APH-mark, alltså enligt fördelningen $B_{D_f} : B_{l_g} : B_{APH}$. I det här exemplet är den fördelningen 30 000 : 11 500 : 8 000, d.v.s. 61 % : 23 % : 16 %. Man fastställer fördelningsnyckeln att av kostnader för verksamheten dagvatten D utgör 61 % nytta för ändamålet Df och 39 % (alltså 23 + 16 %) för ändamålet Dg.
9. Justera taxan när verksamhetens kostnad för att tillhandahålla Dg blivit känd.

9.7 Olika metoder att analysera ytor och bebyggelseområden

Om man valt att fördela avgiften mellan de avgiftsskyldiga baserat på omfattningen av hårda ytor (tak och andra hårdgjorda ytor) eller på omfattningen av olika slag av ytor med olika avrinningskoefficienter, så behöver man på något sätt analysera ytorna eller bebyggelsen inom verksamhetsområdet för dagvatten och kategorisera dessa utifrån vilken slags yta eller bebyggelse som det är.

Östlind (2012) samt Tegelberg & Svensson (2013) beskriver flera olika metoder samt diskuterar styrkor och svagheter.

Tabell 9.1 nedan baseras på data från Tegelberg & Svensson (2013) men själva tabellen har inte redovisats i den rapporten. Tabellen visar area (i ha) och procentuell fördelning av tak, väg, hårdgjort, permeabelt och grönyta för fyra av de bebyggelse typer som klassificerats av Tegelberg & Svensson

(2013), nämligen villabebyggelse samt tre typer av flerbostadsbebyggelse: öppet byggnadssätt, slutet byggnadssätt med vegetation på gårdarna och slutet byggnadssätt. Tabellen visar min-, medel- och maxvärden för de 58 bebyggelseområden av dessa typer som analyserades av Tegelberg & Svensson (2013).

Det framgår inte i rapporten, men kartbilderna på de områden som analyserats antyder att de vägar som ingår framför allt är lokalgator och att man i de flesta fall försökt avgränsa omgivande huvudgator så att den ytan inte ingår, men i några fall går vad som verkar vara huvudgator genom det analyserade området. Sista raden i tabellen visar kvoten mellan den genomsnittliga procentandelen tak + hårdgjort i förhållande till snittandelen väg i de bebyggelseområden som analyserats. Den kvoten bör kunna betraktas som ett mått på förhållandet mellan hårda ytor inom fastigheter (kvartersmark) och vägytor i form av framför allt lokalgator som snitt för de undersökta områdena. Eftersom det finns ett samband mellan dagvattenavrinning och hård yta så är det rimligt att anta att den kvoten i stora drag speglar förhållandet vilken nytta D_f/D_{lg} fastigheterna som kollektivt har av den allmänna dagvattenanläggningen och kan därmed utgöra fördelningsprincip för att bestämma avgifterna för D_f och D_{lg} .

Tabell 9.1 Beräknade värden baserat på data från Tegelberg & Svensson (2013).

Bebyggelsetyp	Min Villor	Medel Villor	Max Villor	Min Öppet	Medel Öppet	Max Öppet	Min Slutet veg	Medel Slutet veg	Max Slutet veg	Min Slutet	Medel Slutet	Max Slutet
Area område												
φ^*	0,29	0,40	0,44	0,43	0,47	0,59	0,61	0,64	0,69	0,70	0,74	0,81
Tak	1,16	2,16	3,43	0,92	3,44	5,67	3,84	6,64	10,78	4,23	5,46	6,96
Väg	1,08	2,85	6,52	0,48	2,94	6,13	2,09	4,87	7,82	1,66	2,87	4,27
Hårdgjort	0,46	2,08	5,44	0,44	2,50	4,93	0,66	4,07	7,55	0,22	2,13	4,50
Permeabelt	0,00	0,12	0,58	0,00	0,13	0,58	0,00	0,16	0,61	0,00	0,00	0,00
Grönyta	4,68	9,92	16,43	1,85	9,09	18,55	2,48	5,95	11,74	0,74	1,77	3,17
Vatten	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00	0,06	0,00	0,12	0,38	0,00	0,00	0,02
Area inkl. vatten	9,94	17,18	28,10	3,70	18,10	33,71	13,28	21,81	38,25	10,03	12,23	14,83
Area exkl. vatten	9,94	17,18	28,10	3,70	18,10	33,71	12,94	21,69	38,25	10,03	12,23	14,83
Permeabelt	0,00	0,69	3,03	0,00	0,75	3,34	0,00	0,77	3,44	0,00	0,00	0,00
Tak	8,9 %	12,8 %	18,3 %	12,0 %	19,3 %	26,4 %	19,6 %	30,8 %	43,0 %	38,8 %	44,7 %	52,2 %
Väg	9,7 %	16,3 %	27,0 %	5,1 %	15,6 %	24,3 %	11,7 %	22,5 %	30,4 %	16,6 %	23,1 %	33,3 %
Hårdgjort	4,1 %	11,8 %	23,3 %	4,5 %	14,8 %	34,1 %	2,9 %	19,7 %	33,9 %	1,8 %	17,9 %	31,6 %
Permeabelt	0,0 %	0,9 %	3,0 %	0,0 %	0,8 %	3,3 %	0,0 %	0,8 %	3,4 %	0,0 %	0,0 %	0,0 %
Grönyta	46,6 %	58,2 %	73,9 %	32,1 %	49,6 %	57,7 %	18,5 %	26,3 %	35,5 %	6,7 %	14,3 %	22,2 %
Tak+hårdgjort	16,3 %	24,6 %	41,6 %	17,9 %	34,1 %	52,7 %	40,8 %	50,5 %	62,4 %	44,4 %	62,6 %	73,4 %
% (tak+hårdgjort) / % väg		1,51			2,19			2,25			2,71	

* Avrinningskoefficient φ , blå tal avser percentil (20 %) i stället för minvärde och percentil (80 %) istället för maxvärde

10 Hållbar dagvattenhantering för fastighetsägare och APH

Fastighetsägare och APH har goda möjligheter att påverka dagvattenavrinningen från sin mark och därmed vilken nytta man har av den allmänna dagvattenanläggningen. Detta innebär en möjlighet för VA-huvudmannen att, om kommunen anser det önskvärt, sätta en lägre avgift i taxan för fastighetsägare och APH som genom sin markanvändning och egna anordningar minskar dagvattenbelastningen och därmed vilken nytta man har av den allmänna anläggningen, d.v.s. omfattningen av de tjänster som VA-huvudmannen ska tillhandahålla. Men hur mycket minskar dagvattenbelastningen genom hållbar dagvattenhantering? Det ger en indikation om hur mycket lägre avgift som är rimlig för den som bidrar till hållbar dagvattenhantering.

Möjligheten för APH att minska dagvattenavrinningen illustreras här genom ett räkneexempel, där jämförelse görs mellan avrinning från väg med vägslänt och vägdike jämfört med väg som låter dagvattnet rinna direkt från hårda ytor (tak / asfalt) via brunnar och rör till VA-huvudmannens anläggning. På motsvarande sätt kan man resonera när det gäller möjligheten för fastighetsägare att minska sitt nyttjande av den allmänna anläggningen genom att ordna trög avrinning från sin fastighet och att sådana fastighetsägare borde få en lägre avgift än de som har lika stor hård yta men låter vattnet rinna snabbt och direkt från ytan via brunnar och rör till den allmänna VA-anläggningen.

10.1 *Väg med dike jämfört med väg som direktavvattnas via brunnar och rör*

Här illustreras med ett räkneexempel vilken skillnad man erhåller i dimensionerande flöde för en väg försedd med vägslänt och vägdiken (infiltrationsbara grönytor) på båda sidor jämfört med en väg med samma hårdgjorda yta men som avvattnas genom att vattnet från vägytan rinner ner i gatubrunnar typ rännstensbrunnar och vidare via rör till VA-huvudmannens anläggning, s.k. direktavvattnad väg. Som grund för att beräkna dimensionerande flöde används Trafikverkets avvattningstekniska råd MB 310 (Trafikverket 2014, TDOK 2014:0051). För beräkning av dimensionerande flöde ska enligt dessa råd den rationella metoden användas med modifieringen att icke hårdgjorda ytor inom ett vägområde har en infiltrationskapacitet och en magasineringskapacitet. Den omättade zonen i ett vägområde har i regel en betydande porvolym och det kan antas att denna magasineringskapacitet inte överskrids vid dimensionerande nederbörd. Magasinering efterföljs av att vattnet antingen infiltrerar vidare till grundvattnet eller leds bort genom utförda dränåtgärder. Dimensionerande flöde ska utgöras av det överskott av som inte kan infiltrera.

Dimensionerande nederbörds återkomsttid väljs med utgångspunkt i vägens avvattningsbehov, att avvattningen ska uppfylla skäligen krav på

säkerhet. Återkomsttiden väljs utifrån förväntade konsekvenser när kapaciteten överskrids. För vanligt förekommande förutsättningar rekommenderas värden enligt tabell 10.1. För mer komplicerade förutsättningar kan objektsspecifika val av återkomsttider vara nödvändiga. De huvudsakliga konsekvenserna är dämning i ledningar, pölbildning på vägytor och andra hårdgjorda ytor samt vattensamlingar i vägdiken.

Tabell 10.1 Rekommenderat val av återkomsttider för olika avvattningsförutsättningar (Trafikverket 2014)

Avvattningsförutsättning	Återkomsttid (månader)	Typiska konsekvenser vid bräddning
Över stödremsa till vägslänt eller via brunnar och ledningar	12	Kortvarig pölbildning, dämning i ledningar
Avvattning mot mittremsa	36	Pölbildning, risk för större pölutbredning på vägbana
Lågpunkter	60	Pölbildning som kvarstår längre tider (titals minuter)
Till infiltrationsytor	12	Pölbildning, större vattendjup
Trågsträckor i lågpunkt	120-240	Större pölbildningar med ej farbara vattendjup

Vid bortledning av vatten från vägområde eller järnvägsfastighet ska hänsyn tas till förhållandena eller eventuella krav vid utloppspunkterna av de aktuella ledningssystemen. Följaktligen kan det bli aktuellt med beräkningar utifrån olika återkomsttider och olika rinntider beroende på vilken punkt av avvattningssystemet som avses.

Överskottsvattnet kan tillåtas att magasineras tillfälligt inom vägområdet i vägdiken om det bedöms att allt vatten (dimensionerande kvantitet) kommer att ha infiltrerat inom ett dygn (bestäms av om dränförhållanden är gynnsamma / ogynnsamma). Överskott av dagvatten som uppkommer inom järnvägsfastighet kan på motsvarande sätt magasineras inom järnvägsfastigheten under förutsättning att det inte äventyrar säkerheten på anläggningen. Vid gynnsamma dränförhållanden kan det förväntas att allt vatten hinner infiltrera inom ett dygn.

Diken kan utformas för ökad magasineringskapacitet och fördröjningseffekt genom breddningar av dikesbotten och införandet av återkommande trösklar. I annat fall kan överskottsvattnet ledas bort från vägområdet genom öppna eller slutna ledningar. I sådant fall ska flödesberäkningar ske för de lednings- och eventuella utjämnningssystem som anläggs. I dessa flödesberäkningar ska totala rinntider bestämmas, vilka i sin tur är bestämmande för vilken varaktighet på dimensionerande nederbörd som ska väljas (Trafikverket 2014).

Antag att man har en hårdgjord vägyta på 1 ha, samt att området är flackt. I det ena fallet avrinner vattnet från vägen via en vägslänt, där allt vatten infiltrerar vid normala regn och en stor del infiltrerar vid större regn (närmare bestämt 65 L/s, ha infiltrationsyta av det regn som fallit på vägbanan vid en regnintensitet på 180 L/s, ha), eventuellt överskott som inte hinner infiltrera vid större regn rinner vidare i diket och via en kupolsilbrunn i lågpunkten i diket ända och kort rörledning till VA-huvudmannens anläggning. Grönytor (infiltrationsytorna) vid sidan av vägbanan är ungefär 0,88 ha. I det andra fallet rinner vattnet från vägytan direkt ner i rännstensbrunnar och vidare via rör till VA-huvudmannens anläggning.

Fall 1. Väg med dike, kupolsilbrunn och kort rör

Dimensionerande regnintensitet är i detta fall enligt TRVs råd ett ettårsregn med 15 minuters varaktighet, d.v.s. 85 liter per sekund och ha deltagande hård yta. Deltagande hård yta är vägens hårdgjorda yta multiplicerad med avrinningskoefficienten 0,9. Grönytornas infiltrationskapacitet ansätts till 150 L/s, ha, vilket innebär att $150 - 85 = 65$ L/s och ha grönyta av det regn som rinner av från vägytan beräknas infiltrera i grönytorna i vägens sido-område, så länge markens hålrumsvolym ännu inte vattenfyllets. Dimensionerande flöde beräknas enligt TRVs råd avsnitt 2.2.1. (Trafikverket 2014).

$$Q = i_A \cdot A_{\text{hårdgjord}} \cdot \varphi + A_{\text{infiltrerbar}} \cdot (i_A - f_i)$$

där

Q = dimensionerande flöde (l/s)

i_A = dimensionerande regnintensitet (l/(s·ha))

A = yta (ha)

φ = avrinningskoefficient (l)

f_i = infiltrationskapacitet (l/(s·ha))

Dimensionerande flöde i fall 1 = $85 \cdot 1 \cdot 0,9 + 0,88 \cdot (85 - 150) = 76,5 - 57,2$
= 19 liter per sekund

Fall 2. Väg med kantsten, rännstensbrunnar och rör

Dimensionerande regnintensitet är i detta fall enligt TRVs råd ett femårsregn med 15 minuters varaktighet, d.v.s. 144 liter per sekund och ha deltagande yta. Deltagande yta enligt samma definition som i fall 1. Dimensionerande flöde beräknas enligt TRVs råd avsnitt 2.2.1. (Trafikverket 2014).

Dimensionerande flöde i fall 2 = $144 \cdot 1 \cdot 0,9 = 130$ liter per sekund

Dimensionerande flöde i fall 1 är alltså ungefär 15 % av motsvarande flöde i fall 2.

Man skulle alltså på detta sätt kunna motivera att dagvattenavgiften för alla vägar som avrinner via vägdikey ska vara lägre än för vägar som direktavvattnas via gatubrunnar och rör. Hur stor avgiftsskillnaden bör vara är upptill varje kommun att avgöra, men enligt räkneexemplet ovan finns en koppling till förhållandet mellan tillgänglig grönyta för infiltration i vägområdet och hårdgjord vägyta. Rådet är att av praktiska skäl för enkelhets skull beräkna förhållandet grönyta : hård vägyta på en övergripande generell nivå i kommunens VA-områden som helhet och utifrån det beräkna ett generellt pris för väg med vägdikey och ett annat generellt pris för direktavvattning väg samt ange dessa två priser i taxan, alternativt ange pris för direktavvattning väg och ange en generell prisreduktion för väg med vägdikey. Detta pragmatiska förhållningssätt innebär att alla vägar med vägdikey hanteras på samma sätt, man behöver inte gå in och detaljstudera förhållandet mellan grönyta och hård vägyta för varje enskilt vägsnitt.

Utöver att vägsilant och vägdikey medför att flödet fördröjs, flödestoppen kapas och att flödesbilden blir mer utdragen i tid, erhålls ytterligare positiva effekter jämfört med direktavvattning väg genom att vattnet som rinner in i den allmänna VA-anläggningen är mindre förorenat. Under torrvädersperioder ansamlas föroreningar av olika slag på vägytan och när det börjar regna så sköljs föroreningarna ut och följer med dagvattnet som rinner av

från vägytan. I fall 2 sker avrinningen snabbt och praktiskt taget hela föroreningsmängden kommer att följa med dagvattnet och komma in i den allmänna VA-anläggningen. I fall 1 avsätts en del föroreningar i vägslänten och även i vägdiket eftersom vattnet rinner mycket långsammare där än på hårdgjorda ytor. Det är osäkert hur stor reningseffekten är, olika undersökningar har kommit fram till olika tal (Blecken 2016), men hur som helst är det bättre ur miljösynpunkt att avleda via vägslänt och vägdike än direkt från vägytan via brunnar och rör, då chansen att få åtminstone någon reningseffekt är mycket större i slänt/diken.

Ovanstående skulle motivera ännu lägre avgift för väg med vägdike än vad som är motiverat räknat enbart utifrån dimensionerande flöde. Å andra sidan har VA-huvudmannen en hel del kostnader för dagvattenhanteringen som är ungefär lika stora oavsett om vägen har vägdike eller ej. Det finns dock inget krav utifrån vattentjänstlagen att man måste fördela avgifterna utifrån vilka kostnader VA-huvudmannen har för att försörja olika kunder med VA-tjänster, tvärtom framgår det av förarbeten till lagen och av rättsfall att avgifterna i stora drag ska fördelas utifrån vilken nytta olika kunder har av VA-tjänsterna och i princip ska man bortse från vilka kostnader VA-huvudmannen haft för att försörja kunden, så i slutändan är det upptill VA-huvudmannen att avgöra vilken taxa och avgiftsskillnad som är rimlig sett ur nyttosynpunkt mellan kunder som bidrar till hållbar dagvattenhantering och kunder som inte gör det utan väljer att köpa den utökade tjänsten, d.v.s. överlåter åt VA-huvudmannen att ordna och bekosta nödvändig fördröjning och rening av dagvatten.

11 Exempel på VA-taxor som stödjer hållbar dagvattenhantering

I det här projektet har VA-taxorna i 180 kommuner studerats, varav tretton VA-taxor innehåller incitament i form av reducerad bruksavgift för fastighetsägare och/eller väghållare som gjort anpassningsåtgärder inom sin fastighet eller sitt vägområde för att minska belastningen av dagvatten på den allmänna anläggningen. Av dessa tretton kommuner har tre både reduktion av anläggningsavgift och bruksavgift. Vi har även hittat ytterligare två kommuner som innehåller en sådan typ av reduktionsregel när det gäller anläggningsavgiften. Därutöver förekommer i några kommuner incitament inbyggt i själva avgiftskonstruktionen i form av en differentierad bruksavgift, istället för att ha en bestämmelse om reduktion. Vi har studerat dessa VA-taxor närmare och samlat in referensgruppens erfarenheter kring detta.

Här följer tre exempel på kommuner som i taxan har reducerad bruksavgift för hållbar dagvattenhantering. Exempelen avser enbart bruksavgift, ej anläggningsavgift. Exempelen är objektiva och har inte värderats.

11.1 Exempel Umeå

Umeå VA-taxa innehåller reduceringsregler för att uppmuntra fastighetsägare att anpassa sina fastigheter så att man bidrar till hållbar dagvattenhantering.

Tabell 11.1 Avgift för dag- och dränvatten för fastighetsägare, med och utan moms, utdrag ur §11.1 Umeå VA-taxa 2016.

Fastighetskategori ²	Dagvattenavgift fastighet (Df)	Dagvattenavgift gata (Dg)
	En avgift per varje påbörjad 1 200 m ³ tomt- yta för dag- och dränvatten från fastighet	En avgift per varje påbörjad 1 200 m ³ tomtyta för dagvattenavlopp från allmän platsmark
För bostadsfastighet med 1-2 lägenheter ¹	328,75 kr (263,00 kr)	217,50 kr (174,00 kr)
För bostadsfastighet med mer än 2 lägenheter och för lokalfastighet	525,00 kr (420,00 kr)	217,50 kr (174,00 kr)
För bostadsfastighet och lokalfastighet som utgör stor belastning på dagvattennätet	786,25 kr (629 kr)	217,50 kr (174,00 kr)
För annan fastighet	786,25 kr (629,00 kr)	217,50 kr (174,00 kr)

¹ För bostadsfastighet med högst två lägenheter tas avgift inte ut för tomtyta överstigande 1 200 m²

² Se Priskategorier § 3

”Avgift enligt 11.1 e) reduceras med 100 % om fastighetsägare ordnar avrinning och avledning av dagvatten utan att belasta det allmänna avloppssystemet. Anläggningen ska godkännas av huvudmannen.

För fastighet som vidtagit anpassningsåtgärd, enligt huvudmannens hänvisning, som minskar belastningen på den allmänna avloppsanläggningen och som godkänts skriftligen av huvudmannen ges möjlighet att erhålla reduktion av avgiften enligt 11.1 e) för ändamål Df, dagvatten fastighet, efter överenskommelse med huvudmannen.” (VA-taxa Umeå 2016).

Umeås VA-bolag VAKIN (f.d. UMEVA) har publicerat ett tydligt kriteriedokument samt ett beräkningshjälpmedel för dimensionering av fördröjningsmagasin i form av ett kalkylark på sin webbplats. Kriteriet för att erhålla reduktion av bruksavgiften för Df med 50 % beskrivs enligt följande: ”Högst 30 % av dimensionerande flöde får tillföras VA-huvudmannens anläggning under 15 minuter. Efter 15 minuters fördröjning får resterande dagvattenflöde (70 %) tillföras. Dimensionerande flöde är den uppgift som lämnats på servisanmälan i samband med byggnationen av fastigheten”. På kalkylarket står det: ”Med dimensionerande flöde (Q_{dim}) avses det regnvattenflöde som fördröjningsmagasinet dimensioneras för, dvs flödet in till magasinet. Q_{dim} : sannolikt regnvattenflöde beräknas på orten för varaktighet 10 minuter och frekvensen en gång på fem år. För arealer under 10 000 m² kan värdet 0,013 l/s m² godtas.” (VAKIN.se hämtat 2016-09-06).

Dagvattenavgift och möjligheten att få reduktion av den infördes fr.o.m. 2009-07-01. Dagvattenavgiften fasades in under ett par år, man började med en täckningsgrad på 85 % och var i fas med 2012 års taxa. Priset för en enhet à 1 200 m² var till att börja med (2009) 750 kr och är idag 1 049 kr. Det 20-tal fastighetsägare som skulle drabbas av en extremt stor avgiftshöjning fick en dispens med lägre avgiftshöjning under första 1,5 åren innan infasning till ordinarie taxa skedde, så att de skulle få tid för att anlägga fördröjningsanordning om de önskade det, men ingen av de fastighetsägarna gjorde det. Däremot har en del andra fastighetsägare gjort det, men inte i den utsträckning UMEVA hoppats på. Upprättade fördröjningsanordningar inne på fastighetsmark mellan 2009 och 2014 är 14 fördröjningsmagasin, åtta slutna magasin typ ”tub” (varav tre var krav på fördröjning från UMEVA) och sex öppna diken (varav två var krav på fördröjning från UMEVA). Av de 14 fördröjningsmagasinen har således 36 % byggts utifrån krav medan 64 % är frivilligt byggda av fastighetsägaren tack vare reducerad bruksavgift. Efter 2014 har takten ökat, antalet fördröjningsanordningar har fördubblats. Majoriteten har tillkommit i nyproduktion. (Conny Persson, VAKIN, personlig kommunikation, 2016-08-30).

11.2 Exempel Växjö

Växjö VA-taxa innehåller reduceringsregler för att uppmuntra fastighetsägare och APH att bidra till hållbar dagvattenhantering.

Tabell 11.2 Avgift för dag- och dränvatten för fastighetsägare, utan och med moms, utdrag ur §14.1 Växjö VA-taxa 2016.

c) En schablonavgift per år för dag- och dräneringsvattenavledning, Df från, småhusavgift	492,80 kr	616,00 kr
En avgift per år och per påbörjat 100-tal m ² hårdgjord yta för dag- och dräneringsvattenavledning, Df från övriga fastigheter ¹	250,00 kr	312,50 kr
d) En schablonavgift per år för dagvattenavlopp från allmän platsmark för småhusfastigheter, Dagvatten gata, Dg	292,00 kr	365,00 kr
En avgift per år och per varje påbörjat 100-tal m ² tomtyta för dagvattenavlopp från allmän platsmark för övriga fastigheter, Dagvatten gata, Dg ²	35,00 kr	44,00 kr

¹ För övriga fastigheter med en tomtyta som är mindre än 2 000 m² har den hårdgjorda ytan antagits utgöra 50 % av tomtytan. Övriga fastigheter större än 2 000 m² betalar för uppmätt hårdgjord yta, som inventerats utifrån flygbilder.

² Avgift utgår upp till en tomtyta om 6 000 m².

I §14.2 i Växjö VA-taxa beskrivs reduceringsreglerna för Df-avgift (14.1 c) enligt följande.

”Avgift enligt 14.1 c) reduceras med 100 % om fastigheten saknar förbindelsepunkt för dagvatten eller annan av huvudmannen anordnad avledning och eventuellt dräneringsvatten tas omhand inom fastigheten. Förutsättningar för sådan reduktion framgår av bilaga 1 till denna taxa. Avgift enligt 14.1 c) reduceras med 90 % för fastighet med upprättad förbindelsepunkt för Df, om fastighetsägare ordnar avrinning och avledning av dagvatten och dräneringsvatten inom den egna tomten utan att belasta det allmänna avloppssystemet. Anläggningen ska godkännas av huvudmannen. Ansökan om reduktion ska skriftligen göras till huvudmannen. Förutsättningar för sådan reduktion framgår av bilaga 1 till denna taxa.

För andra fastigheter än småhusfastigheter gäller att avgift enligt 14.1 c) kan reduceras med 25, 50 eller 75 % om fastighetsägare inom sin fastighet vidtagit anpassningsåtgärd som minskar belastningen på den allmänna avloppsanläggningen och som godkänts av huvudmannen. Ansökan om reduktion ska skriftligen göras till huvudmannen. Förutsättningar för sådan reduktion framgår av bilaga 1 till denna taxa.

Om fastighetsägare till sådan fastighet som inte utgör småhusfastighet kan visa att mer än 20 % av den hårdgjorda ytan infiltreras inom fastigheten utan att vid dimensionerande regn (390 l/s Ha), på något vis belasta det allmänna dagvattenssystemet, kan huvudmannen efter skriftlig ansökan avtala om att reducera den avgiftsgrundande ytan i motsvarande grad. Dock gäller enligt ovan att fastighet med upprättad förbindelsepunkt för dagvatten inte i något fall kan få större reduktion av avgiften än 90 %.”

I bilaga till VA-taxan beskrivs närmare kriterierna för att få reduktion med 100, 90, 75, 50 eller 25 %. För exempelvis 100 % och 90 % reduktion av Df-avgiften krävs följande:

”100% reduktion

Ingen dagvattensservis eller annan förbindelsepunkt för dagvatten finns upprättad och ingen del av hårdgjord yta har avrinning till gatumark, som avvattnas via allmänt dagvattenssystem.

90% reduktion

Dagvattensservis eller annan förbindelsepunkt för dagvatten finns upprättad men inget dagvatten avleds från fastigheten och ingen del av hårdgjord yta har avrinning till gatumark, som avvattnas via dagvattenssystem. Husgrundsdränering får vara ansluten till dagvattensservis. ”

I §15 framgår avgift för APH samt att motsvarande reduceringsregler som gäller för fastighetsägare även gäller APH. Det står:

”§ 15 Den som ansvarar för att allmän platsmark ställs i ordning och underhålls skall erlägga bruksavgift. Avgift utgår med 2,50 kr utan moms (3,125 kr med moms) per m² hårdgjord allmän platsmark för bortledning av dagvatten.

Har den som svarar för allmän platsmark vidtagit anpassningsåtgärd som minskar belastningen på den allmänna avloppsanläggningen och som god-

känts av huvudmannen erhålls reduktion av avgiften efter avtal med huvudmannen enligt principerna i 14.2.”

Dagvattenbruksavgift och möjligheten att få reduktion av den infördes fr.o.m. 2013-01-01. Det innebar en stor avgiftshöjning för en del fastighetsägare som har stora hårdgjorda ytor. Dagvattenavgiften fasades in under tre år, med 1/3 första året, 2/3 andra året och full verkan fr.o.m. tredje året. Arbetet riktat mot fastighetsägarna har delats upp så att det riktades mot de största fastigheterna första året och mot en mellanstorlek andra året. Alla fick information om möjligheten att ansöka om reducerad avgift, men relativt få ansökte första året. Reduktionsreglerna i taxan har inneburit att ett antal fastighetsägare har genomfört anpassningsåtgärder för hållbar dagvattenhantering, men inte i den utsträckning Växjö kommun hade hoppats på. Omkring 200 villaägare och ett 60-tal övriga fastighetsägare har vidtagit åtgärder och fått reducerad bruksavgift (Rolf Bengtsson, Växjö kommun, personlig kommunikation, 2016-09-19).

11.3 Exempel Härryda

Härryda kommun har en bruksavgift för dagvatten som är differentierad och utgår från dagvattensservisens diameter. Bruksavgiften är lägre för fastigheter som har ordnat en LOD-anläggning på fastigheten och har kopplat den med ett bräddrör till VA-huvudmannens anläggning.

Kommunens gatuförvaltning erlägger avgift för kommunens gator enligt samma tabell som ”Annan fastighet”.

Dagvattenavgiften infördes i ”skarpt läge” fr.o.m. 2009-01-01. Innan dess utreddes vilka abonnenter som har dagvattenavlopp genom en GIS-analys där ledningsregistret (koordinater) kopplades ihop med fastighetsdata i kundregistret. Man hade i de flesta fall redan uppgift om servisdimension i ledningsregistret, annars tog man reda på detta eller för villor använde schablon 110 mm. Man skapade och la in de nya taxorna i kundregistret under 2008, med priset 0 kr för alla. Därefter gjordes en kontroll av detta genom att på den VA-faktura som skickades ut i mitten av 2008 stod det ”dagvattenavgift 0 kr” för de fastigheter som man kommit fram till skulle ha dagvattenavlopp. Fastighetsägarna fick samtidigt information om den nya avgiften och ombads höra av sig om de inte trodde att de hade dagvattenavlopp eller ansåg att de skulle ha reducerad avgift. Det var ett antal fastighetsägare som hörde av sig men inte fler än att det var hanterbart.

En av kommunen upphandlad opartisk entreprenör åkte ut och kontrollerade anslutning med TV-inspektion och genom att spola färgat vatten hos de som hörde av sig, de fann på så vis en hel del felkopplat dagvatten som gick till spill. Härryda kommun införde redan 2001 ett bidrag på 10 000 kr (dock max 75 % av verifierad kostnad) för fastighetsägare som kopplar om felkopplat dagvatten, vilket varit mycket lyckat. Helhetsbedömningen är att man är väldigt nöjda med upplägget på dagvattenavgiften och arbetet för att ta fram den (Jessica Stenhoff, Härryda kommun, personlig kommunikation, 2016-09-21).

Tabell 11.3 Utdrag ur VA-taxa för Härryda kommun 2016

1.7 Dagvatten bostadsfastighet

Utöver avgift enligt 1.1-1.3, 1.5-1.6 tillkommer avgift för dagvattenavledning från bostadsfastighet. Avgift för bortledning av dagvatten per röranslutning, dimension och år.

Rördimension	Taxa	Avgift dagvatten, kr	
		exkl. moms	inkl. moms
-110 mm	700	316	395
LOD-Makadam-bräddrör 110 mm	701	64	80
111-160 mm	702	595	74
LOD-Makadam-bräddrör 160 mm	703	116	145
161-225 mm	704	1 336	1 670
226-300 mm	706	2 412	3 015
301-400 mm	708	4 292	5 365
401-500 mm	709	6 708	8 385
501-600 mm	710	9 668	12 085
601-800 mm	711	17 180	21 475

2.5 Dagvatten annan fastighet

Utöver avgift enligt 2.1-2.4 tillkommer avgift för dagvattenavledning från annan fastighet. Avgift för bortledning av dagvatten per röranslutning, dimension och år.

Rördimension	Taxa	Avgift dagvatten, kr	
		exkl. moms	inkl. moms
-110 mm	714	508	635
LOD-Makadam-bräddrör 110 mm	715	100	125
111-160 mm	716	944	1 180
LOD-Makadam-bräddrör 160 mm	717	188	235
161-225 mm	718	2 148	2 685
226-300 mm	719	3 880	4 850
301-400 mm	720	6 904	8 630
401-500 mm	721	10 784	13 480
501-600 mm	722	15 532	19 415
601-800 mm	723	27 612	34 515

11.4 Erfarenheter

Deltagarna i projektets referensgrupp och andra kommuner som intervjuats har beskrivit arbetet med att ta fram och administrera VA-taxor med dagvattenavgift, varav en del taxor även innehöll reducerad avgift för hållbar dagvattenhantering, samt de utmaningar det arbetet medfört.

Det första man behöver göra är att ta fram fördelningsnycklar och anpassa kontoplanen så att man får kunskap om vad dagvattnet kostar, vilket medför en del utmaningar för exempelvis kapitalkostnader när man saknar underlag att utgå från eftersom avlopp inte tidigare varit uppdelat på spill- och dagvatten i anläggningsregister och dylikt.

De flesta kommuner beskrev att det var ett tidskrävande arbete att få ordning på sina kundregister och anpassa såväl kundregister som debiteringssystem för en ny typ av avgift som inte tidigare debiterats. Inventering av dagvattengenererande ytor är också ett tidskrävande arbete. Man tipsar om att bilda en projektgrupp och driva arbetet i projektform samt anlita konsulter för delar av arbetet.

Det framfördes att en sak som är viktig att beakta är det blir en stor förändring i avgiftsfördelning mellan fast / rörlig avgift när man inför dagvattenavgift, som ju till sin karaktär helt och hållet är fast. Man måste ta ställning till vilken fördelning man vill ha på fast/rörligt, dels för VA-verksamhetens intäkter, dels för kundens avgift. I många fall har ju stor del av dagvattenkostnaderna tidigare finansierats via den rörliga avloppsavgiften, vilket innebär att storförbrukare av dricksvatten också betalat mycket för dagvatten, och det är ju inte säkert att dessa kunder avleder mycket dagvatten. Balansen ändras, och det är ju meningen, men sådant kan vara svårt att kommunicera och hantera.

Någon ger rådet att undvika detaljerade uppdelningar i taxan typ $Df_{drän}$ och Df_{dag} . Varje parameter som man prissätter måste man ha koll på ute i verkligheten, hos varje kund. Information ska också finnas digital och föras in i debiteringssystemet. Har man bara en avloppsavgift innan, är det ett stort steg bara att få med sig Df för alla fastigheter. Uppgifterna ska ju också ajourhållas, och det hyfsat regelbundet eftersom det handlar om brukningsavgift som betalas två ggr/år eller oftare. Taxans detaljeringsgrad måste matcha vilken noggrannhet man klarar av att hantera i anslutningsregister och debiteringssystem.

Erfarenheten från Umeå och Växjö, vilka båda har en taxa med reducerad brukningsavgift för den som gjort anpassningsåtgärder för hållbar dagvattenhantering, är att visserligen har det tagit en hel del tid att ta fram taxan och ajourhålla kundregistret, men det är hanterligt. Kunderna fick mycket information om dagvattenavgiften när den infördes och förutsättningarna för reduktion. Man beförde att många samtidigt då i början skulle komma att ansöka om reduktion, men det blev inte så, utan ansökningarna har droppat in sedan dess då och då i en takt som är fullt hanterlig. Förhoppningen har varit att fler ansökningar skulle komma in än vad det blev, så funderingar finns på att göra mer när det gäller att kommunicera ut budskapet om hur de avgiftsskyldiga kan bidra till hållbar dagvattenhantering och få reducerad avgift.

12 Förslag på sätt att utveckla VA-taxan så att den stödjer hållbar dagvattenhantering

Man bör vara medveten om att det är förenat med en hel del svårigheter att använda VA-taxan som styrinstrument för att nå en mer hållbar dagvattenhantering. Sannolikt är det effektivare och mer framgångsrikt att använda en eller flera av de andra metoder som står till buds, såsom att skapa dagvattenhanteringsplan och grupper som jobbar över förvaltningsgränserna, styra via detaljplanebeslut, ställa krav vid bygglovgivning o.s.v. Å andra sidan är det förstås inget som hindrar att man jobbar på flera plan samtidigt med en kombination av metoder och styrinstrument, där VA-taxan kan vara ett av dem.

Om man bestämmer sig för att utforma VA-taxan så att den innehåller incitament som uppmuntrar de avgiftsskyldiga att minska belastningen med dagvatten på den allmänna anläggningen så är det flera olika saker man behöver tänka på och överväga.

För att uppfylla lagkrav om likabehandling är det viktigt att ha likvärdiga regler för APH och fastighetsägare, liksom för fastighetsägare sinsemellan. Finns bestämmelser i taxan om reducerad avgift för fastighetsägare som gjort anpassningsåtgärder och därigenom minskat belastningen på den allmänna anläggningen bör det finnas någon motsvarande bestämmelse även för APH. En fastighetsägare som har byggt ett fördröjningsmagasin p.g.a. ett krav i bygglov / detaljplan, ska ha samma rätt till reduktion som den som frivilligt byggt detta, om det finns en reduktionsregel i taxan.

Ett gott råd är att fokusera tidsmässigt på APH och ägare av större fastigheter och använda mer tidseffektiva metoder för att hantera den stora massan av ägare av mindre fastigheter. Enligt likabehandlingsprincipen ska alla informeras om möjligheten till t.ex. avgiftsreduktion och kunna ta del av generell information, men därutöver kan med fördel ytterligare insatser göras genom riktad information till och dialog med APH och större fastighetsägare. Många kommuner har löst det med någon form av självdeklaration, där fastighetsägarna själva ska bedöma om man tror sig ha rätt till reducerad dagvattenavgift, eller avgiftsbefrielse, och i de fallen höra av sig till VA-huvudmannen.

Om man väljer reduktionsregel, är det bra att fastställa en policy eller rutinbeskrivning med tydliga kriterier för vad som krävs för att få reduktion, att publicera kriteriedokumentet på webben samt göra särskilda insatser för att kommunicera dem till APH, större fastighetsägare och leverantörer / konsulter. Kriterierna kan också med fördel ingå som en bilaga i själva VA-taxan, se exempelvis Växjö's VA-taxa.

Här har tagits fram ett förslag på bruksavgift med reduktionsregler för att ge APH och fastighetsägare incitament att minska belastningen på den allmänna anläggningen. Förslaget är inspirerat av hur flera olika kommuner utformat sin VA-taxa, bl.a. Borlänge och Växjö, men är en något förenklad konstruktion jämfört med dessa.

Motivet för det här förslaget är att uppmuntra fastighetsägare och APH att fördröja och minska framför allt toppflödena av dagvatten som behöver ledas bort genom den allmänna anläggningen.

Förslag på bruksavgift med reduktionsregel på tre nivåer:

1. Snabb avledning via hårda ytor, brunnar och rör direkt till den allmänna anläggningen: Full Df- respektive APH-avgift.
- 2a) Fastighetsägaren tar om hand allt dagvatten inom sin fastighet men nyttjar allmän dagvattentjänst för bräddvatten från sin lokala dagvattenhanteringsanläggning och/eller dränvatten från t.ex. husgrund: Reducerad avgift, förslagsvis 15 % av full avgift för Df.
- 2b) Trög avledning från väg genom ordinärt vägdike eller annan anordning som fördröjer och begränsar utflödet till den allmänna anläggningen i motsvarande grad: Reducerad avgift, förslagsvis 15 % av full avgift för motsvarande yta för APH.
3. Fastighetsägaren resp. väghållaren tar om hand allt dag- och dränvatten inom sin fastighet resp. vägområdet: Ingen avgift för Df resp. APH.

I stället för 2a och 2b skulle man alternativt kunna ha exempelvis följande beskrivning av nivå 2:

2. Trög avledning genom att fastighetsägaren eller APH fördröjer och hanterar lokalt de första 15 mm av varje regntillfälle: Reducerad avgift, förslagsvis 15 % av full avgift för motsvarande yta, för Df resp. APH.

På nivå 3 saknas avgiftsskyldighet eftersom behovsrekvisitet enligt LAV § 24 (Df) respektive § 27 (APH) inte är uppfyllt. Nivå 3 är därför egentligen inte nödvändig att ha med i taxan, då den är underförstådd utifrån lagstiftningen, men har tagits med här för att göra det lättare för läsaren att förstå detta vid läsning av taxan.

Exempel på annan fördröjningsanordning som begränsar utflödet i nivå 2b skulle kunna vara strypplåt med två öppningar à 10 cm² på rännstensbrunn, enligt beskrivning av Berggreen-Clausen (2011).

Förslagen på reducering för nivå 2 är inte "huggna i sten", andra värden kan givetvis övervägas. I stora drag har förslagen tagit fram utifrån aktuella VA-taxor i Borlänge och Växjö, från P110 del 1 (Svenskt Vatten, 2016) samt med vägledning av resultat erhållna vid användning av strypplåt på rännstensbrunnar (Berggreen-Clausen 2011) och teoretiska beräkningar av dimensionerande flöde för avrinning från vägyta enligt Trafikverkets avvattnings tekniska råd (Trafikverket 2014). Sistnämnda beskrivs närmare i avsnitt 10.1 i denna rapport.

Om man vill ha incitament inbyggt i själva avgiftskonstruktionen i form av differentierad bruksavgift för vägar med olika trafikmängd, vilket är kopplat till föroreningsgrad, kan det vara intressant att titta på Borlänges modell, se vidare avsnitt 6.2.1. Den modellen uppmuntrar dels att vägdiken ordnas framför direktavvattningsgator, när det går, dels att differentierad avgift utifrån trafikbelastning har konstruerats på ett sådant sätt att modellen har accepterats av väghållare.

13 Diskussion

13.1 Vad är nödvändiga kostnader för dagvattentjänster?

I vattentjänstlagens proposition (2005/06:78) beskrivs på sidorna 86-88 vad som menas med nödvändiga kostnader för VA-tjänster. Det står bl.a.

”I förarbetena till VA-lagen gavs en del exempel på kostnader som i lagens mening kunde anses nödvändiga, såsom skälig ersättning för lämnade tjänster och förmåner, internhyror eller andra utgifter för intern service och olika slags administrationskostnader. Någon avgift för upplåtelse av kommunal mark för ledningsdragnings borde däremot inte komma i fråga när kommunen hade förvärvat marken genom avtal med en markexploatör eller fått ersättning enligt bestämmelserna i byggnadslagen, numera plan- och bygglagen. Ersättning kunde dock utgå om gatuunderhållet fördröjades av förekommande brunnar och liknande”.

I de kommuner som studerats lite djupare i det här projektet har VA-huvudmannen i stort sett samtliga fall beräknat och kunnat visa vilka kostnader man har för dagvatten totalt sett, men ingen har visat vilken kostnad man har för just ändamålet Dg. Förutom att kontoplanen normalt är upplagd så att man kan bokföra direkta kostnader för dagvattentjänster D, har man även en del kostnader som bokförs gemensamt för flera ändamål och då använder man sig av mer eller mindre komplicerade beräkningsmallar för att fördela kostnaden på olika ändamål. I de enklaste fallen har man använt sig av en eller flera av följande tre fördelningsnycklar:

- Fördelningsnyckel – andelen D av gemensamma V+S+D kostnader
- Fördelningsnyckel – andelen D av gemensamma avloppskostnader (S+D)
- Fördelningsnyckel – andelen D av spillvattenhanteringskostnaden, d.v.s. av särkostnader för det spillvattenförande systemet (spillvattenförande ledningar och anläggningar inkl. kombinerade ledningar som avleder både spill-, dag- och dränvatten)

Att enbart redovisa totalkostnad D för dagvattentjänster (alltså Df+Dg) räcker dock inte för att uppfylla LAV §30, utan VA-huvudmannen måste kunna redovisa särkostnaden för just ändamålet Dg. Som ett minimum torde en eller flera av följande fyra fördelningsnycklar behöva bestämmas.

- Fördelningsnyckel – vilken andel är Dg av dag- och dränvattenhanteringskostnaden?
- Fördelningsnyckel – vilken andel är Dg av spillvattenhanteringskostnaden?
- Fördelningsnyckel – vilken andel är Dg av gemensamma avloppskostnader (S+D)?
- Fördelningsnyckel – vilken andel är Dg av gemensamma V+S+D kostnader?

Slutligen, om man väljer en fördelningsmodell liknande Borlänge (se avsnitt 6.2.1) så behöver man även kunna redovisa särkostnad för dagvattenhanteringsanläggningar som särskilt finns för att behandla vatten från gator.

13.2 Förslag på fördelningsnycklar för att kunna redovisa kostnad Dg

Här finns ett förslag på hur man kan komma fram till lämpliga fördelningsnycklar för att kunna redovisa kostnaden för Dg. Förslaget baseras på att man utifrån bokföringen kan erhålla följande fyra årliga beloppssummor och därför kan behöva ta fram fyra fördelningsnycklar i form av ett andelstal för Dg för vardera av de fyra beloppssummorna:

- Totalt direkta dag- och dränvattenhanteringskostnader (direkt bokförda)
- Spillvattenhanteringskostnader (när det finns kombinerade ledningar)
- Gemensamma avloppskostnader (S+D)
- Gemensamma V+S+D kostnader

Det är inte säkert att alla fyra fördelningsnycklarna behövs, det beror på de specifika förhållandena hos varje VA-huvudman. Om man exempelvis har lagt upp kontoplanen så att det inte finns några gemensamma avloppskostnader (S+D) som behöver fördelas så förenklas det hela för då behöver man inte ta fram just den fördelningsnyckeln. Om det inte finns några kombinerade ledningar för spill- och dagvatten och inga gator är kopplade till spillvattenhanteringen, så behöver ingen fördelningsnyckel "Dg som andel av spillvattenhanteringskostnaden" tas fram.

Om spillvattenhanteringen även skulle omfatta Df spelar det ingen roll. Eftersom ändamålet Df ingår i samma "plånbok" som ändamålet S så finns inget krav utifrån lagstiftningen att man behöver skilja på kostnader för S och Df. Ur planerings- och uppföljningssynpunkt är det dock en fördel om man i internredovisningen skiljer på kostnader S och Df, men här ges inget förslag på en sådan fördelningsnyckel.

I många fall torde alla fyra fördelningsnycklarna behöva bestämmas i form av fyra olika andelstal. Nedan diskuteras olika sätt att ta fram dessa fördelningsnycklar (andelstal).

13.2.1 Fördelningsnyckel - andel Dg av dag- och dränvattenhanteringskostnaden

Ingen av de kommuner som undersökts i det här projektet har särredovisat kostnaden för Dg och har följaktligen heller inte haft någon fördelningsnyckel för att dela upp dagvattenkostnader på Df och Dg.

Nästan alla kommuner som har avgift för APH i taxan har dock bestämt en fördelningsnyckel för att dela upp totala avgiftsuttaget för dagvattentjänster i Df och Dg. Vanligtvis baseras den på ungefärlig totalt hårda ytor inom kvartersmark i förhållande till hårdgjord yta på gatumark. Exempel på sådana fördelningsnycklar finns i avsnitt 6.2.

Här föreslås att samma fördelningsnyckel används för att dela upp direkta dagvattenkostnader på Df och Dg som används för att dela upp det totala avgiftsuttaget av dagvattenavgifter. Det härigenom framtagna andelstalet för Dg (betecknas a_{Dg} nedan) kommer även till användning för att ta fram de tre övriga fördelningsnycklarna.

13.2.2 Fördelningsnyckel - andel Dg av spillvattenhanteringskostnaden

Kommunerna gör väldigt olika när det gäller spillvattenhanteringskostnaden. Många särredovisar spill- och dagvattentjänster var för sig och räknar överhuvudtaget inte med att någon viss andel av spillvattenhanteringskostnaden skulle utgöra underlag för beräkning av kostnad för dagvattentjänster, vilket förmodligen är det enklaste och är ett sätt som APH har lättast acceptera. Ett flertal kommuner har dock valt att fördela en viss andel av kostnaden för spillvattenhantering på dagvattentjänster, men man har valt olika sätt att beräkna andelstalet. Anledningen att man vill göra så är att en viss del av kundernas dag- och dränvatten hanteras via VA-huvudmannens spillvattenförande system och bokförs därmed som spillvattenkostnad.

Många kommuner utgår vid beräkningen av andelstalet från hur stort tillskottet av vatten är i det spillvattenförande systemet mellan kunderna och reningsverket för spillvatten. Tillskottsflödet är enkelt att beräkna från mätta värden, nämligen som skillnad mellan uppmätt totalt avloppsflöde som kommer in i reningsverket och totalt såld vattenmängd uppmätt hos alla kunder. Detta sätt att bestämma andelstalet medför dock flera problem. Ett litet, men överkomligt, problem är att avloppsflödena som kommer in i reningsverken varierar mycket från år till år, bl.a. beroende på vilka nederbördsförhållanden det varit. Problemet kan överkommas genom att räkna med medelvärden över flera år tillbaka, vilket de flesta kommuner gör.

Ett större problem är att det är svårt att avgöra hur stor del av tillskottsvattnet som utgörs av dagvatten från gator, vilket VA-huvudmannen behöver veta för att kunna bestämma en skälig och rättvis avgift för Dg som inte riskerar att ifrågasättas av väghållarna, som ju enbart nyttjar Dg-tjänsten. Väghållarna kommer att fråga sig om andelstalet står i rimlig proportion till den nytta Dg-kunderna har av VA-huvudmannens spillvattenhantering. Onekligen är det så att när det finns gator som är kopplade via en kombinerad ledning till VA-huvudmannens spillvattensystem, så har dessa gator nytta av spillvattensystemet. För att kunna beräkna ett skäligt andelstal för Dg är det nog ofrånkomligt att VA-huvudmannen måste skaffa sig kunskap om storleksordningen hur stor gatuyta som är kopplad till kombinerad ledning, det jobbet behöver alltid göras såvida inte den gatuytan förmodas vara så liten att den kan negligeras, och då känns det som en onödig komplicerad omväg att blanda in tillskottsvatten i beräkningarna.

Vårt förslag är ett innovativt och oprövat sätt att beräkna andelstalet, som baseras på andelen gatuyta som är kopplad till kombinerad ledning. Vi tänker att man bör kunna beräkna kostnaden för bortledning av vatten från gator kopplade till kombinerad ledning genom att ställa sig frågan: Om vi inte hade haft några kombinerade ledningar alls utan hade haft duplikatsystem i alla områden, vilken kostnad hade vi då haft för bortledning av vatten från de gator som idag är kopplade till kombinerad ledning? Rimligtvis kan man anta att den kostnaden per m² gatuyta är lika stor som man har idag i områden med duplikatsystem.

Förslaget utgår från att man känner till kostnaderna (K_{D_d}) för bortledning av dag- och dränvatten från områden med duplikatsystem samt total gatuyta dels i områden med duplikatsystem (G_d) och dels gatuyta som är

kopplad till kombinerad ledning (G_k). Därmed kan man beräkna en kostnad per m^2 gata i områden med duplikatsystem och om den m^2 -kostnaden multipliceras med gatuyta kopplad till kombinerad ledning så erhålls en uppskattning av kostnaden för bortledning av vatten från gator kopplade till kombinerad ledning. Den kostnaden bokförs idag som en kostnad för spillvattenhantering. Om den kostnaden divideras med spillvattenhantlingskostnaden så erhålls andelstalet D_g som andel av spillvattenhantlingskostnaden. Det andelstalet betecknas $a_{Dg/S}$ nedan.

Först beräknar man kostnaden för bortledning av dagvatten från alla gator i områden med duplikatsystem med formeln $a_{Dg} \cdot K_{Dd}$. Andelstalet a_{Dg} se ovan. Sedan beräknas kostnad per m^2 gata med formeln $(a_{Dg} \cdot K_{Dd} / G_d)$ och därefter uppskattas kostnad för bortledning av vatten från gator kopplade till kombinerad ledning med formeln $(a_{Dg} \cdot K_{Dd} / G_d) \cdot G_k$. Denna beräkningssekvens kan slås ihop så att andelstalet $(a_{Dg/S})$ D_g som andel av spillvattenhantlingskostnaden beräknas med följande formel:

$$a_{Dg/S} = \frac{a_{Dg} \cdot K_{Dd} \cdot G_k}{G_d \cdot \text{spillvattenhantlingskostnaden}}$$

Kvoten mellan gatuytorna G_k / G_d torde i de flesta kommuner vara relativt stabilt och bara ändras långsamt över tid i takt med utbyggnad av duplikatsystem. Andelstalet torde därför behöva revideras efter några år, men knappast varje år.

13.2.3 Fördelningsnyckel - andel D_g av gemensamma avloppskostnader (S+D)

Många kommuner har poster i bokföringen som benämns "avlopp" eller dylikt och som alltså rör kostnader som är gemensamma för ändamålen S och D. Framför allt rör det sig om kapitalkostnader för ledningar i anläggningsregistret, vilka åtminstone förr i tiden bokfördes som avlopp utan att särskilja om det var S eller D. Ett enkelt sätt att dela upp sådana gemensamma avloppskostnader i S och D är att fördela efter ledningslängd S resp. D, vilket många kommuner gör för att kunna beräkna kostnad för dagvatten ($D_f + D_g$). Dagvattenkostnaden delas därefter lämpligtvis upp i D_f och D_g enligt samma princip som beskrevs ovan i avsnitt 13.2.1.

13.2.4 Fördelningsnyckel - andel D_g av gemensamma V+S+D kostnader

I stort sett alla kommuner har poster i bokföringen som omfattar kostnader som är gemensamma för hela VA-verksamheten, d.v.s. samtliga ändamål V, S, D_f och D_g . Exempel på detta är kostnader för gemensam administration. Många kommuner har sedan tidigare etablerade fördelningsnycklar för att fördela gemensamma kostnader på ändamålen V, S, D_f och D_g , eller V, S och D. I samband med att man gör en större taxeöversyn är det lämpligt att se över dessa fördelningsnycklar och vid behov revidera dem så att fördelningen är rimlig utifrån vilken nytta av VA-tjänster som kunderna har för olika ändamål. Har man en fördelningsnyckel för D behöver den delas upp på D_f och D_g , lämpligtvis enligt samma princip som beskrevs ovan i avsnitt 13.2.1.

Svenskt Vattens publikation P97, "Ekonomisk redovisning för VA-branschen" (Svenskt Vatten 2007) finns vägledning om hur man kan göra fördelning av central administration och liknande funktioner, men publikationen handlar om hur stor del VA-verksamheten ska bära av kostnaden för funktioner som inte enbart arbetar med vatten och avlopp och ger inte direkt vägledning när det gäller fördelning av kostnader inom VA-verksamheten mellan de olika ändamålen.

13.3 Avgiftsskyldighet för skogsmark och parkmark?

Generellt är det svårt att se att skogsmark och bevuxna grönytor, inklusive anlagda grönytor inom fastigheter och parkmark, har ett behov av bortledning av dag- och dränvatten för att skydda människors hälsa eller miljön, vilket är en förutsättning för att markytan ska vara avgiftspliktig. Snarare är det tvärtom så att träd och annan växtlighet på skogs- och grönytor är positiva ur vattenhanteringssynpunkt och bidrar med ekosystemtjänster genom att suga upp vatten och näring samt utjämna och omhänderta vattenflöden från uppströms liggande bebyggelse så att utflödet kommer att mer eller mindre efterlikna ett naturflöde.

Naturliga vattenflöden är inte avgiftspliktiga. Dagvatten (ytvatten) som avrinner från opåverkad skogsmark och bevuxna grönytor torde likna ett naturflöde åtminstone när det gäller kvantitet och flödesbild (toppar och dalar). I många fall torde dagvattnet även kvalitativt efterlikna naturflöden, men skulle kunna vara påverkat av markanvändningen, exempelvis grönytor som gödslas eller bearbetas. Om VA-huvudmannen tillhandahåller rening av näringsämnen torde gödslad mark kunna vara avgiftspliktig. Avrinningen från skogsmark som har dikats är också annorlunda än från opåverkad skogsmark, både vad gäller kvalitet och flödesbild. Skogsmark som dikats och som ligger inom verksamhetsområdet för dagvattentjänster skulle därför kunna vara avgiftspliktig, men inte opåverkad skogsmark.

Inom parkmark är det framför allt anläggandet av hårda ytor, såsom gång- och cykelvägar eller plattsatta ytor, som kan tänkas ändra dagvattenflödet så att det inte längre liknar det naturliga flödet. Å andra sidan finns i allmänhet goda möjligheter att omhänderta avrunnet dagvatten från de hårda ytorna på näraliggande grönytor inom parkmarken och då finns inget behov av VA-huvudmannens dagvattentjänster. Det är enbart de hårda ytor som direktavvattnas via brunnar och rör som leds till den allmänna VA-anläggningen som är avgiftspliktiga, exempelvis brunnar som ligger i själva vägbanan eller strax intill den.

13.4 Vad betyder valet av modell för fördelning mellan avgiftsskyldiga?

Man kan fråga sig hur stor skillnaden i utfall blir beroende på vilken modell man väljer. En jämförelse görs här av utfallet med tre olika modeller:

- Alla ytor (oavsett hård eller grön) värderas lika
- Endast hårda ytor räknas med (alla gröna ytor betraktas som ej avgiftspliktiga)
- Modell baserad på reducerad yta, som är verklig yta * avrinningsfaktor. Avrinningsfaktorn (koefficienten) är 0,85 för fastighet Df (tak + asfalt), 0,8 för gata och 0,1 för grönyta.

Här illustreras det genom ett räkneexempel för en fiktiv kommun som har en markfördelning för olika kategorier avgiftsskyldiga enligt tabell 13.1.

Tabell 13.1 Ingångsvärden fördelning av olika slags markytor.

Kategori	Typ av yta	Verkl. yta ha	Hård + grön yta, ha	Alla ytor lika, %	Endast hårda ytor, ha	Endast hårda ytor, %	Avrinn. faktor	Hå+Gr avrinn. faktor	Reduc. yta, ha	% av red. yta	Hård + grön, red. yta
F.äg. Df	Hård	200	670	67 %	200	59 %	0,85	0,32	170	49 %	63 %
F.äg. Df	Grön	470					0,1		47	14 %	
F.äg. Dlg	Hård	80	200	20 %	80	24 %	0,8	0,38	64	18 %	22 %
F.äg. Dlg	Grön	120					0,1		12	3 %	
Kom.aph.	Hård	40	100	10 %	40	12 %	0,8	0,38	32	9 %	11 %
Kom.aph.	Grön	60					0,1		6	2 %	
TrV aph	Hård	17	30	3 %	17	5 %	0,8	0,50	13,7	4 %	4 %
TrV aph	Grön	13					0,1		1,3	0,4 %	
Summa ha		1 000	1 000		337				346		
mnr m ²		10			3,37				3,46		

Total kostnad för dagvattenhantering i den fiktiva kommunen är 10 miljoner kronor per år.

Tabell 13.2 Utfall när kostnaden fördelats utifrån de tre modellerna.

Kategori	Typ av yta	Verkl. yta ha	Alla ytor lika, %	Alla ytor lika, mkr	Alla ytor lika, kr/m ²	Endast hårda ytor, %	Endast hårda ytor, mkr	Endast hårda, avgift kr/m ²	Reduc. yta, % fördeln.	Reduc. yta, mkr fördeln.	Reduc. modell, kr/m ² verklig
F.äg. Df	Hård	200	67 %	6,70	1,00	59 %	5,93	2,97	63 %	6,27	0,94
F.äg. Df	Grön	470									
F.äg. Dlg	Hård	80	20 %	2,00	1,00	24 %	2,37	2,97	22 %	2,20	1,10
F.äg. Dlg	Grön	120									
Kom.aph.	Hård	40	10 %	1,00	1,00	12 %	1,19	2,97	11 %	1,10	1,10
Kom.aph.	Grön	60									
TrV aph	Hård	17	3 %	0,30	1,00	5 %	0,50	2,95	4 %	0,43	1,44
TrV aph	Grön	13									
Summa		1 000	100 %	10,00		100 %	10,00		100 %	10,00	

Notera att priset per m² blir väldigt olika beroende på vilken modell som väljs, t.ex. 1 kr/m² alla ytor lika, knappt 3 kr/m² om endast hård yta räknas, 0,94 – 1,44 kr/m² med reduceringsmodellen. Däremot varierar beloppet per år som en viss kund ska betala i mindre grad beroende på modell, eftersom den avgiftsgrundande ytan är väsentligt mindre när endast hårda ytor räknas jämfört med de två andra modellerna. Kommunala APH ska exempelvis erlägga 1,00, 1,19 resp. 1,10 mkr med de tre modellerna (se tabell 13.2).

Nästa tabell visar vilken fördelning som erhålls inom kategorin fastighetsägare. Priset per lägenhet baseras på att det finns 20 000 lägenheter som nyttjar dagvattentjänster (både Df och Dlg).

Tabell 13.3 Beräknad dagvattenavgift för fastighetsägare, kr per lägenhet (lgh).

Kategori	Typ av yta	Verkl. yta ha	Alla ytor lika, %	Alla ytor lika, mkr	Alla ytor lika, kr/lgh	Endast hårda ytor, %	Endast hårda ytor, mkr	Endast hårda, avgift kr/lgh	Reduc. yta, % fördeln.	Reduc. yta, mkr fördeln.	Reduc. modell, kr/lgh
F.äg. Df	Hård	200	67%	6,70	335	59%	5,93	297	63%	6,27	314
F.äg. Df	Grön	470									
F.äg. Dlg	Hård	80	20%	2,00	100	24%	2,37	119	22%	2,20	110
F.äg. Dlg	Grön	120									
Summa		870	87%	8,70	435	83%	8,31	415	85%	8,47	423

Den slutsats man kan dra är att valet av modell inte betyder särskilt mycket för utfallet i räkneexemplet, varken för fastighetsägare ($\pm 2\%$) eller allmän platshållare (kommunal $\pm 10\%$, TRV $\pm 25\%$). Räknat i kronor för APH så kan dock modellvalet ha viss betydelse i stora kommuner där APH underhåller mycket allmän platsmark.

Anledningen till att det är relativt liten skillnad mellan modellen som enbart räknar hård yta och modellen som räknar med avrinningskoefficienter är att koefficienten fungerar som en viktningsfaktor som medför att bara 10 % av grönytorna medräknas. Då blir skillnaden relativt liten jämfört med modellen där man enbart räknar hård yta, d.v.s. att 0 % av grönytorna medräknas.

Det man är ute efter när man ska ta fram en bra modell för att fördela avgifterna mellan de avgiftsskyldiga är att hitta och utgå från fördelningsparametrar som både någorlunda väl speglar den avgiftsskyldiges nytta av dagvattentjänster och samtidigt innebär att man har en modell som är någorlunda enkel att ta fram och följa upp / administrera, så att den går att använda med en rimlig administrationskostnad.

Mot bakgrund av svårigheten att fastställa vilka delar av grönytor som är avgiftspliktiga, d.v.s. har ett tydligt behov av dagvattentjänst ur hälso- och miljösynpunkt, och det förhållandevis tidskrävande arbete som behöver göras för att utreda detta, så rekommenderas kommuner som ännu inte har valt modell att undvika modeller där grönytor ingår i beräkningen.

13.5 Slutsatser

Ingen av de i projektet studerade kommunerna redovisar Dg i ekonomifall, trots att det framgår tydligt i vattentjänstlagen §30 att VA-huvudmannen ska göra det. Det står: *Avgifter enligt 26 och 27 §§ får inte överskrida det som behövs för att täcka kostnaderna för den vattentjänsten.* §§ 26 och 27 handlar om tjänsten Dg. Dg ska betraktas som en egen separat verksamhet med egen "plånbok", skild från övrig VA-verksamhet (d.v.s. tjänsterna V, S och Df). Ett hinder mot att kunna göra detta kan vara att man saknar lämpliga fördelningsnycklar. I rapporten beskrivs därför förslag på olika fördelningsnycklar för att beräkna kostnader för Dg i avsnitt 13.2.

Kommunerna bör kontrollera att de inte har en taxekonstruktion som innebär att ändamålet Dg finansieras genom avgifter för V, S och Df. Har kommunen bestämt att ändamålet Dg inte ska finansieras genom VA-avgifter, så behöver dess politiker bli medvetna om att ett tillskott måste tillföras VA-verksamheten av kommunalskattefinansierade budgetmedel som motsvarar VA-verksamhetens beräknade kostnad för bortledning av dagvatten från gator.

Ett sätt att själv kontrollera sin taxekonstruktion och stämma av den mot vattentjänstlagen är att ställa några enkla kontrollfrågor. Alla bör ställa sig frågorna 1 och 2, om fråga 2 besvaras med Ja så går man vidare med 3 och eventuellt 4.

1. Är bokföringen och den ekonomiska redovisningen utformad så att det går att räkna ut hur stor årlig kostnad VA-verksamheten har för bortledning av dagvatten från alla gator?
2. Står det Ja eller Nej angående bruksavgift i VA-taxans §4 (Svenskt Vattens basförslag) eller motsvarande paragraf i kommunens VA-taxa eller taxeföreskrift när det gäller avgiftsskyldighet för ändamålet Dg – dagvatten från gator och andra allmänna platser?
3. Om föregående fråga besvaras med Ja – går det att räkna ut hur stor bruksavgiften för Dg är för både fastighetsägare och de som ansvarar för allmän platsmark genom att läsa bestämmelserna i kommunens VA-taxa eller taxeföreskrift (t.ex. finns tabell motsvarande §14.2 och avgift angiven i motsvarande §15, paragrafnummer enligt SV basförslag)?
4. Om föregående fråga besvaras med Ja – är totala uttaget av avgifter för Dg (sammanlagt från alla fastighetsägare och dem som ansvarar för allmän plats) högst lika med VA-verksamhetens kostnader för bortledning av vatten från gator och andra allmänna platser, räknat som ett genomsnittsvärde under den senaste treårsperioden?

Om svaret är Ja på alla fyra kontrollfrågorna finns förutsättningar för att taxekonstruktionen är logisk och förenlig med vattentjänstlagens bestämmelser. Man kan då gå vidare och granska taxeunderlaget i mer detalj för att se om det är en skälig och rättvis fördelning av avgiftsuttaget mellan de avgiftsskyldiga.

Om svaret är Ja på den första kontrollfrågan (kostnad Dg känd) och Nej på den andra (ingen avgiftsskyldighet för Dg), så behöver man även ställa sig frågan om kostnaden för Dg till fullo täcks upp av skattefinansierat tillskott till VA-verksamheten? Om den gör det, så finns förutsättningar för att taxekonstruktionen förenlig med vattentjänstlagens bestämmelser, men man behöver studera taxan och taxeunderlaget i mer detalj för att veta att den verkligen är det.

Om svaret är Nej på den första kontrollfrågan (kostnad Dg inte känd / beräkningsbar), så behöver det snarast åtgärdas genom att se över kontoplanen och fastställa fördelningsnycklar, så att VA-huvudmannen kan redovisa kostnad för bortledning av dagvatten från gator enligt vattentjänstlagen §30.

Om svaren på de fyra kontrollfrågorna är någon annan kombination av Ja och Nej än vad som beskrivits ovan, så finns risk att taxekonstruktionen

inte är förenlig med vattentjänstlagens bestämmelser, varför det finns goda skäl att se över taxan.

Man måste slutligen fråga sig om det finns fastställt verksamhetsområde(n) för Dg eller dagvattentjänster (Df+Dg)? Om inte bör sådant verksamhetsområde inrättas, såvida inte man är övertygad om att dagvattentjänster kan erbjudas inom samma geografiska område som spillvattentjänster (då det är OK att benämna det avlopp).

En översyn av Svenskt Vattens publikation P 96 vore bra att göra så att den blir lättare att läsa och förstå. Det skulle t. ex. vara bra om den förutom basförslaget för kommuner som har avgiftsskyldighet för Dg även innehöll ett komplett förslag med alla paragrafer för kommuner som valt att inte ha avgiftsskyldighet för Dg. P 96 behöver även ses över mot bakgrund av de domslut som kommit på senare tid.

14 Referenser

Alm, Henrik och Åström, Annika, 2014: Kommunal dagvattenhantering – juridiska och finansiella aspekter. Svenskt Vatten Utveckling Rapport 2014-07.

Berggreen-Clausen, Steve 2011: Strypta rännstensbrunnar – en utredning av en metod inom dagvattenhantering. Lunds universitet Vattenförsörjnings- och Avloppsteknik Examensarbete 2011.

Blecken, Godecke, 2016: Kunskapssammanställning dagvattenrening. Svenskt Vatten Utveckling Rapport 2016-05.

De Vleeschauwer K., Weustenraad, J., Nolf, C., Wolfs, V., De Meulder, B., Shannon, K. och Willems, P. 2014: Green – blue water in the city: quantification of impact of source control versus end-of-pipe solutions on sewer and river floods. Water Sci Technol. 2014;70(11):1825-37. doi: 10.2166 / wst.2014.306.

Qviström, Jörgen, 2008: Vattentjänstlagen – en handbok. ISBN 9789139115250.

Svenskt Vatten, 2007a: VA-taxa. Publikation P96.

Svenskt Vatten, 2007b: Ekonomisk redovisning för VA-branschen. Publikation P97.

Svenskt Vatten, 2016: Avledning av dag-, drän- och spillvatten. Funktionskrav, hydraulisk dimensionering och utformning av allmänna avloppssystem. Publikation P110 del 1.

Tegelberg, Linda och Svensson, Gilbert 2013: Utvärdering av Svenskt Vattens rekommenderade sammanvägda avrinningskoefficienter. Svenskt Vatten Utveckling Rapport 2013-15.

Trafikverket, 2010: VA-avgifter för dagvatten – bedömningsrutin. TDOK 2010:348 version 2.

Trafikverket, 2014: Råd Avvattningsteknisk dimensionering och utformning – MB 310. TDOK 2014:0051 version 1.

Östlind, Johanna, 2012: Sammanvägda avrinningskoefficienter i rationella metoden – en jämförelse mellan idag och 1970-talet. Uppsala universitet Institutionen för geovetenskaper Examensarbete Juni 2012.

Bilaga 1 • Trafikverkets bedömningsrutin

Skapat av (Efternamn, Förnamn, org)	DokumentID	Ev. ärendenummer
Billberger, Magnus, IVTmtbb	TDOK 2010:348	[Ärendenummer]
Fastställt av	Dokumentdatum	Version
Chef VO Underhåll	2013-02-26	2.0
Dokumenttitel		
VA-avgifter för dagvatten - bedömningsrutin		

1 Syfte

Syftet med rutinbeskrivningen är att beskriva hur utredning och bedömning av VA-avgifter för dagvatten ska ske. Rutinbeskrivningen anger vilka underlag som behövs för utredningen och hur underlagen ska bedömas. Bedömningen ska resultera i ett underlag till beslut om begärd dagvattenavgift för allmänplatsmark, såsom vägar, är rimlig och i överensstämmelse med vattentjänstlagen¹.

2 Omfattning

Rutinbeskrivningen ska användas i samtliga fall när en VA-huvudman inkommit med en begäran om VA-avgift för omhändertagande av dagvatten från allmän platsmark i driftskedet, t.ex. en befintlig väg.

Den övergripande hanteringen av VA-avgifter för dagvatten beskrivs i TDOK 2013:0007 VA-avgifter för dagvatten - hanteringsrutin. TDOK 2013:0007 beskriver övergripande samtliga steg i hanteringen av VA-avgifter för dagvatten, medan föreliggande rutinbeskrivning beskriver mer i detalj hur utredning och bedömning av VA-avgifter från allmän platsmark ska ske. I TDOK 2013:0007 beskrivs även hur fakturor för allmän platsmark skiljer sig från fakturor som Trafikverket erhållit i egenskap av fastighetsägare och som avser VA-brukningsavgift för fastighet. Föreliggande rutin (TDOK 2010:348) omfattar inte bedömning av fastighetsfakturor.

Rutinbeskrivningen gäller inte nyinvesteringar som har behov av vattentjänster inom vattentjänstlagens tillämpning.

3 Definitioner och förkortningar

Tabell 1: Definitioner av vissa begrepp i rutinbeskrivningen.

Begrepp	Definition
Allmän platsmark	Mark som i detaljplan enligt plan- och bygglagen (2010:900) redovisas som allmän plats eller, om marken inte omfattas av detaljplan, väg eller mark som funktionellt och i övrigt motsvarar sådan mark ² , t.ex. gator, vägar och torg.
Avlopp	Bortledande av dagvatten och dränvatten från ett område med samlad bebyggelse eller från en begravningsplats, bortledande av spillvatten eller bortledande av vatten som har använts för kylning. ³
Dagvatten	Tillfälliga flöden av exempelvis regnvatten, smältvatten, spolvatten och framträngande grundvatten. ⁴
Dränvatten	Sådant vatten i marken som avleds genom dränering. ⁵
Spolvatten	T.ex. spolvatten från drift av tunnel (ej definierat i lagtext eller förarbeten och kan därför bli föremål för prövning).

¹ Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster.

² Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster, 2 §.

³ Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster, 2 §.

⁴ Regeringens proposition 2005/06:78 Allmänna vattentjänster, kapitel 5.5.

⁵ Regeringens proposition 2005/06:78 Allmänna vattentjänster, kapitel 5.5.

DokumentID	Ev. ärendenummer	Version
TDOK 2010:348	[Ärendenummer]	2.0

Efa	Den funktion som ansvarar för Trafikverkets fastigheter.
Juridik	Den funktion som ansvarar för Trafikverkets juridiska frågor.
TRV	Trafikverket.
Uhmiljö	Den funktion som arbetar med miljöfrågor avseende underhåll.
UHo	Den funktion som ansvarar för driften av järnvägs- och väganläggningarna.
VA-avgift	Vatten- och avloppsavgift
VA-huvudman	Den som äger och sköter den allmänna VA-anläggningen samt har befogenhet att bestämma avgifterna storlek. ⁶
Vattentjänst	Vattenförsörjning och avlopp (VA). ⁷
Vattentjänstlagen	Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster.
Verksamhetsområde	Det geografiska område inom vilket en eller flera vattentjänster har ordnats eller skall ordnas genom en allmän VA-anläggning. ⁸
Vägdagvatten	Dagvatten som uppkommer på vägyta.

4 Ansvar och kompetens

Utredning och bedömning enligt denna rutin utförs av Uhmiljö med stöd av Juridik. Den som handlägger ärenden enligt denna rutinbeskrivning ska den kompetens som krävs för att handlägga ärendena på ett fackmannamässigt sätt.

5 Utredning och bedömning av VA-avgifter för dagvatten

För att kommunen ska ha rätt ta ut en avgift för dagvatten för allmän plats krävs bland annat att följande finns för de år som fakturan avser:

- Kommunfullmäktigebeslut om att dagvattenavgift ska tas ut av allmänplats förvaltare. Nytt beslut ska fattas från år till år, såvida det inte framgår av beslutet att VA-taxan gäller tills vidare.
- Uppgift om vilket verksamhetsområde för dagvatten som är beslutat.
- Redovisning av vilka ytor (eller annan debiteringsenhet, t.ex. antal gatubrunnar) som avgiften gäller och var kommunens VA-system mottar dag- och dränvattnet från respektive vägavsnitt.
- Redovisning av hur man beräknat de avgifter som de olika delarna av dagvattenkollektivet ska betala (dvs privata fastighetsägare, industrifastigheter, kommunens gatukontor, Trafikverket etc).
- Redovisning av intäkter och kostnader för dagvattenhanteringen.
- Budget för hela VA-verksamheten avseende investering, drift och underhåll.

Nämnda handlingar skall följaktligen alltid begäras ut av kommunen och diarieföras tillsammans med inkomna fakturor. Vidare bör man begära en redogörelse för hur man menar att angivna ytor avvattnas till den allmänna va-anläggningen. Observera att vägdiken normalt inte är vattenförande kanaler och ska alltså inte förväxlas med avvattningsdiken. Åberopas diken som en del av avvattningssystemet så måste man kunna göra det troligt att de fungerar som vattenförande enheter.

Kontroll ska ske av bland annat följande uppgifter:

- Om angivna ytor verkligen belastar kommunens VA-system samt huruvida det finns reellt behov att avleda dagvatten till den allmänna VA-anläggningen.
- Att vattentjänster utförs i enlighet med hur de debiteras.
- Om det finns skillnader mellan Trafikverkets avgift och andra nyttjares avgifter.
- Om Trafikverket har något avtal om investeringar, drift och underhåll av dagvattenanläggningar eller om Trafikverket på annat sätt hanterar dagvatten inom kommunen.

⁶ Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster, 2 §.

⁷ Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster, 2 §.

⁸ Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster, 2 §.

DokumentID	Ev. ärendenummer	Version
TDOK 2010:348	[Ärendenummer]	2.0

För kontrollen av VA-avgiften ska checklistan i bilaga 1 användas.

Om uppgifterna är i sin ordning görs en kort redogörelse om detta i ett PM. Av PM:et ska framgå vilka handlingar som granskats och vilka bedömningar som gjorts avseende respektive handling.

Om uppgifterna bedöms vara otillräckliga eller om avgift i något avseende bedöms oskälig ska fakturan göras stridig i Trafikverkets ekonomisystem (vilket görs av UHo) och kommunen informeras. Informationen baseras förslagsvis på bifogad hjälptext enligt bilaga 2 och inkluderar efterfrågan av de uppgifter som saknas enligt checklistan i bilaga 1.

Utredningen av VA-avgifter som bestridits beskrivs i ett PM. Av PM:et ska framgå vilka handlingar som granskats och vilka bedömningar som gjorts avseende respektive handling.

6 Slutresultat och dokumentation

Bedömningen resulterar i ett PM med en redovisning av bedömningsutfall, antingen att faktura avseende vattentjänst (dagvattenavgift) har godtagits och på vilka grunder detta skett alternativt ett bestridande av inkommen faktura. Såväl PM som brev till kommunen med information om bestridandet ska diarieföras och arkiveras i listan för VA-avgifter i UHmiljös verksamhetsarbetsrum.

Fastställd version	Dokumentdatum	Ändring	Namn
1.0	2010-10-26	Första versionen	Magnus Billberger
2.0	2013-02-26	Ny dokumenttitel. Förtydligande och uppdatering av text.	Maria Eklund

DokumentID TDOK 2010:348	Ev. ärendenummer [Ärendenummer]	Version 2.0
-----------------------------	------------------------------------	----------------

Bilaga 1

Checklista Brukningsavgift Dagvatten

Hur är fakturan specificerad?

- A ☐ kr/ytenhet eller annan enhet? I så fall vilken? _____
- ☐ Anges olika ytkategorier? I så fall vilka? _____
- ☐ Tillämpas särtaxa?

Vilka handlingar har TRV fått del av?

- B ☐ Kommunfullmäktigebeslut
- C ☐ Redovisning av verksamhetsområde (karta)
- D ☐ Redovisning av vilka ytor avgiften gäller
- E ☐ Redovisning av hur dagvattenavgifterna beräknats
OBS! Vi vill veta detta för hela dagvattenkollektivet
- F ☐ Redogörelse för kostnader och intäkter för dagvattenhanteringen
- G ☐ Budget för innevarande år avseende investering, drift och underhåll
- H ☐ ABVA (Allmänna bestämmelser för brukande av den allmänna VA-anläggningen)

Följande kontrolleras

- B ☐ Kommunfullmäktigebeslut gäller för det år som fakturan avser
- C+D ☐ Verksamhetsområdet omfattar de ytor som avgiften gäller
Vilket verksamhetsområde som gäller ska framgå av kommunfullmäktigebeslut. Om inget beslut finns för innevarande år gäller tidigare beslutat verksamhetsområde.
- C+D ☐ Avgift som begärs i relation till föreliggande behov och levererad nytta
Hänsyn bör vara tagen till i vilken utsträckning vägytorna är anslutna via brunnar och ledningar till VA-nätet. En avgift per yta är skälig i de fall när ytan uppenbart avvattnas direkt till VA-nätet. Handlar det däremot om enstaka brunnar i vägs sidoområdes lågpunkter som företrädesvis avleder lokalt framströmmande grundvatten så är det inte skäligt att ta ut avgift på samma sätt som direktavvattnade ytor.
- E ☐ Avgiftsberäkningen är skälig och rättvis, avseende rening se även nästa punkt
Som tumregel bör avgift per enhet avvattnad yta för avledning vara ungefär lika över hela dagvattenkollektivet. Vanligen fördelas dagvattenkostnaderna för allmän platsmark mellan fastigheter och förvaltare av allmän platsmark. Beroende på hur fastighetens avgift för dagvattenhantering från allmän platsmark konstrueras kan det vara svårt att direkt urskilja en siffra som är jämförbar med vad förvaltaren av allmän platsmark ska betala. Denna jämförelse ska dock göras.

DokumentID	Ev. ärendenummer	Version
TDOK 2010:348	[Ärendenummer]	2.0

- E ☐ Avgift för rening begärs i enlighet med vattentjänstlagen
Det är möjligt för kommun att låta bli att särskilja kostnader för rening av dagvatten och därmed sprida denna del av kostnaden över hela dagvattenkollektivet.
Om rening hanteras genom olika avgift för olika yt-kategorier ska detta granskas särskilt. Om särskild specifikation av avgift för rening ska kunna tillämpas måste lagens miljörekvisit vara uppfyllt. Dessutom måste VA-huvudmannen kunna visa att rening faktiskt utförs.
- F ☐ Är redovisade kostnader specificerade eller har man använt schablonsiffror
Om schablonsiffror används försvinner delar av utrymmet för fördelning av kostnaderna över delarna av dagvattenkollektivet.
- G ☐ Av budget ska framgå att man tillämpar självkostnadsprincipen.
Summan av dagvattenavgifterna för hanteringen av dagvatten från allmän platsmark ska balansera kostnaderna för dessa åtgärder. Det finns ett visst utrymme för avsättning till framtida investeringar. Detta måste då framgå av en investeringsplan och avse en specificerad åtgärd (se vidare i 30§).
- H ☐ Att förvaltare av allmän plats inte omfattas av kommunens ABVA.
I inledningen av ABVA framgår vilka brukare som omfattas, vilket normalt är enbart fastighetsägare. Om allmän plats förvaltare omfattas så ska juridisk expertis inom TRV konsulteras.

DokumentID	Ev. ärendenummer	Version
TDOK 2010:348	[Ärendenummer]	2.0

Bilaga 2

Förslag på text för information till kommunen om bestridande

Trafikverket vill härmed bestrida faktura xxx utställd av yyy, gällande dagvattenavgift på Trafikverkets vägar/fastigheter inom zzz kommun.

Trafikverket anser inte att det är klargjort vilken tjänst/nytta som zzz tillhandahåller på respektive väg/fastighet. Ej heller huruvida...

Trafikverket ser gärna en närmare dialog med yyy avseende detta bestridande med förhoppningen att kunna reda ut eventuella oenigheter.

Bilaga 2 • Borlänge

Bilaga 2A: Fördelning

Bilaga 2B: Avtal med Trafikverket

PROGNOS 8 mån DAGVATTEN 2015

Enhet: kkr.

VERKSAMHET	TOTALT	Avledning	Dammar / Rening	ANMÄRKNING
Avskrivning & räntor	-2 989	-2 685	-304	
Del av "Gemensamma kostnader"	-6 661	-5 329	-1 332	Fördelas inom D på "Avledning" 80% och "Dammar/rening" 20 %.
Särskilda driftprojekt	-400	-400	0	
Nät dagvattenledningar (drift)	-1 511	-1 415	-96	Riktade insatser för GIS-projekt, TV-inspektioner, rotskärningar mm
Total nettokostnad	-11 561	-9 829	-1 732	
Fördelning till "Allmän platsmark"	-6 155	-4 423 45%	-1 732 100%	
Fördelning till "Fastigheter" (Df)	-5 406	-5 406 55%	0 0%	

KOSTNADSFÖRDELNING INOM "ALLMAN PLATSMARK" - Uppdelad på "Avledning" resp. "Dammar/rening".					
Berörda vägytor	Avledning		Dammar/rening		
	Enheter	Förd	Kostnad	* Underlag	
				Nyttofaktor	fördelning
Fastigheter, lokalgaator (Dg)	20 000	93,5%	-4 137	1,0	20 000
Kommun, huvudleder, direkt anslutna	776	3,6%	-161	1,5	1 164
Kommun, huvudleder, via diken	4	0,0%	0	---	---
Trafikverket, direkt anslutna	564	2,6%	-117	2,0	1 128
Trafikverket, via diken	39	0,2%	-8	---	---
	21 383	100%	-4 422		22 292
					100%

* = Enheter multiplicerat med faktor

Fastigheter (Df):	-5 406
Fastigheter, lokalgaator (Dg):	-5 691
Kommunen, huvudgaator:	-251
Trafikverket totalt:	-212
Summa:	-11 560

Avtal om mottagande och behandling av dagvatten i Borlänge kommun

Parter

- Vägverket Region Mitt, org.nr 202100-0639, nedan kallad *VV*.
- AB Borlänge Energi, org.nr 556005-5385, nedan kallad *BE*.

- § 1 *BE* tar, i egenskap av huvudman för Borlänges allmänna va-anläggning, emot dagvatten från *VV* för avledande och behandling i enlighet med de krav som ställs på dagvattenhanteringen inom Borlänge kommun.
- § 2 För brukandet gäller vid varje tidpunkt av kommunfullmäktige fastställd VA-taxa och allmänna bestämmelser (ABVA).
- § 3 Omfattningen av mottagandet bestäms vid varje tidpunkt av de ytor inom fastställt verksamhetsområde där *VV* via ledningar eller diken släpper ut dagvatten.
- § 4 Avtalet avser att gälla från 1 januari 2008 och tillsvidare.
- § 5 *VV* skall för omhändertagandet av dagvatten betala en årlig avgift som baseras på de enheter som *VV*:s ytor utgör i enlighet med gällande VA-taxa för gatu- och annan allmän platsmark. Den andel som dessa enheter utgör av det totala antalet enheter för gatu- och annan allmän platsmark utgör även den andel av dagvattenhanteringskostnaden (uppdelad i delposterna "Avledning" resp. "Dammar/rening") för gatu- och annan allmän platsmark som *VV* skall erlägga. För delposten "Dammar/rening" multipliceras aktuella ytor med av *BE* fastställd nyttofaktor.

I avgiften ingår även de administrativa kostnader som belastar avledning och rening enligt av *BE* fastställd fördelning.

Aktuella bruksenheter för *VV* är:

- **"Vägverket, direkt anslutna":**
Statlig genomfartsled direkt ansluten till VA-nätet.
1 st bruksenhet = 100 m² vägyta, nyttofaktor = 2.0.
Avgift betalas för delposterna "Avledning" och "Dammar/rening"
- **"Vägverket, via diken":**
Statlig genomfartsled, med enstaka direkta anslutningar till VA-nätet, där huvudsaklig avvattnings sker genom infiltration i intilliggande icke hårdgjorda ytor.
1 st bruksenhet = 1 000 m² vägyta.
Avgift betalas endast för delposten "Avledning".

- § 6 Avgiften per år skall meddelas av *BE* senast 1 november året före och då baseras på den budgeterade kostnaden för dagvattenhanteringen för aktuellt avgiftsår. Årsavgiften justeras utifrån det faktiska nettoutfallet för *VV* för det verksamhetsår som *BE* senast gjort bokslut för.
- § 7 *BE* skall i samband med meddelandet av årsavgiften redovisa den budget och det senast redovisade årsbokslut som avgiften baseras på.
- § 8 *VV* skall efter faktura från *BE* betala hela årsavgiften tidigast 1 juli eller senast 30 dagar efter att fakturan utställts av *BE*.
- § 9 I detta avtal är Jesper Johansson *BE*:s ombud och Magnus Billberger är *VV*:s ombud.

Detta avtal är upprättat i två lika exemplar varav parterna tagit var sitt efter undertecknande.

Härnösand den 23 / 3 2010

Borlänge den 17 / 3 2010

Vägverket Region Mitt

AB BORLÄNGE ENERGI

Per-Henrik Nilsson

Anders Lindberg

BILAGA: Förtydligande kommentarer till "Avtal om mottagande och behandling av dagvatten i Borlänge kommun"

Förtydligande kommentarer till ”Avtal om mottagande och behandling av dagvatten i Borlänge kommun”

Borlänge Energi (BE) och Vägverket (VV) förstår med §5 i avtalet följande innebörd:

BE har valt att dela upp dagvattenkollektivet på grundval av bruksenheter där varje bruksenhet anses ha samma nytta av dagvattentjänsten delpost ”Avledning”. BE:s kostnader för avledning fördelas därmed mellan brukarna (såväl fastigheter som allmän platsmark) i enlighet med hur stor andel av det totala antalet bruksenheter som varje brukare utgör. För en rationell hantering har för VV:s ytor delats upp i ett antal vägsnitt som i sin tur bedömts efter i hur hög grad de är anslutna till BE:s VA-nät. Vid huvudsakligen direkta anslutningar genom dagvattenbrunnar utgör 100 m² vägyta en bruksenhet. Vid enstaka anslutningar utgör 1 000 m² en bruksenhet. Ytor där avvattnings tillgodoses genom infiltration inom vägområdet ingår ej i avgiftsunderlaget.

Kostnader för dammar och rening hanteras som en särkostnad och fördelas på de brukare som har såväl nytta (dvs. vattentjänsten utförs tillfredsställande) som behov av de vattentjänster som tillhandahålls inom delposten ”Damm/rening”. Fördelningen av kostnaderna beräknas genom att man multiplicerar aktuella bruksenheter med nyttofaktorer varmed man får ett fördelningsunderlag i form av justerade bruksenheter i enlighet med vilka kostnaderna sedan fördelas. Nyttofaktorerna är schablonmässiga överväganden som avser att återspegla i vilken omfattning de olika brukarnas ytor har behov av och får levererat de flödesutjämnings- och reningsnyttor som dammarna erbjuder. VV och BE anser att denna tillämpning av nyttofaktorer ger goda förutsättningar att uppnå en skälig och rättvis fördelning av kostnader.

Borlänge 2010-03-17

Bilaga 3 • Alingsås

Bilaga 3A: Kostnader och intäkter

Bilaga 3B: Fördelning dagvattenavgifter

Kostnadsfördelning VA Alingsås

Verksamhet	Ändamål	Utfall 2006	Utfall 2007	Budget 2008	Budget 2009	Index 3% 2009	Budget 2010	Index 6,09% 2010	Summa 5 år	Snitt/år	Fördelning	Vatten	Spill	Dagv
GEM KOSTN O INT	Intern kostnader	3 032	3 511	3 795	3 880	3 996	3 965	4 206	18 541	3 637	V38/S38/D24	1382	1382	873
GEM KOSTN O INT	Löpande finansiella intäkter	-293	-200	-105	-35	-36	-40	-42	-676	-135	V38/S38/D24	-51	-51	-32
GEM KOSTN O INT	Intern ersättning	-157	-45	-305	-325	-335	-340	-361	-1 202	-240	V38/S38/D24	-91	-91	-58
GEM KOSTN O INT	Taxefrågor, Nybyggnadskartor mm.	98	2	0	0	0	0	0	100	20	V38/S38/D24	8	8	5
GEM KOSTN O INT	Avgifter, utredningar	689	751	400	410	422	420	446	2 708	542	V38/S38/D24	206	206	130
GEM KOSTN O INT	Mätning och debitering	613	580	600	615	633	625	663	3 090	618	V38/S38/D24	235	235	148
GEM KOSTN O INT	Garantifölgdär ledningsarbeten	1	2	0	0	0	0	0	3	1	V38/S38/D24	0	0	0
GEM KOSTN O INT	Va-taxan hushållsabbonnenter	-30 547	-31 534	-36 000	-39 100	-40 273	-41 000	-43 497	-181 851	-36 370				
GEM KOSTN O INT	Va-taxan industrier	-4 592	-4 252	-3 115	-3 335	-3 435	-3 560	-3 777	-19 171	-3 834				
VV HJÄLMARED	Personalkostnader	2 258	2 255	2 310	2 380	2 451	2 450	2 599	11 874	2 375	V	2375		
VV HJÄLMARED	Utbildning	68	31	60	60	62	60	64	284	57	V	57		
VV HJÄLMARED	Drift och underhåll av vattenverket	2 997	2 903	3 200	3 268	3 366	3 300	3 501	15 967	3 193	V	3193		
VV HJÄLMARED	Avskrivningar	959	1 022	982	1 121	1 155	1 172	1 243	5 361	1 072	V	1072		
VV HJÄLMARED	Räntekostnader	1 264	1 119	1 203	1 231	1 268	1 238	1 313	6 167	1 233	V	1233		
VV HJÄLMARED	Hyra för maskinistbostad	-38	-39	-65	-65	-67	-65	-69	-278	-56	V	-56		
VV HJÄLMARED	Övriga intäkter	-95	-31	-15	-15	-15	-15	-16	-172	-34	V	-34		
VV HJÄLMARED	Lönebidrag	-128	-115	-115	-105	-108	-100	-106	-572	-114	V	-114		
VV SOLLEBRUNN	Personalkostnader	348	339	355	365	376	375	398	1 816	363	V	363		
VV SOLLEBRUNN	Utbildning	0	15	30	30	31	30	32	108	22	V	22		
VV SOLLEBRUNN	Drift och underhåll av vattenverken	575	510	500	510	525	520	552	2 662	532	V	532		
VV SOLLEBRUNN	Avskrivningar	74	74	75	392	404	379	402	1 029	206	V	206		
VV SOLLEBRUNN	Räntekostnader	76	65	70	543	559	526	558	1 328	266	V	266		
LEDNINGSNÄT SERV	Personalkostnader	1 032	847	865	890	917	920	976	4 637	927	V38/S38/D24	352	352	223
LEDNINGSNÄT SERV	Utbildning	5	2	50	50	52	50	53	182	32	V38/S38/D24	12	12	8
LEDNINGSNÄT SERV	Hyreskostnader	54	90	105	110	113	115	122	484	97	V38/S38/D24	37	37	23
LEDNINGSNÄT SERV	Fordonskostnader	102	99	120	125	129	130	138	588	118	V38/S38/D24	45	45	28
LEDNINGSNÄT SERV	Övrigt	54	52	40	40	41	40	42	230	46	V38/S38/D24	17	17	11
LEDNINGSNÄT SERV	Avskrivningar - Exploatering	1 760	1 663	1 850	2 057	2 119	2 122	2 251	9 643	1 929	V/S/D	643	643	643
LEDNINGSNÄT SERV	Räntekostnader - Exploatering	1 758	1 387	1 810	2 098	2 161	2 353	2 496	9 592	1 918	V/S/D	639	639	639
LEDNINGSNÄT SERV	Avskrivningar - Omvandlingsområden			0	0	0	0	453	453	91				
LEDNINGSNÄT SERV	Räntekostnader - Omvandlingsområden			0	0	0	703	746	746	149				
LEDNINGSNÄT SERV	Övriga intäkter	-176	-48	-60	-60	-62	-60	-64	-409	-82				
LEDNINGSNÄT SERV	Underhåll vattenledningar	1 574	1 781	1 350	1 375	1 416	1 400	1 485	7 607	1 521	V	1521		
LEDNINGSNÄT SERV	Underhåll spillvattenledningar	1 059	551	850	870	896	885	939	4 295	859	S		859	
LEDNINGSNÄT SERV	Underhåll dagvattenledningar	231	335	250	255	263	260	276	1 354	271	D			271
LEDNINGSNÄT SERV	Vattennät, inköp och underhåll	132	107	100	105	108	110	117	564	113	V/S	56	56	
LEDNINGSNÄT SERV	Ersättning för vattennätare	-1	-7	0	0	0	0	0	-8	-2	V/S	-1	-1	
LEDNINGSNÄT PLAN	Personalkostnader	410	723	720	740	762	765	812	3 427	685	V/S/D	228	228	228
LEDNINGSNÄT PLAN	Jourkostnader ledningsnätet	363	381	425	440	453	450	477	2 100	420	V/S/D	140	140	140
LEDNINGSNÄT PLAN	Hyreskostnader	41	83	75	75	77	75	80	356	71	V/S/D	24	24	24
LEDNINGSNÄT PLAN	Utbildning	1	3	30	31	31	30	32	19	19	V/S/D	6	6	6
LEDNINGSNÄT PLAN	Övrigt	27	34	30	30	31	30	32	154	31	V/S/D	10	10	10
LEDNINGSNÄT PLAN	Ledningsregister	4	2	50	50	52	50	53	161	32	V/S/D	11	11	11
LEDNINGSNÄT PLAN	Beräkningsystem ledningsnät	60	125	150	155	155	150	159	649	130	V/S/D	43	43	43
LEDNINGSNÄT PLAN	Övriga intäkter	0	-155	-200	-200	-206	-200	-212	-773	-155	V/S/D	-52	-52	-52

Verksamhet	Ändamål	utfall 2006	utfall 2007	Budget 2008	Budget 2009	Index 3% 2009	Budget 2010	8,09% 2010	Summa 5 år	Snitt/år	Fördelning	Vatten	Spill	Dagv
SÄRSK UNDERH ATG	Vattenverket Hjälmared	286	434	650	425	635	674	371	2 179	436	V	436	1713	1713
SÄRSK UNDERH ATG	Omläggning av VA-ledningar	4 956	4 491	5 000	5 250	5 408	5 835	5 371	25 689	5 138	V/S/D	1713	650	650
SÄRSK UNDERH ATG	Avlopprensningverket Nohaga	440	648	700	700	721	743	743	3 252	650	S	251	251	251
SÄRSK UNDERH ATG	Avloppspumpstationer Allingsås	245	83	300	300	309	318	318	1 255	251	S	222	222	222
SÄRSK UNDERH ATG	Vattenverk Sollebrunn	5	243	600	150	155	106	106	1 109	222	V	203	203	203
SÄRSK UNDERH ATG	Avlopprensningverk Sollebrunn	0	242	250	250	258	265	265	1 015	203	S	62	62	62
SÄRSK UNDERH ATG	Läcksökning på vattenledningsnätet	0	0	100	100	103	106	106	309	62	V			
ARV SOLLEBRUNN	Personalkostnader	728	662	600	620	639	674	674	3 302	660	S		660	660
ARV SOLLEBRUNN	Utbildning	5	5	40	40	41	42	42	134	27	S		27	27
ARV SOLLEBRUNN	Drift och underhåll av ARV Sbn	1 127	1 082	1 250	1 285	1 324	1 406	1 406	6 188	1 238	S		1238	1238
ARV SOLLEBRUNN	Avskrivningar	599	599	795	780	803	820	820	3 616	723	S		723	723
ARV SOLLEBRUNN	Räntekostnader	375	310	565	525	541	517	517	2 307	461	S		461	461
ARV NOLHAGA	Personalkostnader	2 356	2 118	2 850	2 935	3 023	3 209	3 209	13 556	2 711	S		2711	2711
ARV NOLHAGA	Utbildning	18	14	65	65	67	69	69	233	47	S		47	47
ARV NOLHAGA	Drift och underhåll av reningsverket i Nohaga	3 210	3 525	2 850	2 935	3 023	3 209	3 209	15 817	3 163	S		3163	3163
ARV NOLHAGA	Slam + Rens + Sand	1 402	1 530	1 400	1 425	1 468	1 538	1 538	7 338	1 468	S		1468	1468
ARV NOLHAGA	Avskrivningar	70	216	70	195	201	334	334	891	178	S		178	178
ARV NOLHAGA	Räntekostnader	87	72	75	230	237	393	393	863	173	S		173	173
ARV NOLHAGA	Avgift för slam- och latrintömning	-670	-944	-905	-975	-1 004	-1 015	-1 077	-4 600	-920	S		-920	-920
ARV NOLHAGA	Ersättning för lakvattenhantering	-1 145	-600	-595	-640	-659	-705	-705	-3 705	-741	S		-741	-741
ARV NOLHAGA	Långsiktig avlopprensning	-19	0	-10	-10	-10	-11	-11	-50	-10	S		-10	-10
ARV NOLHAGA	Övriga intäkter	-49	-30	0	0	0	0	0	-79	-16	S		-16	-16
ARV NOLHAGA	Drift och underhåll av reningsverket i Ödenäs	61	41	65	70	72	74	74	313	63	S		63	63
ARV NOLHAGA	Avgift Lerum - ARV flöda	281	347	350	360	371	393	393	1 721	344	S		344	344
PUMPSTATIONER	Personalkostnader	642	706	830	855	881	934	934	3 992	798	S		798	798
PUMPSTATIONER	Drift och underhåll av pumpstationer	846	936	930	960	989	1 114	1 114	4 815	963	S		963	963
PUMPSTATIONER	Avskrivningar	0	0	58	58	60	117	117	234	47	S		47	47
PUMPSTATIONER	Räntekostnader	0	0	62	57	59	105	111	232	46	S		46	46
PUMPSTATIONER	Drift och underhåll av pumpstationer i Bjärke	131	141	170	175	180	191	191	813	163	S		163	163
PUMPSTATIONER	Ersättning för dagvattenpumpst	-249	-230	-220	-225	-232	-244	-244	-1 175	-235	S		-235	-235
Nettokostnad		1 410	1 639	1 365	-50	-51	400	424						
Kostnad snitt per år fördelat på Vatten/Spill/Dagvatten														
Intäkt snitt per år fördelat på Vatten/Spill/Dagvatten exkl intäkter från VA-taxan														
Netto snitt per år fördelat på Vatten/Spill/Dagvatten														
Procentuell fördelning Vatten/Spill/Dagvatten														
Kostnader = Svart														
Intäkter = Rött														
17 368 21 045 5 178														
-400 -2 116 -142														
16 968 18 929 5 036														
41,5 46,2 12,3														

2009 - Beräkning av anslutna enheter

2008-06-23

FASTIGHETER - Df	Servisens innerdiameter (mm)						Summa
	d = 100 (villa)	d >100 - 150	d >150 - 250	d >250 - 300	d >300 - 400	d >400	
Antal serviser	3 818	315	262	40	14	3	4 452
Omräkningsfaktor	1	3	10	20	40	40	
Vägt antal enheter	3 818	945	2 620	800	560	120	8 863
Reducering LOD	3 627	945	2 620	800	560	120	8 672

Antal anslutna villor, d 100 mm, reduceras med 5 % för LOD

LOKALGATOR - Dg	Servisens innerdiameter (mm)				Summa
	d = 100	d >100 - 150	d >150 - 250	d >250 - 300	
Antal serviser		2 262			2 262
Omräkningsfaktor		3			
Vägt antal enheter		6 786			6 786

HUVUDGATOR - Dv	Servisens innerdiameter (mm)				Summa
	d = 100	d >100 - 150	d >150 - 250	d >250 - 300	
Allmän Plats Parkering					
Antal serviser		1 325			1 325
Omräkningsfaktor		3			
Vägt antal enheter		3 975			3 975

VÄGVERKET - Dvv	Servisens innerdiameter (mm)				Summa
	d = 100	d >100 - 150	d >150 - 250	d >250 - 300	
Antal serviser		276			276
Omräkningsfaktor		3			
Vägt antal enheter		828			828

2009 - Beräkning av avgift per huvudenhet - Df / Dg / Dv / Dvv

2008-06-23

	Fastigheter Df	Lokalgator Dg	Huvudgator Dv	Vägverket Dvv	Summa
Total driftkostnad VA					44 290 000
Total driftkostnad DV					5 447 670
Vägt antal enheter	8 672	6 786	3 975	828	20 261
Kostnad per vägd enhet					269
Kostnad Df / Dg / Dv / Dvv	2 331 697	1 824 575	1 068 772	222 627	
Andel av total driftkostnad	5,265	4,120	2,413	0,503	
Andel av driftkostnad DV	42,8	33,5	19,6	4,1	

Vägt antal enheter Df reducerat 5 % mht LOD

2009 - Beräkning av anslutna enheter

2008-06-23

FASTIGHETER - Df	Servisens innerdiameter (mm)					Intäkt per år
	d = 100 (villa)	d >100 - 150	d >150 - 250	d >250 - 300	d >300 - 400	d >400
Kostnad per enhet Df	269	269	269	269	269	269
Omräkningsfaktor	1	3	10	20	40	40
Avgift per år	269	807	2 689	5 377	10 755	10 755
Antal enheter	3 627	315	262	40	14	3
Intäkt per år	975 231	254 085	704 448	215 099	150 569	32 265
						2 331 697

Antal anslutna villor, d 100 mm, reduceras med 5 % för LOD

Bjuv

Avgifter för omhändertagande av dagvatten

Införande av dagvattenavgifter from 2013

				6 000 000 kostar dagvattnet	
				3 000 000 hälften hit	
Gator (ska alla betala inom DV-område)	3,4	3,39			
Abonnent	Nu beräknat antal kvm	Intäkt gator	Del av yta	Del av int	
Trafikverket	14 605	49 657	1,65%	1,65%	6 238 321 14,20%
Kommunens gator, torg mm	173 295	589 203	19,56%	19,56%	Pga föroreningsmängden på gator går 50 % hit. Stora tomter med lite hårdgjorda ytor på fastigheterna
Fast ägare (lokalgator)	697 921	2 372 931	78,79%	78,79%	
	885 821	3 011 791	100,00%	100,00%	

En villa som har dv från både fastighet och gata betalar tillsammans 755 kronor. Beräknas tomten till 700 kvm blir snittbeloppet En lägenhet betalar 250 kronor, dvs ca 1/3	1,08 per kvm
Övrig bebyggelse, industri, affärer, skolor etc betalar Varav till gata	1,08 per kvm för fastighetens areal 0,43 per kvm för fastighetens areal

Gjord beräkning	Antal	kvm	kvm	
Småhus	3 775	700	2 642 500	
Lägenheter	1 800	200	360 000	
Övriga abonnenter			2 350 000	5 352 500 kvm tomtmark
Kronor	Kvm			
2 372 931	5 352 500			
3 011 791	5 352 500			

0,43 kr per kvm tomtmark till gata

0,60 kr per kvm tomtmark till fastighetsdelen

Tillkommer 5 öre eftersom ett antal endast betalar till gata

Dagvattenkostnaden har fördelats med 50 % på gator och 50 % på fastigheter (se kommentar ovan).

Trafikverket, Staden och fastighetsägarna inom verksamhetsområdet debiteras avgift för allm platsmark gator.

Det finns inga mätningar betr föroreningsmängden på de olika gatorna/vägarna. Tills vidare borde därför ett enhetspris kunna tillämpas. Arbetet med att bedöma föroreningsmängden på de olika vägarna/gatorna bör göras.

Cirka 35 % av flödet till reningsverket beräknas vara dagvatten. Kostnaden beräknas till ca 20 %.

Ca 20 % av underhållet på avloppsledningarna beräknas tillhöra dv (inkl dagvattenmagasin).

Kapitalkostnaden för avloppsledningar har beräknats med 60 % på spill och 40 % på dagvatten (inkl magasin)

Ca 25 % av utrednings- och projekteringskostnaderna belastar dagvattenhanteringen.

Så här fördelas alltså dagvattenkostnaden. OBS att gatorna fördelas i förhållande till uppmätta gatuarealer.

Hela detta beloppet ska betalas av fastighetsägarna

Detta belopp delas upp på (se tabell ovan)

Trafikverket	1,65%
Kommunen	19,56%
Fastighetsägare	78,79%

I de områden där dagvatten finns får fastighetsägaren en avgift för fastigheten (Df) och en för lokalgatorna (Dg). Småhus och flerfamiljshus har en schablonavgift medan övriga debiteras per kvadratmeter tomt.

Vid införande av dagvattenavgifter är det normalt industrier med stora tomter som får de högsta höjningarna.

Beslutsunderlag Affärsplan Bjuvs kommun

	AP -13		AP -13	AP -14		AP -14	AP -15		AP -15
VA-intäkter									
- Dricksvatten	125	20 966	21 091	125	21 858	21 983	125	21 933	22 058
- Spillvatten	63	16 499	16 562	63	16 533	16 596	63	17 303	17 366
- Dagvatten	63	5 389	5 452	63	5 895	5 958	63	6 266	6 329
Övriga intäkter			0			0			0
S:a intäkter	251	42 854	43 105	251	44 286	44 537	251	45 502	45 753
Gnm.sn taxeförändring			8,9%			3,3%			2,7%

Dricksvatten	Driftskost.	267	16 265	16 532	272	17 156	17 428	278	17 453	17 730
	Avskrivn/rta	3 120	211	3 330	2 773	377	3 151	2 293	505	2 798
	Tillk kap.kost		229	229		404			530	530
Spillvatten	Driftskost.	436	11 175	11 611	445	10 712	11 157	454	11 015	11 469
	Avskrivn/rta	2 289	239	2 528	2 244	498	2 742	2 189	752	2 940
	Tillk kap.kost		260	260		535			794	794
Dagvatten	Driftskost.	327	2 928	3 255	334	3 143	3 477	340	3 170	3 510
	Avskrivn/rta	1 526	40	1 566	1495	191	1 686	1459	373	1 832
	Tillk kap.kost		43	43		207			399	399
S:a kostnader		7 964	31 390	39 354	7 562	33 224	40 786	7 012	34 990	42 002
			30 368							
Resultat:		30741	3 751			3 751			3 751	

Reinvesteringar enl reinvesteringsplan									
Dricksvatten			4 975			3 250			3 000
Spillvatten			6 910			6 860			6 660
Dagvatten			250			2 000			2 500
S:a reinvesteringar			12 135			12 110			12 160
Nyinvesteringar enl spec									
Dricksvatten			1 976			2 250			1 200
Spillvatten			970			1 700			1 700
Dagvatten			1 060			3 000			3 500
S:a nyinvesteringar			4 006			6 950			6 400

Förväntad förändring KPI jmf med året före:	1,5%		2,0%		2,0%
Förväntad kapitalkostnadsränta %:	3,3%		3,3%		3,3%
Genomsn. avskrivningstid år:	33		33		33
Resultatkrav:	3500		3500		3500
Upplåningsbehov/år:	8 717		11 482		10 990

Bilaga 5 • Sammanställning resultat, analys av 180 kommuners VA-taxor

Resultat från analys av 180 kommuners taxor och svar på frågor i VASS

En nulägesanalys har gjorts av taxekonstruktion och den ekonomiska redovisningen för 180 kommuner. Taxorna eller taxeföreskriften har hämtats från kommunernas hemsidor och granskats i avseende på avgiftsskyldighet § 4 (basförslaget), reduceringsprocent när det inte föreligger avgiftsskyldighet för samtliga ändamål § 8 och 14 (basförslaget), jämförelse med svaren i VASS Va-taxa m.m. Taxorna som hämtas från hemsidor avser i huvudsak 2016 (105 kommuner) men det förekommer även taxor från tidigare år. (2015: 54 kommuner, 2014: 10 kommuner, före 2014: 11 kommuner). Taxekonstruktion kan ha ändrats för några kommuner som har äldre taxor utlagda på hemsidan.

Taxorna från 2015 och 2014 följer i huvudsak Svenskt Vattens basförslag när det gäller undersökta paragrafer.

I en hel del fall kan det vara svårt att tolka taxeföreskrifterna, särskilt för de kommuner som valt att inte följa basförslaget, vilket kan ge viss osäkerhet i analysen.

Anläggningsavgift 180 kommuner

Här följer en sammanställning av observationer som noterats rörande anläggningsavgift vid analysen av 180 kommuners va-taxa och deras VASS-svar.

170 kommuner anger i taxan att man har avgiftsskyldighet för Df. Av dessa har 154 kommuner procentsats för reducering i § 8 eller belopp.

139 kommuner har avgiftsskyldighet för Dg och utav dessa har 117 kommuner procentsats för reducering i § 8 eller belopp. 136 har avgiftsskyldighet för APH och 3 har inte avgiftsskyldighet för APH.

Av de kommuner som angett att man avgiftsskyldighet för APH har 39 kommuner ingen avgift för APH, 22 kommuner tecknar särskilt avtal.

37 kommuner har i taxan angett att man inte har avgiftsskyldighet för Dg och utav dessa har 7 kommuner en procentsats för Dg i § 8 eller motsvarande. 2 kommuner har avgiftsskyldighet för APH och avgift kr/m².

17 kommuner har angett att man har 0 kr i anläggningsavgift för Dg APH och utav dessa har 8 angett Nej för avgiftsskyldighet Dg APH och 9 Ja för avgiftsskyldighet APH .

Taxeföreskrift jämfört med Ja och Nej svar i VASS taxa

170 kommuner har i taxan angett att man avgiftsskyldighet för Df. I VASS har 149 svarat Ja och 21 kommuner Nej.

För Dg har 139 kommuner avgiftsskyldighet i taxan och motsvarande i VASS är 98 Ja och 41 Nej. För de kommuner som svarat Ja i VASS 98 st. så har 17 st. svarat Nej när det gäller avgiftsskyldighet för APH.

Det finns således en hel del motstridiga uppgifter när man jämför taxans avgiftsskyldighet med svaren i VASS. Har man svarat fel i VASS eller inte stämt av mot taxan?

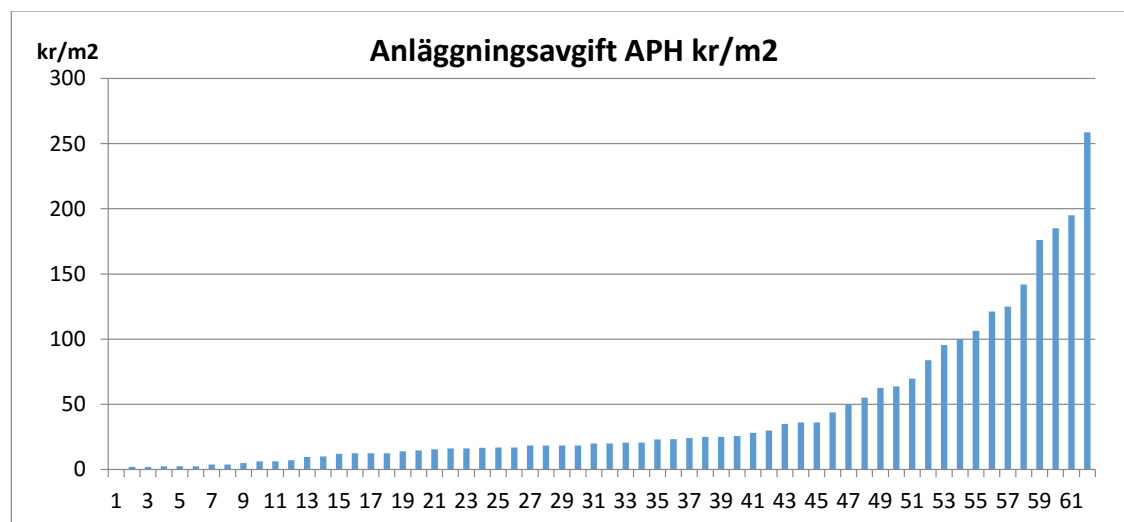
Avgifter för APH

Sammanlagt har 94 kommuner angett att man har en avgiftsparameter enligt följande: 80 kommuner har m²-avgifter, 22 kommuner tecknar avtal. En kommun har avgift per rännstensbrunn och en kommun har avgift per dagvattensservis baserat på dess innerdiameter.

När det gäller de kommuner som har m²-avgift så har 16 kommuner 0 kr i avgift och utav dessa har 9 avgiftsskyldighet för Dg.

6 kommuner har två avgifter, en för hårdgjord yta och en annan för grönyta. Avgiften per m² grönyta är en tiondel till hälften av avgiften för hårdgjord yta.

Avgifterna per m² varierar mellan 0,29 kr till 258 kr/m² med ett ovägt medelvärde om 42 kr/m² och ett medianvärde om 20 kr/m². Högst avgifter har några västkustkommuner och kommuner i Stockholmsområdet. Spridningen är stor, om man bortser från den lägsta avgiften om 0,29 kr/m² så blir faktorn mellan högsta och lägsta 129. Spridningen beror på att sättet att räkna på vilken yta som är avgiftsgrundande varierar. Vissa kommuner räknar enbart på hård yta, andra på reducerad yta eller total yta allmän platsmark.

Figur 1.1 Anläggningsavgift för APH i 62 kommuner

Brukningsavgift 180 kommuner

Här följer en sammanställning av observationer som noterats rörande brukningsavgift vid analysen av 180 kommuners va-taxa och deras VASS-svar.

124 kommuner anger i taxan att man har avgiftsskyldighet för Df. Av dessa har 98 kommuner procentsats för reducering i § 14 eller belopp. Ytterligare 16 kommuner har skrivit in i taxan att Df ingår som en del i spillavloppsavgiften, ingår i vatten och spillavloppsavgiften, ingår i Dg eller har en hopslagen avgift D. 39 anger att kommunen inte har avgiftsskyldighet för Df.

111 kommuner har avgiftsskyldighet för Dg och utav dessa har 81 kommuner procentsats för reducering i § 14 eller belopp. 104 har avgiftsskyldighet för APH och 7 har inte avgiftsskyldighet för APH. Av de kommuner som angett att man avgiftsskyldighet för APH har 20 kommuner inget avgiftsbelopp för APH, 10 kommuner tecknar särskilt avtal.

15 kommuner har angett att man har 0 kr i brukningsavgift för Dg APH och utav dessa har 8 angett Ja för avgiftsskyldighet Dg APH och 6 Nej för avgiftsskyldighet APH. En kommun har angett att det ingår i avgiften för spillvattenavlopp.

53 kommuner har i taxan angett att man inte har avgiftsskyldighet för Dg och utav dessa har 3 kommuner en procentsats för Dg i § 14 eller motsvarande. 35 kommuner har inte avgiftsskyldighet för varken Dg eller Df.

Taxeföreskrift jämfört med Ja och Nej svar i VASS taxa

124 kommuner har i taxan angett att man avgiftsskyldighet för Df. I VASS har 94 svarat Ja och 30 kommuner Nej.

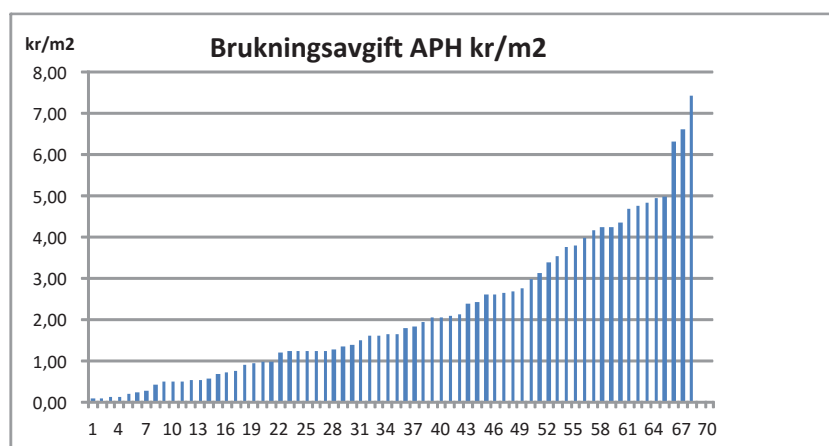
För Dg har 111 kommuner avgiftsskyldighet i taxan och motsvarande i VASS är 82 Ja och 29 Nej. För de kommuner som svarat Ja i VASS 82 st. så har 12 st. svarat Nej när det gäller avgiftsskyldighet för APH.

Avgifter för APH

För avgiftsuttaget för APH har 2 kommuner diameter, en kommun rännstensbrunn, en kommun meter gatulängd och resterande 75 kommuner har m² och utav dessa har 8 kommuner 0 kr i avgift enligt taxan.

Två kommuner har två avgifter, en för hårdgjord yta och en annan för grönyta. Avgiften per m² grönyta är en tiondel av avgiften för hårdgjord yta.

Avgifterna per m² varierar mellan 0,10 kr till 7,42 kr/m² med ett ovägt medelvärde om 2,20 kr/m² och ett medianvärde om 1,65 kr/m². Spridningen är stor, faktorn mellan högsta och lägsta avgift per m² blir 74 d.v.s. något mindre jämfört med anläggningsavgiften. Spridningen beror på att sättet att räkna på vilken yta som är avgiftsgrundande varierar, främst om grönytor ingår eller ej. Vissa kommuner räknar enbart på hård yta, andra på reducerad yta framräknad genom att multiplicera verklig yta med avrinningskoefficient som är olika beroende på typ av yta (grönyta, hård yta) och några utgår från totala allmänplatsytan som underhålls. Hur dessa olika sätt att räkna påverkar vilken avgift per m² man kommer fram till diskuteras vidare i avsnitt 13.4.

Figur 1.2 Brukningsavgift för APH i 68 kommuner

Reduceringsregel vid eget omhändertagande av dagvatten på fastighet (exv. LOD)

Av 180 kommuner är det bara 13 kommuner som har en paragraf om att brukningsavgiften för Df kan reduceras om man vidtagit olika åtgärder på fastigheten. 2 kommuner har dessutom en reduceringsregel för anläggningsavgiften. Vanligaste reduceringsfaktor är skälighetsbedömning och 50 - 100 % reduktion av avgiften för Df.

Ekonomiredovisning m.m. i 180 kommuner

Här följer en sammanställning av observationer som noterats rörande ekonomiredovisning m.m. anläggningsavgift vid analysen av 180 kommuners va-taxa och deras VASS-svar.

Kostnadstäckning VASS-frågor 180 kommuner

157 kommuner anger i VASS att man har full kostnadstäckning via taxan för det år som undersökts. Utav dessa har 69 kommuner inte avgiftsskyldighet för ett eller flera utav ändamålen Df, Dg inkl. APH. I ett flertal fall har man avgiftsskyldighet för Dg för fastighetsägare (lokalgator) men inte för APH. Vi vet inte hur många av dessa 69 kommuner som har full kostnadstäckning även sett över en längre tidsperiod, men om man har det innebär det att kommunen har en taxekonstruktion där man låter icke avgiftsskyldiga ändamål finansieras via avgiften för vatten, spillavlopp eller Df. Ett totalt antal kommuner anger i sin taxa att avgiften för ändamålet dagvatten (Df, Dg) ingår i spillavloppsavgiften etc.

23 kommuner har svarat i VASS att man inte har full kostnadstäckning och utav dessa är det bara 4 som svarat att verksamheten tillförs ett skattetillskott.

Hur övriga kommuner finansierar verksamheten när man inte har fullkostnadstäckning kan bero på att man balanserar ett underskott under en treårsperiod eller att det finansieras genom vatten och spillavloppsavgiften.

Särredovisning av dagvattenhanteringen VASS-frågor 180 kommuner

Det är endast 48 % (87 st.) av kommunerna som har särredovisning av kostnaderna för dagvattenhanteringen. Det är svårt att förstå hur dagvattenavgifterna kan beräknas om man inte har särredovisning.

Av de kommuner som svarat att man får ett skattetillskott till verksamheten 23 st. så är det bara 5 kommuner som har särredovisning av dagvattenkostnaderna.

I VASS drift har ca 200 kommuner redovisat vad dagvattenledningarna kostar men det avser den direkta kostnaden och inkluderar inte de indirekta kostnaderna.

Skillnader mellan större och mindre kommuner

Hälften av de kommuner som granskats översiktligt har ett invånare antal mindre än 17 000. Det är inga större skillnader mellan de två grupperna för flertalet parametrar, se tabell 1.1. De parametrar där skillnaden är störst är §4 brukningsavgift och VASS-fråga om särredovisning.

Tabell Skillnader mellan större och mindre kommuner

	< 17 000	>17 000		< 17 000	>17 000
Totalt antal kommuner	90 st	90 st		90 st	90 st
Avgiftsskyldighet § 4			%-sats ej avgiftsskyldighet samtliga ändamål		
Anläggningsavgift	< 17 000	>17 000	§ 8 Anläggningsavgift	< 17 000	>17 000
Df	84 st	86 st	Df	78 st	77 st
Dg	64 st	75 st	Dg	59 st	65 st
Brukningsavgift			§ 14 Brukningsavgift		
Df	52 st	72 st	Df	42 st	54 st
Dg	42 st	69 st	Dg	34 st	50 st
Anläggningsavgift			Brukningsavgift		
m2-avgift APM	< 17 000	>17 000	m2-avgift APM	< 17 000	>17 000
Medel	45 kr	39 kr	Medel	1,81 kr	2,47 kr
Median	20 kr	18 kr	Median	1,51 kr	1,95 kr
Max	258 kr	195 kr	Max	4,95 kr	7,42 kr
Min	0,30 kr	2 kr	Min	0,12 kr	0,10 kr
Vass frågor	< 17 000	>17 000			
Full kostnadstäckning	75 st	82 st			
Särredovsing D	34 st	53 st			

Verksamhetsområde för dagvatten (D)

Enligt VASS taxestatistik har ca 40 % av kommunerna ett gemensamt verksamhetsområde för D och ca 10 % som har verksamhetsområdet uppdelat på Df och Dg. (180 kommuner har besvarat frågorna). Det innebär att omkring hälften av Sveriges kommuner saknar separat verksamhetsområde för D.

Bilaga 6 • Checklista för VA-taxa

Checklista

Förslag uppdatering P 96 så den innehåller fem olika "basförslag" enligt nedan

Df kan delas upp på Dfdrän och Dfdag om kommunen vill det

Bas-förslag	Ändamål	Anläggningsavgift				Brukningsavgift				Skatte-finansierat tillskott till VA-budget
		Avgifts-skyldighet i § 4	Avgift § 5-7	Redu-cerings- % i § 8	Avgift APH § 9	Avgifts-skyldighet i § 4	Avgift § 14.1	Redu-cerings- % i § 14.2, § 17	Avgift APH § 15	
1	V	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	S	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	Df	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	Dg (Dlg,APH)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej*
2	V	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	S	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	Df	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	Dg (Dlg,APH)	Nej	Nej	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej*
3	V	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	S	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	Df	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	Dg (Dlg,APH)	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Ja
4	V	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	S	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	Df	Ja	Ja	Ja		Nej	Nej	Nej		Ja
	Dg (Dlg,APH)	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej	Ja
5	V	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	S	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja		
	Df	Nej	Nej	Nej		Nej	Nej	Nej		Ja
	Dg (Dlg,APH)	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Ja

Nej* betyder att skattetillskott till VA-budgeten inte är nödvändigt men det är tillåtet om kommunen vill ha det så

Box 14057 • 167 14 Bromma
Tfn 08 506 002 00
Fax 08 506 002 10
svensktvatten@svensktvatten.se
www.svensktvatten.se